

**PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL II • NR. 4 (54) • 1 FEBRUARIE 1991

DIN SUMAR

„Sintem ce sint opțiunile noastre”. Un interviu cu **DO-RIN TUDORAN** realizat de **GABRIELA ADAMEȘTEANU** • „Frivolitatea la noi acasă” sau despre corecta evaluare a acțiunilor **ALIANȚEI CIVICE**. Semnează: **GABRIEL ANDREESCU** • Itinerar de ianuarie în Basarabia. Semnează: **ALINA MUNGIU**. • Prin fax... de la Timișoara. Semnează: **ȘERBAN FOARȚĂ, DANIEL VIGHI** și... de la Washington. Semnează: **VLADIMIR TISMĂNEANU**. • Parohiile pribegite. Un eseu de **SORIN DUMITRESCU**. • G.D.S. despre G.D.S. — răspunsuri la chestionar, semnate de **GABRIELA ADAMEȘTEANU, IHOR LEMNIJ, RADU POPA**. • „Ghotourile vor înlocui națiunile?” Un eseu de **ADAM MICHNIK**. • A cui e politica noastră externă? Semnează: **ANDREI PIPPIDI**. • Războiul din Golf și succursalele lui. Semnează: **BOGDAN GHIU**.

MARTORI, NU JUDECĂTORI

Din toate părțile se aude aceeași prejudecată, care se vrea o constatare: „Sintem sultate bolnavi!” O spun unii fiindcă, având motive de a fi nemulțumiți de putere, se enervează văzând că baza ei populară nu scade destul de repede. O spun și alții care, fiind la putere, se încruntă la opoziție — așa cum e ea: jumătate inverșunată, jumătate blindată — și, mai ales, sint siliți să recunoască ineficiența tuturor măsurilor pe care le iau (în afară, poate, de cele politienestii). Chiar masa de beneficiari ai noului regim (pe care au ritul ei de ca l-au votat) găsește că îmbogățirea nu progresaază destul de rapid și, dând vina pe neastimpărații dușmani ai liniștii, declară că ne trebuie o lungă convalescență calmă înainte de a ne vindeca. Posămite, boala asta fără nume ni se trage de la dictatură și nu trece decât dacă libertatea e grijuliu drămuțată.

Dar boala e veche.
În Memorii lui N. Iorga, martor adine îndurerat al dezagregării ordinii democratice, dăscopâr o însemnare din ianuarie 1938, exact acum 53 de ani: „E bolnavă moral nația”, spune Goga. Poetul devenit prim ministru ar fi vrut să acționeze, dar se plingea că, pentru această terapie, „n-are destui jandarmi”.

Tocmai Goga care, el însuși, nu era nevinovat de îmbolnăvirea nației, ar fi avut cel mai puțin dreptul să se voite. Critica socială de tip moral e o tradiție a dreptei. Transformările societății românești, în mare parte determinate sau adincite prin reforme sau alte intervenții de sus în jos, au creat o inadecvare permanentă a individului la mediu, o ciocnire între iluzii și realitate, o patetică și nepuțincoasă implicare a eticii în evaluarea împrejurărilor. De-a lungul dramei istorice a consolidării statului modern în România, înstrăinarea față de acesta a crescut și a produs chiar ostilitate contra oricărei forme instituționale de organizare, așa încit acest iritant conflict a compromis nu numai statul, ci și societatea civilă.

Naționalismul a fost o soluție, în sensul că oferea comunității o altă solidaritate: coagulare fără centralizare. Componentele ideologiei naționaliste sint, în proporții variabile, istoria, religia și o morală legitimată prin derivarea ei din celelalte două elemente. Însă naționalismul poate să se dezvolte doar pe două căi, deopotrivă de periculoase, fie dînd naștere la secte politice, fie devenind brațul spiritual al statului.

În aceste condiții, competiția diverselor retorici (populistă, naționalistă, moralistă) a dus la o confuzie generală a idealilor și a accentuat neîncrederea omului obișnuit față de orice variantă a conștiinței critice, cu excepția celei mai vulgare și mai agresive, cea care ținește o persoană. Manifestările de fanatism orb, de imaturitate politică, de lăcomie brutată și de violență bestială nu sint noi. Ele trebuie încadrate într-o perspectivă istorică, singura copabilă de a le vădi cauzele și de a le urmări firele țesute adine în urzeala istoriei noastre.

„Transformismul” la care asistăm, disimularea cinică de care ne izbim ca de o zilnică ofensă, căutarea interesului personal înainte de toate pot să ne revolte. E chiar un semn că instinctul etic a rămas sănătos. Dar trebuie să rezistăm ispitei de „a restabili moralitatea”. Ca simpli oameni cinștiți ce sintem, rolul nostru este de martori, nu de judecători. Jigniți de o realitate impură, să ne reculegem pentru a pregăti serios, prin îndeplinirea energică a datoriei noastre, ziua de mâine.

A repeta că societatea e „bolnavă” ar justifica adoptarea unei atitudini lașe, de neutralism sau ar încuraja lupta cu morile de vînt. Recursul la morală, caracteristic democrațiilor conservatori, ne atrage sentimental ca un vechi cîntec de leagăn. Adică ne înduioșează și ne adoarme. Crizei de astăzi îi vom pune capăt numai cînd vom propune idealuri mai puțin abstracte. Respectul adevărului, de pildă, nu e doar o problemă morală, este una politică. Corupția, traficul de influență, nu sint banale forme de necinște, ci disfuncții ale statului.

Deci, critica morală e naivă și, prin involuntara ei aroganță, primedioasă. Nu există, între „medic” și „bolnav”, aceea egalitate pe care se bazează dialogul. Cerînd aceleași lucruri în numele celui mai pragmatic realism, avem o șansă de a fi ascultați.

ANDREI PIPPIDI

GEORG GROSZ

Pace 7 (1918)

*Ce rost are un drum, dacă nu duce
la o biserică?* din filmul CĂINTA

OCHIUL DE LEMN

Raporturi, raportori, raportați

La capătul unei tăceri de câteva luni ne aflăm, lată, în sfârșit, în fața adevărului! Comisiile parlamentare de anchetă asupra evenimentelor din martie '90 de la Tirgu-Mures și asupra celor din 13-15 iunie de la București și-au finalizat activitatea prin rapoarte. Acestea se află deja la Strasbourg, unde erau așteptate de multă vreme. Dar... surpriză! Raportul care privește evenimentele din vara anului trecut de la București cuprinde două variante. Deci Parlamentul European se află în fața unui „embarras de choix”. Dacă varianta de raport a opoziției stabilește clar responsabilitatea președintelui nostru liber ales și liber emanat pentru vicimele omenesci (și nu au fost puține!), dar și pentru pagubele materiale din zilele de 14-15 iunie, explicând de altfel de aproximativ cele petrecute în ziua de 13 iunie — raportul alcătuit de reprezentanții grupării majoritare parlamentare este un exemplu de ambiguitate și sofism, devenit deja clasic în contextul politic trecut și actual al țării.

Ce va face însă Parlamentul European în fața acestor două variante de raport? Pe care o va alege? Sau va gândi că, de fapt, adevărul e undeva la mijloc? În ceea ce privește primul raport asupra evenimentelor din martie de la Tirgu-Mures, lucrurile sînt mult mai clare. Din fericire există un singur raport. O singură variantă. Clară, concisă, cu explicații logice, cu anexe, cu filmul evenimentelor, în fine, cu tot ceea ce-i trebuie unui material serios elaborat de niște oameni serioși!

Televiziunea, cu binecunoscutul talent de incitare a spiritelor, a prezentat numai concluziile acestuia, moment în care confuzia „parțială” ce plutea pe deasupra opiniei publice de câteva luni s-a transformat brusc într-o „confuzie totală”. Oricum nu mai e nimic de făcut pentru că, în timp ce se citea raportul în Parlament, o altă copie a acestuia „zbură” peste zări la Strasbourg. Astfel că, până ce dl. N. S. Dumitru a terminat de citit, raportul intra deja pe usa Parlamentului European supravegheat de privirea protectoră a unuia dintre autorii săi: dl. senator Gelu Voican-Voiculescu. Și totuși de ce aștia grabă? Pentru că termenul de predare a rapoartelor — 7 decembrie — trecuse oricum de mult! Oare să fie mina șefului executivului? Sau occidentalii ne „pun sula-n coaste”? Oricum ar fi, nu e frumos din partea lor să profite de situația grea prin care trece țara, atât pe plan extern cit și intern: secetă, război în Golf.

După citirea raportului s-au declanșat comentariile! Unele opinii au fost exprimate clar în fața camerelor de luat vederi ale televiziunii. Reprezentanții „Vetrei românești” și-au arătat indignarea față de acest raport „stalinist”, „o adevărată conspirație contra statului nostru”, creație demnă de niște absolvenți ai academiei răposate, proliferînd chiar injurii de sorginte religioasă (aghiasmă, tîmble etc.) la adresa autorilor materialului sus amintit. Un alt indignat este dl. Mănzatu care ne face cunoscut

faptul că are și domnia sa un raport, ignorat însă cu desăvîrșire de Comisia parlamentară.

Pentru deplina clarificare a lucrurilor, miercuri 23 ianuarie la ora 22,30 sînt invitate „în fața națiunii” trei dintre membrii Comisiei, autorii principali ai raportului. Unitatea de nezdruincat dintre români și maghiari ne-a inundat sufletele la casa de seară, privindu-i pe dl. N. S. Dumitru și pe Attila Verestóy într-o conversație pasnică! În Transilvania există totuși conflicte interetnice, trebuie s-o recunoaștem deschis, iar dl. N. S. Dumitru ne amintește momentele lor de vîrf, revoltele din Valea Jiului (177) (1977) și de la Brașov (1987). Raportul este de fapt un „diagnostic”, o luptă cu vechile mentalități, cu prejudecăți ce ar trebui să dispară. „Raportul este un izvor și o școală a democrației” adaugă inspirat, clarificînd pe deplin lucrurile, dl. senator Gelu Voican-Voiculescu, a cărui barbă a crescut considerabil de astă-vară (cînd nu știm din ce motive nu mai era la locul ei). Dl. senator, care este de regulă o fire foarte oscilantă (între metafizică și...), este de data aceasta foarte ferm: dl. Mănzatu a prezentat un simulacru de raport, de numai 8 pagini față de al nostru care are 64 plus 200 de pagini cu anexe! A încercat să-și atribuie toate meritele în ceea ce privește aplanarea conflictului interetic de la Tirgu-Mures, cînd de fapt totul se datorează în exclusivitate vîtașului nostru senator, care a schimbat chiar conducerea județeană. Și ce am aflat? Imprecinatul este un carierist, un impostor, căci „de la impostura științifică la cea politică nu e decît un pas” nu așa, adaugă cu modestie geologul Voican-Voiculescu; că fostul consilier al „odiosului”, dl. Mănzatu, este bolnav de putere. După decembrie '89 a vrut să fie, ba șeful S.R.I.-ului (ce lovitură pentru dl. Măgureanu!), ba șeful C.P.U.N.-ului și, fiindcă n-a reușit, încercă din nou, pregătindu-și de pe acum, cu multă abilitate, platforma politică, lovind în stînga și în dreapta deopotrivă.

Opiniile „pro” și „contra” asupra conținutului raportului sînt firești, ne asigură dl. N. S. Dumitru. Fricțiuni există astăzi între Parlament și Guvern, ba chiar în cadrul F.S.N.-ului (este vorba, desigur, de inevitabilele contradicții neantagoniste generatoare de progres!). Această demonstrație că ne aflăm pe drumul cel bun!

Există însă un fapt cert de care nu a pomenit nimeni în cursul discuției: în urma acestor evenimente au rezultat morți, foarte mulți morți și răniți. Ei, victimele cui sînt? Cine se face răspunzător de moartea lor? Poate ne răspunde dl. Gelu Voican, prezent întotdeauna acolo unde s-au desfășurat acțiuni violente, de învrăjbită a unei părți a populației contra altele. Sau poate e vorba doar de o coincidență? ■

ILEANA DIACONESCU

DETONATORUL

Odată cu liberarea informației din cazărmile muștelor, o mare cantitate de fapte, evaluări, interpretări au încercat să compună imaginea — mai mult sau mai puțin completă — a evenimentelor de la sfîrșitul anului '89. Cu toate acestea, semnele de întrebare sînt mai numeroase decît certitudinile. Românul, după ce s-a delectat cu un prelungit concert fără sonor, supează într-un birt unde adevărul se servește cu lingurița; mina administratoare mai și tremură, licorea se mai și pierde. Nimeni nu pare dispus să folosească măcar o bucatică din celebrul său de hirtie igienică părăsit, cu a-vînt revoluționar, în fața națiunii. Nici președintele nici primul-ministru n-au apărut vineri seară „în fața națiunii” — tradiționala, de acum, emisiune a transparenței televizate. Spațiul s-a cedat polemicii Silviu Brucan — Iulian Vlad, primul pornit să mîngie, cu gingașia unei cupe de excavator, creștetul instituției represive bine (?) cunoscute.

Una din acuzațiile pe care le aduce Brucan este aceea că Iulian Vlad n-a apărut la Televiziune să ordone explicit oprirea focului. Departele de mine gîndul să iau apărarea lui Vlad, însă, dacă s-a pătruns cu ațta ușurință în C.C., în Televiziune, ba chiar și în sediul Securității Capitalei, este clar că un ordin fusese dat deja. La televiziune s-au perindat destul militari la 22 decembrie. Așteptam să aud din gura unui general cuvîntul „ordon”. În locul lui „vă rog” sau „fae apel”. „Ordon” n-a rostit decît Chițac în momentul cînd Ion Caramitru intrase în discursul despre „noua orientare socialist-democratică” anunțînd că Ceaușescu se află pe aeroportul din Titu. Incurcat și îmboldit (în ce calitate la acea oră?) de Petre Roman, Chițac ordonă cu o jumă-

tate de glas unității din Titu să nu permită decolarea odiosilor.

Ei bine, dacă Iulian Vlad este caracterizat de însuși Silviu Brucan ca persoană inteligent și abil, „cu un cap deasupra tuturor generalilor din departamentul securității”, poate că intuiția securității-șef i-o fi șoptit că aproape toți cei care au apărut în uniforme pe micul ecran își vor frînge gîtul, mai devreme sau mai tîrziu. Nici Militaru, nici Chițac, nici Gușe, nici chiar Lupoi nu mai sînt azi figuri luminoase ale primelor zile revoluționare. Problema este falsă din capul locului. Armata n-a avut nevoie de apariții TV pentru a întoarce armele. „Teroriștii” — fie că sînt sau nu ai lui Vlad — nu fac revoluția la televizor. Profesorul Brucan recunoaște că aceștia aveau un sistem perfecționat de transmisiuni; eu n-am atîta fantezie să-mi închipui un luptător super-dotat sînd cu ochii la televizor și cu urechea lipită de radio, așteptînd ca Iulian Vlad să dea un semn.

În noianul de știri post-revoluționare, un cotidian publica declarația, de peste mări, a lui Pacopa, care susținea că n-ar fi fost străin de planul după care au acționat unitățile de gherilă. Dacă, naiv, admirasem pînă atunci pe autorul „Orizonturilor roșii”, întîrzieră de a da în vîileag tot ce știa am catalogat-o ca trădare. Cum se poate cataloga astăzi întîrzieră cu care se fac publice lucruri aparent necunoscute, date care merg pînă la „amănunte” de genul adreselor și numelor celor predați ca teroriști? Silviu Brucan numește fără să clipească unitățile care au furnizat teroriștii — Direcția V-a, Securitatea Capitalei, U.S.L.A., Școala de Ofițeri de la Băneasa. În seara zilei de 22 decembrie '89, la celebra ședință de constituire a noii puteri de la C.C. — a cărei difuzare pe postul de televiziune este în continuare interzisă —, Ardeleanu, comandantul uslașilor, în aceeași încăperă cu mai marii revoluției, inclusiv în prezența lui Silviu Brucan, parea preocupat de apărarea cucuriturilor revoluționare. Iulian Vlad era și el prin preajmă. Nu-mi vine să cred că subordonații-teroriști deschis, la ordin, foc asupra clădirii în care se află șefii lor. Și încă o nedumerire. Cine nu știa că în jurul C.C.-ului erau plătate posturi ce vegheau vîsta lungă și-n sănătate a dictatorului; din moment ce armata a ocupat în exterior pozițiile de apărare, nu s-a gîndit chiar nimeni că ar trebui ținute sub observație și control toate glădițele alăturate — Biblioteca, Palatul Regal, nu prezidențial ș.a.m.d. — de unde s-a deschis focul?

Datorită mai vechiului obicei gazetăresc al profesorului Brucan, aflărilor acum de implicarea în represie a unor teroriști arabi. Dacă tot a început războiul în Golf, atî putea, domnule profesor, să nu ne mai fierbeti. Sînt oare mai importante „pozițiile-arici” pe care misteficea țară arabă le are, pe plan național sau mondial, decît împereșarea conturilor cu cei care în decembrie '89 au pus în primejdie statul român?

Prin datele „noi” pe care le aduce, polemica Brucan — Vlad nu face decît să mai întindă un fir în masina infernală ce poate declanșa numai un foc de artilerie la temelia edificiului, din ce în ce mai solid, al minciunii. ■

SORIN FAUR

Ilustrăm acest număr cu lucrări ale graficianului german GEORG GROSZ

Generozitate și rigoare

S-a stîns din vîstă, după ani lungi de suferință, Anatol Măndrescu, una din personalitățile proeminente ale criticii noastre de artă, prezentă energică, deschizătoare de noi drumuri, în mersul vieții noastre artistice din anul '69 și '70. El a fost totodată una din victimele exemplare ale neostalinismului ce a oprimat cultura română cu deosebire după 1971.

Dintr-o veche familie originară din nordul Basarabiei, după cîțiva ani de studii la medicină Anatol Măndrescu s-a dedicat istoriei artei, devenind, în jurul lui 1960 director al Muzeului de Artă din Craiova, care îi datorază organizarea sa modernă a o importantă îmbogățire a fondurilor. Incidenta în cultura noastră contemporană a activității de critic de artă a lui Anatol Măndrescu începe după 1960 cu o serie de articole cu precădere teoretice, în *Contemporanul*, și cu asumată conducerea revistei *Artă*, înființată în 1966 ca redactor-șef adjunct, iar din 1969, ca redactor-șef. Sub direcția sa și a unuia din criticii de artă eminenți ai acelor ani, Anca Argbir, pe care din 1971 o asocia la conducerea revistei, *Artă* devenea o revistă de mare tinută culturală și de angajare critică modernă, situîndu-se printre revistele de artă cercetate și prezente în Europa.

Criteriul categoric al revistei, sub conducerea lui Anatol Măndrescu, a fost cel al valorii și al judecării critice rînduroase. Deschiderea spre orizonturile artei contemporane mondiale și spre

noile metode de interpretare a stat constant în preocupările sale. Mult dintre artiștii ce se afirmaseră în acei ani și mulți dintre tinerii atunci debutanți datorază acțiunii critice. Acta condusă de Anatol Măndrescu, conținea personalitățile lor, iar împereșarea în distincția valorilor ce s-a putut constata în contextul culturii artistice contemporane, rămîne o

realizare incontestabilă a acelor ani 1969-1975 al revistei. Anatol Măndrescu a mai avut și meritul de a delecta și a sprîjini, cu o largă generozitate, talentele criticilor de artă tineri, și un Iulian Merouță sau mult regretatul Mihai Driscu și-au afirmat personalitatea în atmosfera acțiunii critice a revistei conduse de el. A înțeles totodată necesitatea criticii militante, a implicării ei directe în organizarea expozițiilor și în acest sens revista a avut o zăbărită proprie, *Amfora*, în care au debutat printre alții, artiștii de primă mîrire azi, ca Paul Neagu sau G. Berindei, și în care, din 1972, s-a întrecerins, sub imperativul criticii ca acțiune, o serie de expoziții („Ipoteze critice asupra

sensurilor vii ale fenomenului artistic actual” cum bine erau numite) — expoziții semnificative pentru nivelul european al artei contemporane românești. Ele au fost însă destul de curînd curmate de controlul ideologic tot mai opresiv din acei ani, fiind apoi reținute, tot pentru scurtă vreme, la Galeria Nouă.

Obscurantismul tot mai brutal al cen-

zurii ideologice a frînt curînd toată această implicare hotărîtă și binefăcătoare pentru destinele artei românești, întreprinsă cu o demnitate și o întransigență exemplare de Anatol Măndrescu prin revista *Artă*. În 1975, protestele vehemente, în cadrul Uniunii Artiștilor, ale unor critici, în fruntea cărora se afla și Anatol Măndrescu, împotriva *Scintilei* ce batjocorea în mod subversiv opere emporice ale unor Nicodim și Spătaru expuse la Galeria Nouă, vor duce la înlăturarea sa de la conducerea revistei *Artă*, unde, de altfel, impunerea tot mai dură a unei atmosfere de compromis și promiscuitate nu

putea fi acceptată de spiritul său de o inflexibilă rigoare morală. Ani de-a rîndul, cu interdicția de a publica Anatol Măndrescu, lovit după aceea și de o cruntă și necruțătoare maladie, a suportat cu stoicism și discreție, această marginalizare nedreaptă. Numai tîrziu, către 1983, texte ale sale, admirabile prin condensarea reflecției critice, au mai apărut în *Secolul 20*. Nutrit de o solidă cultură istorică, literară și filozofică, Anatol Măndrescu era adesea unei modalități critice sublimată de primatul ideii, în care meditația asupra unui artist sau a unui fenomen artistic era decanată într-o expresie sobră și riguroasă, guvernată, s-ar putea spune, de un adevărat spirit geometric. Escul său despre Pallady este exemplar în această privință (volumul înuzi, sîndu de el în colaborare cu Grita Brătescu, rămîne una din cele mai frumoase monografii de artă realizate în noi) — dar și alte eseuri critice ale sale pot fi amintite în acest sens, și este o datorie a celor ce au rămas, stringerea acestora într-un volum.

Brutalitatea cu care o asemenea energie spirituală a fost împiedicată să-și dea întregul ei măsură este un exemplu, dintre altele atîte numeroase, al modului criminal și responsabil în care au fost tratate în ultimii aproape cincizeci de ani, intelectualitatea și cultura, forta morală, de fapt, cheazătoare a destinului țării. ■

THEODOR ENESCU

PRIN FAX DE LA... TIMIȘOARA

● Ghinionul unui guénonist

Pe cînd oricărui Figaro, în caz că n-o faci *manu propria*, îi în cam treizeci de minute ca să te schimbe dintr-un dital în altul într-un biet lomberb, abstracțiului domn Voican îi trebuia luni de zile ca să constate, cu stupeoare, că „Figaro”-ul i-a schimbat *catarsis-ul* în *clitoris*. „Trăiește între metafizică și clitoris” ar fi, susține senatorul, o propoziție apocrifă, în locul ultimului termen urmînd a se citi „catarsis”. Păcat de daliniana vorbă, de care domnul de Buzău se dovedește, val, nevrednic, în ciuda faptului că-l prinde pe unul care, cînd a spus-o, trăia (și, poate, mai trăiește și azi) „pericolosamente”. — În plus, domnia sa avînd, atunci, și prosoptatul prestigiu al dublului tiranicid.

Tardivă, dezmințirea asta mai e, apoi, și superfluă în perimetrul național, în care cel mai anuole e, totuși, să te compromiți. Dovadă că atît Senatul, cit și Poporul Mîntăii nici nu s-au sînchisit de gafa ex-viceprimului ministru și depuțat C.P.U.N.

Or, iată că, de bună voie, domnia sa catadicește să se explice, în sfîrșit, — neasumindu-și, însă, propriul teribilism, ci retractîndu-l prin intermediul unei caste și indolei-nice erate. Zic „indolei-nică erată”, întrucît credibilitatea-i se cîstăna la un examen stilistic, fie și sumar.

Almîntirea unor colegi parlamentari mai literați, domnul Voican are, în urmă, un exercițiu literar : a frecventat literatură, a practicat literatura, s-a învățat prin edituri (mai tehnic sau mai de rînd). Mult înainte să ajungă, via Vasile Lovinescu, adeptul lui René Guénon (omnium de litera, și ei), a fost scutierul impeccabil al lui Vintilă Ivăncescu (tot

astfel cum avea să fie, recent, al domnului Iliescu). Încît nu e de presupus că unul ca domnia sa ignore marea efect retoric : gocol și scandalul unui oximoron, de pildă, — sau noima prepoziției „între”, cînd ea, întroținînd ocarul, alternativă și sfîșierea, întredeschide perspectiva alăturării a doi termeni greu compatibili, căci extremi. — „Și-ți faci cugetul hotăr / Între inger și măgar”, vorba unuia dintre poeții noștri cel mai tensionați, Tudor Arghezi.

„Între metafizică și clitoris” e un enunț oximoronic, paradoxal și memorabil, o (cinică) antinomie menită, n foaia pariziană, să-l „epateze pe burghez”. Pe cînd enunțul cestă-lalt, „între metafizică și catarsis”, e unul semi-pleonastic : o quasi-tautologie, — ceva cam „între roz și roșu” sau „între verde și vernil”, pe lingă „între alb și negru”.

● Cultura la răscruce

Se poate foarte ușor în cultură să devii complice. Să colaborezi. Se poate foarte ușor să cazi în cursă, de fapt să-ți întinzi singur cursa, să-ți o doarești cu o voluptate secretă, să ajungi să crezi în ea, să vorbești cu multă risipă de inteligență și cu argumente filozofice chiar, despre „necesitatea culturii”, a valorilor care trebuie salvate. Întrebarea este cine le amenință și cum pot fi salvate, dacă sînt cu adevărat în pericol. În fapt, pe lingă greutățile economice de piață care primejdiesc cultura, există și alte primejdii care tin de lăuntru culturii, de viața ei în spirit. Or, aici se ridică o altă întrebare în fața noastră,

Or, ce poet, ce „homme de lettres” — fie, acesta, și ratat — preferă tautologia (și ee ipso conușul, rutina și banalitatea) surprizei unui paradox ? De cînd e mai la preț truismul pe piață, piața literară, decît, să zicem, agudeza ? De cînd, domnul Voican — anost ?

Vocația unui senator (i.e., prin definiție, „senex”) poate să fie cumînțenia. Nu și a unui (fost) poet, — cînd, mai cu seamă, pe acesta, ca guénonist, „coincidentia oppositorum” îi incintă.

Ca să nu spun, încă o dată, că, dincolo de testul asta psihopoetic, dacă vrei, ca și de ordin doctrinar, nici logica gramaticală a sincategoremei „între” nu prea îngăduie aceditatea variantei pudice (și fade).

Pe lingă al literaturii și / sau al lui Reșe Guénon, ghinionul domnului Voican e unul, iată, și sintactic. ■

SERBAN FOARȚA

* Cf. „România liberă”, serie nouă, nr. 313, 12 ianuarie 1991, p. 2.

ciară de ea. Cînd este simplu beneficiar se multumeste să scrie romanul obsedantului deceniu după ce libertatea de a-l scrie a fost cîștigată de alții. Îmi veti spune că n-am dreptate și că rostul culturii este să aducă pe lume valori artistice. Vă voi răspunde că o valoare culturală este o libertate cîștigată, este adică, mărturia, urma concretă a acesteia printr-un noi. Orice abandon de la aceste adevăruri este un pact cu-mai-puțină-valoare. Asadar cu-mai-puțină-libertate. Sclavia absolută este încultură absolută. Și fiindcă robia nu se poate elibera din starea în care se află pentru a se depăși, devine expresia unui imobilism lipsit de perspective, chiar dacă se autoiluzionează, așa cum se întimplă în cazul nostru, cu fadoarea lustruită a turnului de fildeș.

Evadarea în cultură, astăzi, este o dezertare care nu duce nicăieri, este o formă de refuz al riscului, risc care a făcut întotdeauna cultura (adică libertatea). Nu putem așeza deasupra a orice literatură și nevoile ei doar estetice, acum cînd viața — care a fost întotdeauna deasupra culturii cînd aceasta a fost o mare cultură — este un infern, un holocaust moral, o bijbire dureroasă într-o subterană care se vrea paradis și nu este altceva decît o băltoacă nenorocită.

În fața acestor alternative care nu pot intra în negocieri, cultura există pentru a salva și a ne salva. Cultura pentru cultură este o formă a unei libertăți atît de subtile încît, astăzi, nu ne mai poate ajunge. Este ca o nicătură de aer, ca un burete umozit limit de buzele însetate ale unui răstignit. Ne putem întreba, pe bună dreptate, la ce folos totul dacă literatura postbelică de nîmă acum nu ne ajută să ne eliberăm. În sens civic, literatura română ne-a învățat prea puțin, pentru că s-a multumit să fie liberă pentru sine, într-un egoism pe care literaturile estului

nu i-au avut. Rezultatul : mase largi de inși care asimilează libertatea cu golănia și adevărul cu injurăta. În mare parte, națiunea noastră vrea liniște (o anume liniște), pentru că nimeni nu a obșnuit-o cu zarva spiritului, cu neliniștea de a fi prin cultură într-o formă de libertate politică, socială, ideologică și filozofică. Pentru noi toți, gîndul militant și disident, așa cum există el în estul cultural european, este încă o formă de instabilitate atresantă căreia i-am prefera tăcerea subterană.

În rest, toate bune. Cultura oferită astăzi de televiziune, bunăoară, îmi aminteste de figura unui tînar activist de la C.C. al U.T.C. care se afla într-o tabără de creație literară în care fusesem invitat la un jurii, în urmă cu doi ani. Tînarul nostru stia să facă multe lucruri prin care să dea impresia că este tînar. Că este altfel. Vorbea alintînd vocalele cu un diez peste vocea răgusită a bătrînilor din Comitetul Central. Purta și el costum, însă croiala era mai tînerescă, frizura asiderea, iar cravata îi era subțirică și din piela. Tînarul activist vorbea cu volubilitate și cu pricepere despre Madonna și hard rock, cunoștea cancanuri ale vieții literare, avea cărți pe care noi, cestă-laltii, nu le aveam, bunăoară, ediții vechi din Mircea Eliade, Constantin Noica sau Emil Cioran. Că nu le-a citit, asta era altceva. Era o altă poveste. L-am urmărit amuzat cu sentimentul că am în față un slut care își pune o mască de fecioră.

Între timp, pălăvrăgile fanadoate ale feciorului alina au devenit politică de stat. Și iată că, în acest fel, cultura partizană la marea mascaradă, în timp ce creatorii ei jură prin toate părtile că nimic nu este mai important pe lumea asta decît necesitățile culturii. ■

DANIEL VIGHI

DE LA WASHINGTON... PRIN FAX

● SFÎRȘITUL ILUZILOR

Atacul militar brutal împotriva televiziunii lituaniene, a sedierea Institutului parlamentar din Vilnius și Riga, mobilizarea sinistrelor „berete negre” din detașamentele cu însărcinări speciale, resuscitarea manipulativă a sovinișmului velicos : iată tot atitea elemente de natură să confirme cele mai negre presimțiri privind dublitatea jocului lui Gorbaciov. Mărturisesc că pînă recent eram înclinat să-i mai acord credit tot mai încoțitului secretar general. Firește, nu putem ignora stilul său dictatorial, suficiența apodicticilor aserțiuni despre superioritatea socialismului, dogmatismul ventriloc, doctrinarismul îngust și nenumăratele volte-face-uri, care de care mai vătămătoare pentru profilul unui politician responsabil și încrezător în destiul său. Mă amăgeam, însă, împreună cu atîta politologi și rnalisti, că în spatele acestor j-zag-uri se ascunde secreta paslune a celui care și-a propus dizolvarea unui imperiu polițienesc, un temerar reformator — cum s-a mai întimplat uneori să se afie la putere în Kremlin. Citind excepționalul studiu istoric datorat lui Hélène Carrère d'Encausse, *Le malheur russe : Essai sur le meurtre politique* (Paris : Fayard, 1989), mă temeam că, deși ingenunchieată, fracțiunea stalinistă ar putea recurge la conjurații sclerate pentru a-și lichida fizic potențialul gpropar. Îmi imaginam că Gorbaciov voia să intre în istorie nu doar ca un epigon al hrusciovismului (acea practică a sferturilor de reforme și a unei liberalizări avortate) ci mai presus de toate ca instauratorul, primul, dacă vreți, în istoria rusă, al unui stat de drept. Inconsecvent și adeseori contradictoriu, Gorbaciov promitea să schimbe nu numai limbajul puterii, dar și natura ei înlemnită și încrunțată. Era

loc pentru iluzii, mai ales după acel miraculos an 1989, cînd efectul perestroikăi se abătea asupra birocratilor teroriste din Europa de Răsărit și Centrală, dezarmîndu-le și, cel puțin în unele țări, anihilîndu-le.

Semnalele de alarmă nu au lipsit însă de-a lungul acestor ani. Mai întii a fost Boris Elțin cu ale sale avertismente tot mai categorice și vehemente. În loc de a statornici o alianță cu febrilul său critic, în loc de a-i da acestuia o șansă în areopagul partidului, Gorbaciov s-a debarasat de Elțin în noiembrie 1987, acorîndu-l cu invective și sperind să-l anuleze din punct de vedere politic. Faptul că nu a reușit se datorează perseverenței fără egal a lui Elțin, precum și fenomenului cel mai important din epoca post-totalitară : trezirea societății civile. Elțin a părăsit în cele din urmă partidul leninist pentru a se angaja în acel tip de politică pe care Gorbaciov n-o poate nici înțelege, nici tolera : o politică a negocierii și consensului în care individul este considerat cestă-tean, iar nu subiect al deciziilor despote. Fidel leninismului său congenital, secretarul general a încercat renouarea partidului unic, navigînd din ce în ce mai greu între diversele fractiuni ce-și dispută puterea în clipa de față. Între 1987 și 1989, Gorbaciov pîrea tentat să cocheteze cu grupurile liberale din partid și chiar cu acei critici care deciseră să rupă cu disciplina leninistă și să părăsescă murificata formație ce se pretinde de avangardă.

Lucrurile s-au complicat însă pe măsură ce frazeologiei sale democratice au început să i se contrapună tentativele reale ale societății civile de a reinventa politicii ca spațiu al civismului emancipat. Cînd comunicarea socială s-a reconstituit în nucleu autonome, în centre de

inițiativă locală care scapă controlului central, Gorbaciov a revenit la instinctele sale originare, anume acelea care i-au făcut pe Lenin și pe Trotsky să trimită armata pentru a zdrobi insurecția marinarilor din Kronstadt în martie 1921 (prima grandioasă revoltă anti-totalitară din acest veac, desfășurată sub semnul lozincii „Soviete fără comuniști”). Pentru Gorbaciov și grupul naționalist bolșevic care pare să îi devină hegemonic în partid, rămîne valabilă ostilitatea intratabilă a leninismului dintotdeauna față de orice efort anti-autoritar și democratic. Născut din resentiment și disperare, bolșevismul detestă civilitatea unei societăți deschise. Represiunea din țările baltice, legată nelindois de dorința de prezență a imperiului, este nu mai puțin rezultatul unui puseu ideologic imbibat de nostalgia sectară a „ordinii și disciplinei”.

Încercarea recentă a lui Gorbaciov de a se delimita de cei care au organizat masacrul din Vilnius a fost pe cit de stînga-ce, pe atît de autoritară. La ora actuală, secretarul general s-a identificat în chip suicidal cu exact acele forte care nu-i vor ierta niciodată declanșarea reformelor radicale. Firește, cum notează un recent editorial din săptămînalul londonez *The Economist*, esența sistemului a rămas aceeași, împotriva verbiajului democratic. Ceea ce s-a schimbat este patologia socială, a dispărut frica paralizantă care a permis nomenclaturii să-și facă de cap atîtea decenii. Și tocmai această fantastică mutație, la a cărei geneză Gorbaciov a contribuit probabil în chip involuntar, este con care îi înnebunește pe gardienii sistemului. Oricît de mult s-ar strădui Gorbaciov acum să-l liniștească, oricîte abdicări ar fi el dispus să facă, și nu vor uita clipele de spaimă

trăite în ultimii ani, ofensele la care au fost supuși de o presă în fine declăntată. Birocrația își savurează acum victoria, iar Gorbaciov se vede abandonat de toți cei care au crezut că reformele „de sus” sînt compatibile cu o revoluție „de jos”. Într-o carte pe care o voi comenta într-un eseu viitor, intitulată simptomatic *Is Stalinism Really Dead?* (New York : Harper Collins, 1990), Mihail Tsipko, pînă de curînd unul din tre principalii ideologi ai perestroikăi, recunoaște, de parcă i-ar fi citit pe Alain Besançon, pe Françoise Thom ori pe Richard Pipes, că unica salvare pentru Uniunea Sovietică este definitivă debarasare de spiritul antidemocratic al leninismului,

ca și repudierea utopismului marxist. Din nefericire, Gorbaciov a rămas surd la atîtea îndemnuri ale consilierilor săi, inclusiv la strigătul de Casandrea a lui Eduard Servardnadze, și a preferat să-și urmeze propriul instinct de aparatcic convins că există o cale de mijloc între partidul ordinii stabilite și cel al schimbării radicale. Nu ețiu dacă el și-a dat seama că această strategie nu putea să-l ducă decît la o funestă recidivă stalinistă. Ceea ce știu este că după tragedia baltică, nici un prieten al democrației nu mai poate nutri iluzii privind puritatea profesorilor de credință ale țarului reformator. ■

VLADIMIR TISMĂNEANU
Washington, 24 ianuarie 1991

ACENTE

Bedros Horasangian

● Tragedia unui poet

Nu-l cunosc personal. N-am avut de-a face unul cu celălalt. Nici în bine nici în rău. La modul direct. Nu am avut de împărțit nimic: funeții, femei, bogății. Glorie. Ba pot spune că l-am citit cu interes în tinerețea mea. Avea forță, energie, entuziasm, ba chiar cred că era un om cinstit. Apoi au urmat mulți ani în care țării i-a mers din ce în ce mai rău, iar lui din ce în ce mai bine. Nu sînt critic sau istoric literar ca să fi urmărit cu cuvînt putem folosi cînd nu avem să spunem nici evoluție nici involuție — poate a fost o lungă stare pe loc și doar noi ne-am schimbat! —, ca să judec strict estetic, literar-artistic. Mă pot pronunța doar ca simplu cititor, destul de atent, în timp. Ca unul de jos privind spectacolul oferit de autorul altor poezii, și articole, Adrian Păunescu n-a fost și nu este doar un simplu literat. A vrut să fie conștient unei națiuni. Era bine dacă se oprea măcar aici. A vrut să fie mai mult. Ce anume?

Total. Din păcate energia și forța lui s-au întors împotriva. Zeii s-au răzbunat totemal pentru că în numele oamenilor a vrut să-l înfrunte. Nu poți sfida adevărul în numele unor idealuri retorice. Sorții se răzbună și, dacă e să căzi, trebuie să ai demnitatea de a-ți asuma propriul eșec. O spun cu mîhnire: poetul care inflexibilă sute de mii de oameni, gazetarul care aduna mijloace de cititori n-a învățat lecția înfrîngerii și a mizat în continuare pe cuvinte. În care, pe zi ce trece, el însuși nu mai credea. Este prea inteligent și lucid ca să nu știe adevărul. Să nu înțeleagă propria lui dramă: de, îi e frică să recunoască. De aici ideea lui că dragostea poate salva omul.

Total. Dragostea face minuni dar nu ne salvează sufletele ticloșite. Păunescu a făcut merou politică. Politica este un calvar dăruit inteligenței și nu inimii. Înfrîngerile i-au înrăit, singurătatea, în loc să-l redea o nouă conștiință, i-a strivit. Nu scriu aceste rânduri decît cu o mare stringere de inimă. Nu-mi place să fiu judecător, nu am dreptul să acuz sau să înalțez. Dar nici nu mă pot lăsa indiferent cînd un om rănit încearcă să-și

reciștie locul spulberat în inimile și mințile oamenilor, ticloșindu-se.

Adrian Păunescu a avut mereu un a-nume bun simț de a nu lovi în scriitori. Asta i-a făcut mereu cinste. Cînd Marin Preda a fost atacat într-o obscură publicație din Focșani, Păunescu s-a ridicat împotriva acestei joshicii. Și altele destule. Sînt convins că a făcut multe lucruri bune, a ajutat pe destul care i-au solicitat sprijinul. Nici un om pe lumea asta nu face numai ticloșii. Dar noi trebuie să dăm seamă nu pentru cele zece mii de fapte bune, ci pentru cele zece rele. Sau cite or fi. Zece mii de fapte bune pot fi uneori anulate de zece rele. Relațiile interumane nu pot fi judecate cu cîntarul. Cu atît mai complexă rămîne situația cînd este vorba de cultura și istoria unui neam. Facem cu toții parte din acest joc. Poate mă pierd în prea multe detalii. Poetul Adrian Păunescu avea șansa să se regăsească în acest an, după revoluția din decembrie 1989. N-a vrut, n-a putut, n-a mai avut suficientă putere, s-a speriat văzîndu-se trimis în rîndul celor mulți.

Iar acum a început să mintă și să spună lucruri în care nu poate să creadă. Urită poveste. Mai ales cînd ești binecunoscut și oamenii te urmăresc în continuare. Pierzînd din autoritatea morală, încercînd să facă autoritarism, Adrian Păunescu se pune în slujba autorităților. Dar nimeni nu-l poate apăra de el însuși. Sînt ore ale nopții cînd rîmii cu tine însuși. Dezarmat, gol, pradă adevăraților interioare. Lui Păunescu îi e frică, de aceea atacă în forță. Nu poți scrie orice, oricum și oricînd despre orice. O minimă decență te obligă să respecti niște reguli. Chiar și față de adversari. Nu te poți răfu cu o cultură din care faci parte stăcîndu-i pe cei ce o reprezintă, doar ca să stai mereu în centrul atenției.

Nu-mi face plăcere să scriu acest articol. Sau ce-o fi. Deplîng toate murdăriile și insanitățile scrise de Adrian Păunescu împotriva lui Mircea Dinescu. Dincolo de talentul și orgoliul lor. De păcatele și vanitățile lor. De valoarea sau succesul lor. De ieri, de azi, de mîine. Istoria — și cea mare și cea literară — judecă la rece. Minciunile teze, adevărul rămîne, chiar dacă azi sîntem, mîine, nu. Ne lăsăm prea lesne, azi și acum, furați de propriul nostru temperament. Din oameni obișnuți devenim victime și călîi. Uneori ne schimbăm și locurile și rolurile. Este intristător și semnificativ. Demisia morală a lui Adrian Păunescu este încă un simptom al degradării umane în care ne-am afundat și nu mai reușim să legăm. Dincolo de cuvinte, adevărul ne zgîrie totemal cînd ne așteptăm mai puțin. ■

ACENTE

Andreea Pora

● Gorbaciov între ciocan și seceră

De sub masca adeseori simbioare a d-lui Gorbaciov, au apărut mai vizibili ca niciodată, dinții de oțel. Prezența lor în ansamblul personalității contradictorii a liderului de la Kremlin, întărită încă de acum cîțiva ani de o serie de poliționi britanici, care au și lansat de altfel această formulă, a fost complet ignorată de sfînta naivitate (dublină de interes economic) a americanilor și învăluită într-o precăută tăcere în țările din lagărul comunist. Oricum, pentru aproape întreg globul, indiferent de nuanțe și culori politice, Gorbaciov a devenit omul deceniului, menit a demonta măcar parțial mecanismul robotului roșu. Gorbaciov era considerat pericolos de deștept. Și, n-am înțeles niciodată de ce, a inspirat încredere.

Tango-ul glasnostului și al perestroikii e căpătîi ritmuri de cancan, iar saltatul pe vine și bătutul pasului pe loc a erapat pe la încheieturi halmele multora. Prin cusăturile rupte se zărește foarte clar flinco-ul produs de politica sfertu-

lui de măsură și a puterii cu orice preț. Se văd mizeria, șomajul, violența, minciuna și nelăcrederea.

Timp de cîțiva ani, Gorbaciov a dat propriului popor iluzia libertății și a întredeschis ușa coliviei din care și-au luat zborul nebănuit de repede și într-o direcție care probabil l-a îngrijorat, toate țările din sud-estul Europei. Debutat de reacția violentă a țărilor baltice, de primejdia dezmembrării imperiului, a preluat acum ferm hățurile puterii într-o singură mîină. În stînga. Cu deapta mai făcînd încă bezele de curtoazie Occidentului. Jocul a ținut pînă în momentul de față.

Desigur, este justă întrebarea care s-a ridicat: dacă liderul de la Kremlin a devenit un simplu pion pe tabla de șah a KGB-ului și a pierdut controlul armatei sau este în realitate uncol cu creierii represiviilor violente de la Vilnius și Riga. Răspunsul va rămîne încă neclar o vreme. Deși, totemal această negare în implicarea decizională, este de natură a stîrni îndoieli, ca fiind egală cu o recunoaștere oficială a propriei neputințe și slăbiciuni, care ar putea duce foarte curînd la înlăturarea sa de la putere. Pentru un om de talia, inflexibilitatea și duritatea lui, o asemenea ipoteză este practic inacceptabilă.

Probabil este vorba de o simplă minciună, tipică metodelor comuniste, și în substrat dînsul este decis ca pentru a nu pierde puterea să recurgă la orice fel de mijloace, indiferent de cantitatea de sînge vărsat și de poziția Occidentului.

Oricare ar fi posibilitatea, ea nu poate decît să ne îngrijoreze pe noi, cei atît de obișnuți a asculta mereu cu stetoscopul pulsul colosului de la Răsărit. Dacă KGB-ul sau armata vor prelua puterea, pentru noi va fi rău. Dacă Gorbaciov va reinstaura dictatura ca ultimă soluție pentru menținerea integrității teritoriale, iar va fi rău. Pentru că noi, din nefericire nu sîntem în situația celorlalte țări foste colege de sufărînță ca Ungaria, Cehoslovacia, Polonia și chiar Bulgaria. Nu sîntem, deoarece la noi conduce o echipă tributară perestroikii și Moscovei. Acest lucru se vede și fără cîinci rînduri de dioptri. Mulți sînt cu studiile făcute la Moscova și au cîntat îndelung în struna stalinismului local. Atîtudinea ambigüă în problema Basarabiei, chiar și acum cînd strigătele de ajutor venite de dincolo de Prut s-au înmulțit îngrijorător, a fost și ea lămuritoare. Dar cea mai elocventă, este atîtudinea Puterii în fața situației din țările baltice. Nici un cuvînt, nici o șoptă măcar. Este drept, că nu de soarta unor oameni împușcați ne-am fi așteptat să se impacienteze dinși (și la noi mai întîmplîndu-se asemenea lucruri, vezi 13 iunie, care n-au reușit să smulgă nici un regret) dar măcar de soarta poporului ar fi trebuit să se îngrijoreze. Toate celelalte țări, care pînă de curînd stăteau cu tancurile în fața caselor, nu protestau și și-au manifestat dezaprobarea față de violențele comise. Repet, pînă și Bulgaria, de care anumite prezicări ne lăngă mereu. Conducătorii de acolo, deși n-au fost aleși în unanimitate ca la noi, și-au asumat riscul de a fi trasi de urechi, ambasadorul URSS la Sofia și-a arătat astfel deschis nemulțumirea față de poziția oficială adoptată. Cum o să le fie după o asemenea cîutezanță, nu știu. Dar ca o părere personală, nu cred că le va fi niciunul. Vom vedea. Cît despre poziția Ungariei și Cehoslovaciei ele sînt relevante. Sau a Occidentului. Care, uite că, totuși nu dă ajutoare închînd ochii chiar la orice. Au greșit ei cu premiul Nobel, dar cînd este vorba de bunî sînt ceva mai atenți.

„Al noștri” (că pînă una-alta, al noștri sînt, că ne place sau nu) tac chîit. Să însemne asta că sînt de acord cu împușcările de la Vilnius și Riga? Că vor fi de acord, doamne fereste, și cu unele de la Chișinău? Sau poate așteaptă ca într-acevăr în URSS să se instaureze din nou dictatura, ca să poată întoarce și dinși foaia? Păi, ce pot crede după aîta tăcere, de 45 de ani plus unul?

Cine ar putea să împiedice ca și la noi să se strîngă iarși surubul? Armata? Care are dreptul de a trage în manifestații și „comandant suprem” pe domnul Iliescu? Poliția? Care mai nou și cu o cină coincidentă a început să bată pînă și ziaristii. Domnul Birădeanu? Care la o adică ne trîntește cetățenia sovietică pe masă și se ascunde din nou la Moscova. Sau poate Guvernul? Ar putea. Dar și el tăce.

Singur, poporul (alci ca și ucero) ar putea fi în măsură să împiedice o de necesar revenire la totalitarism, după numai o așa scurtă perioadă de evaslibertate. Dar poporul încă nu și-a dat seama de pericolul ce îl așteaptă cînd a votat la 20 mai. Ar trebui ca măcar acum să se îngrijoreze de ceea ce se întîmplă în țările Baltice, de ceea ce ni se poate întîmpla și nouă. Cînd stă la coadă la salnamul cu sola ar trebui să se gîndească la cei care mor acolo pentru dreptul la existență ca națiune. Și la cei care tac aici, șîind. Asta ar trebui să-l pună pe gînduri. Tăcerea. ■

ACENTE

Constantin Serafimovici

● Sedativele politice ale Puterii

Diagnosticienții politici ai Puterii oferă astăzi tot mai insistent ca remediu la depășirea „surmenajului” post-revoluționar prin care trece țara — surmenaj tradus prin situația politică și economică dezastuoasă — o terapie la fel de originală pe cît de originală au fost toate inițiativele democratice de pînă acum.

Astfel, terapiei de soc economice a liberalizării prețurilor (prin trecerea la economie de piață), care, aplicată organismului social, capătă aspectul dramatic al unei nereușite chirurgicale ortopedice, i se suprapune înedilă terapie politică a „sedării”. Iar aceasta nu ca variantă a unei inhibiții de protecție socială, cum s-ar crede, ci ca alternativă dîmîluită a escamotării lipsei flagrante de transparență, de adevăr și credibilitate a guvernărilor.

Așa se face că după un an de la „revoluție”, amnezia, cu emanație politică a Puterii, pare să virusoaze încreț, dar sigur, un popor suficient de deșingolat după atîtea diversluni democratice.

„Să iubim și să lertăm creștinește” — spunea, într-un recent discurs televizat primul nostru ministru, după ce, cu puțin timp în urmă, tot domnia sa se lamenta de la înălțimea aceluși amvon al Puterii, asigurîndu-ne că „De unde nu-i, nici Dumnezeu nu dă”. Agadar, să iubim și să lertăm creștinește. Ce vrei mai patetică invitație la revigorarea unei societăți bolnave: ce vrei sedative politice mai infallibile pentru liniștea noastră.

Și așa, după un an de „salvare națională”, lertînd creștinește în iubire, „Genocidul” devine „errare humanum”, terorismul părăsește încreț, dar sigur, argumentația politică a scenarior dubioase prin procesele marilor inculpați devin — într-o creștinească justitie — ritualuri de morală religioasă, piata greseliilor fiind încredințată judecării de apol.

Să iubim și să lertăm creștinește, ni se perorează. Și nu puțin din cel obstinat pînă nu de mult, lertă, lertă greseliilor noștri căzuți în ispită păcătului omenească care, într-o zîmbă de răfăcire, au apăsît pe trăgănoale morții în zilele revoluției: lertă pe cei ce-au chemat și pe chemații-nevăzătorii în păcat cu lămpașele denaură ochilor, care, în zilele de 14-15 iunie 1990 și-au impus justitia teroarei la București: lertă pe cei ce nu au bleasemat la Alba Iulia sărbătorește națională: lertă parlamentarilor în consens F.S.N. care au profanat icoana Timisoarei: lertă greviștilor „conciliabili”, „negociabili”, tîrînilor care, dintr-o dată, nu mai vor pămînt, opoziției de catifea... Și tot, și toate se vor lertate în uitare pentru liniștea noastră bolnavă, o lăngăte cinică dar nu aceea pentru care s-a girat alegerea unui președinte.

Și noi continuăm să lertăm în numele acestei liniști, să lertăm creștinește criminalilor eliberați pe cușuni plătite cu vină și culpabilitate: îi lertăm pe lăpusnenii și brucanii noștri care ascund ouăle de cue ale neadevărului și diversluni în cuiburi tot altfel, mereu altele, fie ele ungare, ale opoziției și — de ce nu — chiar ale Securității. Îi lertăm pe noii noștri cenzori care din „lertăni” economice își pregătesc chieile pentru a țereea lacătele libertății de exprimare anuntînd, totodată, iminenta beză a culturii.

Ba, mai mult, în iubire „dezinteresată” lertăm și altora gresala de a-și fi ucis, din rațiuni democratice, pruncii în altă piată a Universității spre libertate: Tien An Men; lertăm în uitare frontiştilor cor totodor de salvare națională din Lituania și Republica Moldova care invocă violența armată ca alternativă la cererea legitimă a independenței acestor popoare (coincidentă omonimă cu Frontul Salvării noastre Naționale fiind întîmplătoare...).

Și să nu ne mire cînd, în această perpetuă lertare prin uitare euhovnicească, ne vom trîzi, într-o țîrzie eulavie socială: borbosînd în unison un Tatăl nostru la fel de original, distorsionat într-o pămîntescă oglindă totalitară. Iar atunci, derivate neputinței noastre vor rîsuci țardele boabe de mătîni ale unei istorii pierdute din nou. Dar pînă atunci să veghem la liniștea noastră...

IN ATENȚIA DIFUZORILOR,

Redacția revistei „22” încheie contracte cu agenții și persoane fizice autorizate pentru DIFUZARE în toată țara.

PREȚ DE CONTRACT: 5,25 lei/buc., exclusiv transportul. Pentru cantități mai mari de 1.000 bucăți

per difuzor se acordă reduceri de preț.

Livrare promptă, sigură și la timp.

Adresați-vă Serviciului Comercial al Revistei „22”, tel. 14 15 25 și 82 89 29 (după ora 18).

ALIANȚA CIVICĂ: PRO DOMO

Efortul Alianței Civice de a da un contur precis orizontului de așteptări al societății civile, cu creșterile și descreșterile ei, își va găsi în paginile revistei noastre o descriere cât mai amănunțită. Așadar, acțiunile Alianței pot avea o aparentă dimensiune miniaturală, dar asta numai datorită complexității problemei a momentului. Organism în curs de structurare și, deopotrivă, factor de echilibru al dinamicii înalte a vieții socio-politice românești, Alianța Civică menține în actualitate exigențele unei democrații moderne. Adversară a pozițiilor extreme, Alianța Civică poate dezamorsa, în dauna fermității, tensiunile inerente dezghețului moral ce urmează anilor de crivăț comunist.

GABRIEL ANDREESCU

Frivolitatea la noi acasă

Cine cunoaște importanța participării Grupului pentru Dialog Social la formarea Alianței Civice ar putea să fie surprins de articolele din revista „22” care nu comentat, în luna decembrie, acțiunile Alianței. Pline de atenționări și sancționări! Să fi luat brusc GDS distanță față de noua mișcare?

Articolele din „22” nu sînt obligatoriu opinie de grup. Totuși nu este de trecut cu vederea faptul că în nr. 46 a apărut analiza unuia dintre cei mai proeminenți membri ai GDS (Andrei Cornea: „Opoziție demagogică”) iar în continuare, texte lungi ale publicistei talentate, nou sosite în redacție: Alina Mungiu. Am citit articolul lui Andrei Cornea cu atenția dincolo de auna. Autorul nu cunoaște, evident, detaliile extraordinare presiuni a organizațiilor sindicale, la mijlocul lunii decembrie, pentru ca Alianța să fie solidară cu ele. Ce înseamnă să fie solidară cu sindicatele? Să precizeze programul lor, oricare ar fi? Este lucrul pe care Alianța nu l-a definit prea bine. Să trecem peste asta.

De fapt Alianța Civică a încercat să răspundă unei conjuncturi. Fiind contrară naturii ei, de mișcare datorată cauzelor de lungă durată, miza pe conjunctură a fost o greșeală. Comentariul lui Andrei Cornea este serios, sever dar cinstit.

Tenta acuzatoare (sprințar critică?) la adresa Alianței aparține însă Alinei Mungiu. Cum întotdeauna trebuia dată atenție observațiilor făcute de prietenii m-am pregătit pentru o adevărată analiză de text. Analiză de text! Spre propria mea surpriză, deși am citit cu aceeași curiozitate articolele Alinei Mungiu, m-am descoperit în fața unui inutil și chiar dăunător foc de artificii. Sentințe date abrupt și cu artificialitate. Ce spune în fond această spectaculoasă formulă, preluată drept subtitlu în nr. 49: „Dacă în luna decembrie nu se rezolvă nimic, în ianuarie Alianța Civică nu va mai avea bază de masă”? Ca și cum Alianța ar fi putut să rezolve, în această lună, criza națională datorată celor 45 ani de comunism. Este fără sens să pui

o astfel de condiție cînd premisa nu poate fi uciată însă. Baza de masă nu este un termen de rost în joacă. Ea va depinde de ceea ce va face Alianța de-a lungul lunilor și anilor. Și vor conta nu entuziasmele spontane ci conectarea societății în adîncime. Alina Mungiu vorbește, cu insistență, despre un gust amar. Nu este adevărat că el ar defini ceea ce au simțit demonstrații care au plecat de la mitingul de pe 15 noiembrie. De unde obsesta asta a dezamăgirilor și a interpretărilor sumbre, cînd autoarea face note despre Alianță? Sînt oameni care pe 15 noiembrie au plecat de la miting nu triști, ci entuziași. Mulți și-au reamintit că și ei conțeau, că sînt o forță. Gustul amar al imposibilității de a transforma voința colectivă într-o realitate de fapt? Se poate, dar el nu are nimic comun cu gustul derizivului care împregnează textul.

Ce o mai dezamăgește pe autoare? Lipsa de omogenitate a membrilor Alianței Civice. Dar ce înseamnă pentru o mișcare de masă să fie omogenă? Să cuprindă o singură categorie socială? Din fericire, nu este cazul. Poate se face numai o referire la lideri. Dar lucrurile nici aici nu sînt bătute în cuie, ele au o dinamică a lor. O viață de organism tinăr. Iar dacă există, într-adevăr, două tendințe, una activă, alta preocupată de definirea teoretică a scopurilor Alianței, cu atât mai bine. Se completează. Eterogenitatea dă viață unei mișcări, nu destabiliză unanimitate de instincte și părori.

A reduce Alianța la un factor de coagulare a opoziției, mai mult, drept criteriu pozitivității ei, este un demers de o ciudată frivolitate. Alina Mungiu o afirmă în final. Poate tocmai de aceea totul articolului imediat următor („Esecul unor lideri” în nr. 50) reia nota descalificanță. Mitingul din 21 decembrie ar fi „consecrat eșecul unor lideri”. A fost o „reeditare tardivă și inutilă a Pieții Universității”; un „cenacul readunat din resturi”.

Ziaristul adevărat are datoria să se apropie de esența lucrurilor și evenimentelor. Și în esența lucrurilor era obligația populației din Timișoara și București să se adune — ea, și nu „emanajii” — în piețele înfingătoare și să-și comemoreze morții. Închipuiți-vă trecerea unui an de la evenimentele zguduătoare și pe oameni închizîndu-se în case! Ori era de așteptat o adunare pregătită de SRI și de Armată? În contextul pe care îl știm, nimeni altcineva nu era capabil să ducă, domn, pînă la capăt, o astfel de datorie. Liderii Alianței au trebuit să piloteze acțiunea ca pe un vas printr-o mare plină de recife. Pe de o parte, apelul repetat la Televiziune, de a nu confisca simbolul Revoluției ori existența în Piața Universității a unor grupuri mici dar zgomotoase (Dumitru Dincă & Comp.), pe de altă parte tensiunea multă preferînd — de astă dată pe nedrept — să strige „Jos Iliescu” în loc să afle numele morților, au creat o teribilă stare de instabilitate. Cîți știu de „sabotajul mijloacelor de sonorizare”? Nu cred să fi existat o soluție mai bună decît reținerea și discreția însoțite totuși de prezență. Și chiar dacă ar fi existat! Alina Mungiu face ordine și sancționează responsabilii cu multa ostilitate. Și apoi, acești lideri nu sînt, cum spune, numai oamenii de la Uniunea Scriitorilor și AZR. Dacă sînt și aceștia, cu atât mai fise. Cine reprezintă astăzi mai bine societatea civilă decît ziarele și revis-

tele independente? Problema nu constă în existența unui fond comun și limitat de idei. Comune și limitate sînt, din păcate, condițiile.

Cu referiri reticente la Alianță, Alina Mungiu s-a repetat și în alte articole din „22”. Dreptul la obsesii negative nu îl contestă nimeni. Și totuși este vorba de unul dintre cazurile în care manifestarea publică ar trebui dublată cel puțin de responsabilitatea profesională. Îmi voi permite să spun: nu a înțeles trei aspecte de fond.

Unu: Alianța Civică este singura mișcare modernă de la noi. Și nu pentru că seamănă cu Forumul Civic din Cehoslovacia ori cu cel din fostul RDG. Au existat anul trecut cîteva inițiative care imitau mișcările din Europa centrală. Alianța Națională pentru Proclamația de la Timișoara ar fi un exemplu egal. Pentru ca Alianța Civică să apară au fost necesare, înainte, contacte cu toate forțele politice și civice din țară. Luni de zile. Formula Alianței este un rezultat, soluția care se dovedea adecvată datelor (atît de complicate și pentru noi, nu numai pentru străini) ale realității românești. Ce cunoaște autoarea din această viață subterană? Dacă nu vrea să o cunoască, care este scopul demonstrațiilor ei?

Al doilea aspect și poate cel mai important. Alianța Civică încearcă să reprezinte — un scop imperativ! — societatea civilă. De aceea, Alianța are o rezistență în timp specifică, fără comparație cu alte formule, rezultate din voințe oarecum arbitrare și întâmplătoare. Vor fi fost greșeli, vor mai fi neîmpliniri, dar atîta timp cît se va identifica cu interesele societății civile, Alianța Civică își va reînnoi sursele de vitalitate. Unii lideri se vor duce, alții vor apăre, nu va mai depinde în primul rînd de ei continuarea a ceea ce s-a început în 1990. Modul specific de acțiune a mișcării este, în acest sens, mai mult amănunțit decît spectaculos. Marile demonstrații din 15 noiembrie au fost binevenite pentru sesizarea așteptărilor populației și pentru a da dimensiunea forțelor sociale tăcute. A adus puterea ceva mai aproape de realitate. Dar ele au introdus și o imagine deformată despre Alianță, care explică relativă nedumărire, ori îngrijorare din ultimul timp. Din fericire, nemotivată.

În sfîrșit, un ultim aspect căreia Ana Blandiana i-a dat o admirabilă expresie: Alianța a organizat speranța. Nu există — nu pare să existe — acum o altă așteptare, o altă soluție. Ar fi ultima șansă pentru ca spiritul societății românești să nu adoarmă într-o stare de haos deschisă celui mai primitiv darwinism.

În fața unor alte demonstrații pro domo ne oprim.

★

Cred că prin acest comentariu s-a clarificat relația normală dintre Grup — Revista sa și Alianța, dacă nu există, cumva, nedumeriri. Cu atît mai semnificativ cînd avem în vedere subtilitatea lor analogii. Așa cum Alianța are datoria să nu facă politicianism, ci să instituie o prezență socială autentică, în felul Grupului — Revista sa are datoria să depășească jurnalistic și să devină creatoare de cultură și idei. Nici „22” nu are nevoie de frivolitatea jurnalistică, nici Alianța Civică, de mediocritatea politicianismului.

Copacul Fesenist

În Piața Unirii, la poalele dealului Mitropoliei este un bloc (printre multe altele) construit sub domnia lui Ceaușescu pentru nomenclatura securistă. Bloc, la care nu s-a făcut economie de beton, cu grinzi și stâlpi de jumătate de metru grosime, cu camere mari, parchet, faianță și gresie. În dreptul ferestrelor există niște nișe ciudate, despre care gurile rele spun că foloseau la depozitarea armelor... Securității n-au mai apucat să se mute acolo, în schimb, blocul a fost acordat mai multor partide, asociații sau companii cu activitate mai mult sau mai puțin misterioasă. Convingeșc la un loc partide ca: Uniunea Republicană, Partidul Umanitar al Păcii, Alianța Muncitorească „Libertatea”, Partidul Reconstrucției Naționale, Frontul Popular Român alături de Partidul Ecologist Român, Partidul Liberal Monarhist și SOTI. Aceasta fiind numai o sumară trecere în revistă a ocupanților celor două scări cu cîte zeci etaje. În timpul campaniei electorale blocul arăta ca un pom de Crăciun, la balcoane fluturînd afișe, steaguri și reclame. Acum o parte dintre ele au dispărut, rămîind numai cîteva firme prăfuite.

■ Ciuperci după ploaie

La intrare afișe vechi și platforme-program înviează decorul. Partidul Umanitar al Păcii arborează două programe în cîteva zeci de puncte și subpuncte și o carte de vizită care informează că președintele este dl. Teodor Tîpa. „Voluntar pentru pace și licențiat în drept și filozofie”. „Oamenii de bine pot trimite ajutoare pentru copiii săraci numai prin mandat postal”. Frontul Popular Român îndeamnă printr-o hirtie veche lipită pe geam „hai să dăm mină cu mină” cu inima română, scara 1 etaj 7 apartament 21, între orele 17,00—19,00 O.K. băieți! Iar Asociația Culturală București transmite sec „nu se mai face inserții pentru plăceri în străinătate”.

Iau la rînd etajele Maldărele de gunoale depozitate în spațiul destinat ghepei răspîndite un miros pestifer, oferînd penanțune (cașă și masă) unor numeroase familii de sobolani, ce tresar speriate la auzul pașilor. Par pașnici și cele cîteva cutii frumos colorate de lapte praf și cneoa străine (or fi din ajutoare?) le trezesc și lor probabilitatea nostalgiei unor vremuri mai bune. În rest liniște și pace. Proza multă chiar.

La Partidul Social Democrat Creștin (președinte Sipiță Gheorghe), portarul este foarte surprins că mai vede față de om și îmi spune că „președinții sînt la serviciu”, la Comunitatea rusilor lipovezi — închis, la Partidul Radical Democrat închis și două numere de telefon pentru urgente (?), iar la Frontul Popular Român deși sînt orele în care românii ar putea „să dea mină cu mină” este tot închis.

Di. Manolache, președinte al Partidului Ecologist și deputat în Parlament, făcînd parte din blocul liberal, mă informează încă de la început că indiferenț ce se va întâmpla el nu-si vor schimba politica anti-front. Așa cum a declarat și într-o sedință a Parlamentului la ora actuală se duce o întreagă campanie de infiltrare a

unor „persoane”, probabil securiști, care au mistuna de a diviza și eventual a desființa aceste partide. Actuala fracționare chiar și în sinul vechilor partide nu este decît rezultatul mașinațiilor acestor indivizi. A fost singura ușă pe care am găsit-o deschisă.

■ Camerele goale

La scara cealaltă, al cărei aspect sordid face strînsă concurență vecinei, Partidul Reconstrucției Naționale ocupă un etaj întreg. Pe uși te întâmpină afișe de tipul „Adresați-vă la apartamentul 27 — F.S.N.”. Singurul partid unde găsesc pe cineva este Partidul Monarhist. Rîzînd jovial, un domn mă informează că după expulzarea regelui au primit într-o ștură și sute de înscrieri. În țară nu știe exact care este situația, dar măsura a făcut să crească vertiginos popularitatea Majestății Sale.

De curînd blocul a intrat în proprietatea Patriarhiei, și deci toate aceste partide, posesoare a unor vaste apartamente vor trebui să le evacueze. Cel de la Partidul Ecologist și Monarhist sînt optimiști: „chiar dacă va trebui să stăm în parc nu ne vom lăsa”. Patriarhia are de gînd să facă acolo un hotel.

Afară, un bătrîn privește îngîndurat firmele de la ușă, poate or fi și oameni cumsecade printre cei ce s-au instalat aici, dar eu știu cîteva lucruri. Aștia cu partidele lor, care stau aici ca ploșnițele, cu ceilalți nu am nimic. Eu n-am unde să dorm noaptea, l-am rugat pe unul din aștia să mă lase și pe mine să dorm pe o saltea pe jos, le-aș fi făcut și curat, că e o mizerie pe scări mai rău ca-n grajd. M-a scos afară cu picioare în fund. Stau camerele goale, demônioară... Dă din mină furios și pleoacă tirîndu-și picioarele obosit și infrigurat.

ANDREEA PORĂ

Fotografie de EMANUEL PARVU

SORIN DUMITRESCU

PAROHIILE PRIBEGE

Se dedică lui George Șerben

Sînt sigur că simpla lectură a acestui titlu creează imediat o indigență și nădărnici de moarte, celui ce răstăpănește febril sumarul „22”-ului, cumpărat în grabă, de pe stradă. Faptul n-are de ce să mire pe nimeni, atît timp cît „uritul” modernității se face astăzi din ce în ce mai auzit pînă în cele mai discrete cătune ale planetei. Cînd asistăm năucit la asediu electronic al unei dictaturi sau contemplant înfiorat de admirație diviziile de sateliti mărșăluind asemenea unei galaxii războinice, deasupra Golfului Persic, cînd lumea noastră așază speră izbăvirea de la prestigiul unor organizații transnationale, stocînd în cărțile lor drepturile și morală cele mai de pe urmă, de care s-ar conveni să aibă parte Omul, cînd adunări și consilii parlamentare sînt în stare să țină la respect cozarul „luminat” și acestui sfîrșit de mileniu, ei bine, cînd astfel de minunții nemiavăzute au putut fi închipuite și realizate de minutele îndeminate ale oamenilor, ce poate fi mai anacronic și mai revolut și la urma urmei mai utopic, decît să propui ca model comunitar bătrîna și „uzată” parohie! În ce fel, te-n-trebi nedumerit, ne-ar putea scoate din impas sobornicia „demodată” și vetustă a bisericuței de cartier? În ce mod am putea spera, fără să ne acoperim de ridicol, la aceste plîpînde eclesiale, răsfirate parcimonios pe suprafața țării, supraviețuind prin miracol colectivismului și internaționalismului ateu? Mai poate și, omul actual, atît de „bogat cu duhul”, sceptic pînă la Dumnezeu și atîns de e-resurșile intelectuale ale modernismului, să mai crediteze ființa modestă a bieteii adunări parohiale?

Și totuși, tocmai aici, în densitatea umană a parohiei, a cărei actualitate și putere comunitară par multora definitiv „dezamorsate”, se află locul privilegiat, unde valorile civice intrate pe cele spirituale comunitare. În spațiul acestei spașnice adunări, unde de bine de rău, lumea totuși continuă obiectul de a se batea, cununa și prohod, de-abia aici se-n-timplă ca virtuțile morale să fie amplu scurtcircuitate de motivațiile lor mistice, incurabile și nenferitoare. De aceea, oricîr am pune la cale cetatea, indiferent că e de natură socială, politică, economică, administrativă, sau pur și simplu toate acestea laolaltă, fără a-și strage participarea eclesiale parohiale, e sortit să-și irosească grabnic temelii, devenit precar, iar mai devreme sau mai tîrziu să se întoarcă în indistinctul social din care a țîșnit. E firesc să se întrebă origine de unde forța coagulată specifică acestei mici comunități aflate la baza vieții religioase a cetății, și mai ales ce anume o face vrednică să împiedice surparea oricărei acțiuni sociale, care și-o face aliată?

Oricît de vizată s-ar simți vanitatea celui ce parcurge aceste rînduri și oricît de lezată și-ar simți intelectul (dispus în genere către dubiu) de afirmațiile prea răscălate, răspunsul nu poate sosi decît abrupt și ca atare, oarecum lînsat de tact: eclesia este corul mistic al lui Dumnezeu-Omul, și, pînă la mistuirea vremilor, Hristos îi este cap și înfîșător. Așa sună spusa dumnezeiască și cu o atare autoritate nepămînteană a fost livrată acum 2000 de ani această informație explozivă. Rămîne ca fiecare să se întrebă ce l-ar putea determina să întîrzie agătat de zîmbet și înfronă celor neîncredători, decît să porcedă imediat la experierea acestei promisiuni abisale.

Și totuși, cui îi vine să creadă încă de pe-acum, că scris este, că uriașele construcții din beton, adăpostind somptuoasele institutii mondiale rezumînd sufragiul lumii în care trăim, vor fi spulberate și vor pieri în uitare desăvîrșită, iar smerita bisericuță parohială, strivită cu credincioșii cu tot între calcanele mohorîte ale blocurilor, va putea rezista teafără, nebiruită, pînă la Marea Descoperire finală!

De vei collinda orașul nostru, vei înfîlî la tot pasul biserici, unele mai arătoase, după cît de înstărite sînt oamenii din preajma lor, iar altele, poate o majoritate, modeste, răsărînd însă, totdeauna, din desuul înmiresmat al unei grădinițe cochete, care le mîndă cu verdeată și flori. Firește, pot să poarte destule biserici centrale cu un aer public mai anșat și intructivă mai puțin comice cartierului care le adăpostește. Și lumea care se perindă prin ele e alta. De obicei a lumii oarecare a orașului, închinîndu-se grăbită în drum spre treburi, lăsînd uneori impresia că vrea să nu scape ocazia

de-a se pune „în regulă” cu sacralul! Vei găsi, bineînțeles, biserici cu dufumul, pîite în curțile inferioare ale blocurilor, în rite utile, departe de vetrele lor, ca niște lăcașuri pribegite plătate-n surghiun. Se spune că în Erona Bucureștilor era metropola cu cele mai multe biserici, peste 400, dacă nu mă-nșel.

Asta spune încajuns, că să pricepem că pe-atunci, corespunzătoare acestei puzderii de lăcașuri de cult, puteau fi identificate tot atîtea parohii!

Prezenta lor în continuare masivă, după ce mai bine de două decenii au fost supuse de comunistii unui asediu sustinut, de care nu s-a învrednicit nici furia celor mai înversunțați dușmani ai neamului românesc, dovedește proiectia unui acoperămint de har, care a împiedicat pierirea atîta lăcașelor, cît și stingerea completă a vieții parohiale. Faptul e impresionant și merită un tratament cuviincios, dacă ținem cont că eclesia parohială nu e o simplă „adunare frățească”, în genul confreriilor profesionale sau al comunităților întemeiate pe criteriul etnic sau rasial.

Cecea ce deosebeste așezămîntul parohial de alte forme comunitare este în primul rînd **compoziția** adunării lui, avînd ca fundament comuniunea euharistică (sfînta împărtășanie). De aici, din compoziția lui neobismuită, decurge sobornicitatea (catolicitatea) unică a parohiei, de care n-o poate realiza nici un organism comunitar din lume, civic sau religios și pe care Apostolul Pavel o definește în felul lui înconfundabil, ca fiind adunarea în care nu există „nici Evreu nici Grec, nici bărbat nici femeie, nici adult nici copil, nici bogat nici sărac, nici stăpîni nici sclavi”.

Acastă **voceați comunitară**, aflată la temelia compunerii și sobornicității adunării, impune eclesiei parohiale să transcende barierele biologice și diviziunile naturale (rasiale, sexuale, de vîrstă, de avuție sau de putere). Firește că, evitînd să intrăm în detalii, această stranie sobornicitate depășește și opozita „structura ei” universal și asta prin chiar structura ei, pivotînd în jurul episcopului „aflat în centrul sinaxei”. Putînd lumea înțelegi, și mă refer în special la cea care se dorește credincioasă, că sobornicitatea eclesiei parohiale nu se datorează nici pe departe faptului „că ascultă de Hristos ci fiindcă este chiar Trupul Lui”. De aceea putînd de-a crea această sobornicitate comunitară „depinde nu de ea ci de El”. Afirmînd criteriul christologic ca determinant în compoziția și structura sa duhovnicescă, parohia depășește exigențele criteriilor morale, care în mod obișnuit, la alte confesiuni, comunități laice și mai ales la secte, prevalează asupra valorilor mistice și le învîdă continuînd. Acest suport mistic al parohiei, înfîșător în raport cu orice program etico-religios o descoperă ca adunare „umbrită de Duhul Sfînt”, a cărui lucrare negrăbită constituie ceea ce am putea numi **dimensiunea pneumatologică** a eclesiei. În interiorul acestei rețele de har, prinde chip o altă relație a omului cu lumea, nedeterminată de legile „exclusivismului biologic”, relație a cărui subiect și agent este omul eclesial. El, acest specimen fără echivalent în lume, este liberul acelei sobornicități prospective, deservită mai înainte, în starea să-și profetească (ca persoană) adică acestă tură eschatologică, „care-l arată nu cum este ci cum va fi”. De aceea s-ar putea spune că umanitatea unei parohii, deși perfectibilă, după har nu aparține simplită acestei lumi vizibile. Faptul teologic evident, că nu natura definește persoana, ci dimpotrivă, că abia aceasta din urmă o face posibilă pe cea dinții, descrie ființa acestei omeniri restrînse, ca liberă, în principiu, de orice determinism al vreunei legi naturale sau al oricărei conformități morale. Făcătura omului eclesial execută o breșă decisivă în mentalitatea mondială (atît a indivizilor, cît și a altor formațiuni comunitare, sau de intraluturare) obișnuită să amine realizarea valorilor spirituale și să proclame, înainte de toate, satisfacerea exigențelor economice, mai pe românește, a necesarului întocului! Acestui ins, pe care-l „livrează” parohia, nimeni și nimic pe lume nu-l poate țocni libertatea! Desigur, nimeni nu se gîndește, și bine face!, la o omogenizare etico-religioasă a formațiunilor comunitare existente pe eschierul vieții și societății civile, în așa fel încît să se ajungă ca demersul lor hibrid să facă concurență adunărilor parohiale sau să se lase înghițite de plenul duhovnicesc al acestora. Dar ea în structurile și compo-

ziția lor să sporească accentele „mirene”, care să le predispună la comuniune și la transgresarea rigorismului castrator al eticului (afiat de obicei la origine dezbîntărilor și a suspiciunii comunitare), accente al căror moment de convergență se află în afara lor, adică în compunerea euharistică a parohiei — acestea toate nu pot decît să ridice la putere coeziunea comunitară și rezistența la discordie ale acestor formațiuni civice. Iată observația folosită de Jean Zizioulas: „Această semnificație nu numai că orice tentativă umană în vederea unei „deschideri” sau „de-a fi împreună” nu poate constitui catolicitatea Bisericii, dar și că oricare plan de mișcare progresivă spre catolicitate nu poate fi realizat la un nivel pur istoric sau sociologic. Comunitatea euharistică constituie un semn al faptului că eschatonul poate doar să-și croiască un drum de-a lungul istoriei, dar nu poate niciodată să se identifice cu ea”!

Vă-nțreb din nou — de ce, după mai bine de un an de restrînte nouă, am ajuns, nefericitii de noi, să întorcem spatele celui mai semnificativ eveniment, care a făcut posibilă petrecerea faptelor din decembrie '89, reprezentat de împotrivirea micutei parohii timișorene, ridicîndu-se vitează și ținînd singură piept uriașei repressiuni?

La urma urmei, realitatea acestui fapt simbolic e la fel de concretă și substanțială ca și cealaltă realitate pe care-am recunoscut-o coplesitoare a celor vinăți pe străzi, zîus în amlaza mare și ucis în fața ochilor noștri. Ce anume ne menține interesul prizonier, la cele mai plate și mai smintite scenarii kagebisto-securiste? Cum de rămînem indiferenți la proba unică a unei comunități religioase, pînă atunci neștiuți, reușind să ridice poporul unui oraș la luptă, să-și restituie într-o clipă chipul netemător și, mai ales, să-și deschidă înapre orizonturile cerești ale jertfei de sine? Care formațiune civică sau solidaritate umană, din cele administrate de voinea noastră dibace de-a „reși împreună”, au fost capabile să urnească din loc multimea îngreunată de teamă și de oportunismul uit supra-viețuirii? Ce dovadă mai grăitoare în sprîjinul ideii (multora absolut stranie!) că, în realitate, România a fost martora unui eveniment religios, decît „eficiența” legită din comun a parohiei care a declanșat evenimentele din decembrie 1989?

E drept că miracolul acestei acțiuni neașteptate a fost confiscat, cît s-a putut de curînd, de nevoia aprigă de „revoluție” a unui lup binecunoscut, speriat să nu i se descopere năravul, și grăbit să mistifice istoria, spre a-și putea schimba, în tîhnă, părul!

Atunci însă, pe timpul Timișoarei martire, crima și arbitrarul, mai consistente ca oriunde, au trecut printr-o spierătură grozavă. Numai elanul neofostificat al parohiei a putut să semene atîta groază și să le vină de hac! Dar la fel de adevărat este și faptul că doar o motivație nelrudită cu lumea noastră, și în aceeași măsură irezistibilă, poate înviora atît de spontan demnitatea asupriților, frăgezin-du-le curajul și înzestrîndu-i cu această mișcare repede, biruitoare, prefigurînd dansul victoriei. Această „elasticitate” a neînfricării a fost cea care a umit întreaga lume modernă! E la fel de drept că mulți dintre cei care nu govăle să mărturisescă aura eminentă a credinței drept-măritoare ar fi voit ca o parohie ortodoxă să fie cea care să fi pus focul în sură! Și totuși, puterea de-a se-mpotrivi nimicirii, pe care a dovedit-o parohia protestantă timișoreană, solidară cu destinul pastorului ei prigonit, nu poate fi comparată cu reacția altor confesiuni și cu atît mai puțin a celei ortodoxe, răstîgnită la acea oră de cumpănă de rivna unor compromisuri mortale, cît și de imensa infiltrație a securității, paralizînd orice posibilitate de replică. „Am avut lăria de-a refuza martiriul” — iată o argutie tristă și la fel de „ciudată”, și poate clinică!, ca și aceea care încearcă să justifice „închiderea ochilor” și resemnarea oportună la fervoarea ticăloasă a demolării de lăcașuri ortodoxe, pretextînd datorita necărului credincios de a-și proteja înainte de toate, inespugnabil, lăcașul din inimă! I-a fost dat, spre smerirea și certarea Bisericii noastre strămoșești, ca tocmai pastorul protestant timișorean să simbolizeze, în România lui decembrie '89,

„pastorul cel bun”, cel care, respingînd să fie tocmit de autoritate, e gata să-și dea viața pentru turma sa (lăsînd deoparte anumite declarații publice recente ale pastorului Tokes care no-au lăsat cam melancoliei!). La rîndul ei, parohia recunoscîndu-i ca păstor s-a grăbit să ridice în calea prigonitorilor un zid de carne, palpînd de curaj. Această eficacitate sfîntă e adevărată și de cazul acelor bisericuțe de cartier, deloc multe, care înconjură și în noaptea de trupurile strîmte laolaltă ale oamenilor parohiei, nu scăpat nevătămăte. Doar impactul cu răbdarea nucleară a unei parohii poate determina puterea, oricît ar fi de discreționară, să-și ociolească perimetrul. În restul cazurilor, cum leam s-a putut vedea, bisericile au fost cele care au trebuit „să-și plimbe” vetrele dispăcînd înțelepte din calea năvălitorului băștină! Ușurința cu care au fost șterse de pe fața orașului aceste lăcașuri ortodoxe dovedește, oricît de puțin ne-ar conveni acest adevăr, ușurătatea și formalismul ritualist al vieții parohiale, ruptura ivită între „cel estetic”, străduindu-se să umple bisericile, și unii din păstorii lor, momii de calcul istet, sau de povirnișurile simoniei. Și cu toate acestea, în nici un ungher al cetății moderne nu se plămădește o unitate mai de necesăcut ca cea lucrată în profunzimea de har a parohiei ortodoxe de către Dumnezeu Cel viu al oamenilor. Doar demnitatea blîndeții Lui, care covîrșește imaginațiile noastre, poate acoperi intervalul stricat dintre mine și tine, dintre noi și voi, dintre păstori și turmele lor. Refacerea acestei structuri salvatoare — eu, Hristos, tu — pe cît de misterioasă în esență, pe atît de convingătoare ca evidentă, e ținta vieții religioase a parohiei.

Oare nimănui nu-i mai spune nimic această **pirghie** spirituală a evenimentelor din decembrie '89, care a fost curajul începător al parohiei timișorene, opintindu-se singură să răstoarne bolovanul masiv care astupa gaura mortimului? Putem oare dezlipi, înviorarea României de cetezanța ingercăscă a parohiei?

Cetate iubită, rezistînd solitară, într-o țară somnolentă, încă nedezmorțită din minciună și teamă! Cînd restul cetăților toropesc precuante, tîrimul tău lămurit prin singe și foc rămîne singura candelă a speranțelor noastre. Ți-a fost dat, iubito, să îmbraci așel veșmint orbitor, curățît prin martiriu, pe care Pronia, de la începuturi și pînă acum, l-a hărăzit în lume doar cîtorva cetăți credincioase, n-șumîndu-ți jertfa de sine.

Acum mai bine de un an, îți amîntești, în ne-am năpustit și noi afară din case, în-cînd orașul posac cu vîietul unei vîlțuri insuflete. O furie comună, aproape singeroasă, ne-a alungat din culcușuri, afară, în stradă. Atunci, ca și acum — chemarea ta insistență, din zi în zi mai puțină, parea amenințată să se stingă. Și totuși, nimeni din cei ce-au leșit, fără să se uite în urmă, n-a putut bănuși că, odată ajuns în centrul de foc al orașului, va fi aspirat de elanul unei parohii uriașe, apărută **din senin!** Această multime imensă a întîmpinat nemișcată „grîdina de foc” abătută asupra ei, apărînd de jur-împrejur, cu minie goale, trupul încă nevăzut al Libertății. „Vom muri și vom fi liberi!” — iată traporul sublim al acelei rugăciuni însingurate.

De cite ori, după aceea, n-am încercat să refacem o fărîmă, măcar, din duhul eclesiei „volante”! Tot timpul însă ființa ei miraculoasă ne-a scăpat printre degete, lăsîndu-ne să administrăm doar eșecul unor adunări dezbinăte. Unde-a pierit a-cel entuziasm neomenesc, care a zăbovit o clipă în orașul nostru nefericit?

Iată, mai nou, sub privirile noastre apatice, calvarul tău e reîmprospătat de penibila derulare a unui martiriu mai aprig, pe măsura răutății sporice, pe care-l îngăduie doar lehamitea care între timp ne-a paralizat sufletele. Cel care te martirizează acum e ochiul indiferent al păverii căldute, multumit că mișcările trece razant, fără să-l mai smulgă din orbită!

Ochiul acestei „majorități”, care fără să govăle alege liniștea indului „discutabil”, în locul adevărului precis și răscolitor, al libertății aflate la îndemînă, acestuia va trebui, un timp, să-și înduri privirea de gheață! Și probabil că asta vei face. Dar cu noi cum rămîne?

De-acum înainte, noi în ce fel îți vom putea susține privirea amară, Timișoară iubită!

Pentru redescoperirea propriei identități

În luna decembrie a anului trecut a apărut la Paris, în editura „La Découverte”, lucrarea **Roumanie — le livre blanc**. La realitate d'un pouvoir néo-communiste, scrie de Mihaela Berindei, Ariadna Combes și Anne Planche, membri marcanți ai „Ligi pentru apărarea drepturilor omului în România” și ai „Biroului pentru informare și de ajutorare a României”. Cartea reprezintă un studiu obiectiv, temeinic și detaliat (280 pag.) al evenimentelor din 13-15 iunie.

Sursele pe care se bazează lucrarea sunt dintre cele mai diverse. Este folosită presa de toate orientările — de la „Azi” la „22” — citându-se atât reportaje ale unor ziariști care au fost martori direcți ai evenimentelor, cât și anchete ulterioare sau comentarii. Sunt folosite comunicatele oficiale ale guvernului, ale Inspectoratului General al Poliției, ale Armatei, discursuri sau interviuri ale președintelui sau primului ministru, comunicate Rompres. De asemenea, autorii valorifică surse necunoscute cititorului român: reportaje realizate în zone miniere de ziariști străini și declarații ale unor persoane implicate în evenimente care, după 15 iunie, s-au aflat în străinătate.

Cartea cuprinde trei capitole mari: o prezentare globală a situației din România postrevoluționară, descrierea amănunțită a zilelor de 13, 14 și 15 iunie și

rabilă — care abundau în maculatură editată în acele zile. De aceea este, poate, util să rememoram câteva dintre ele, cuprinse în această lucrare.

Într-un interviu cu un reprezentant al forțelor de ordine apărut în „Adevărul” din 14 iunie, se menționează că peste 100 de polițiști, grav răniți (între orele 12,30 și 14 ale zilei precedente) au fost spitalizați. În comunicatul Inspectoratului General al Poliției din 16 iunie, cifra celor spitalizați este de 9 polițiști.

Comunicatul guvernului din 13 iunie arată că s-a pătruns în Ministerul de Interne, de unde s-au sustras arme și muniții; peste două zile, într-o conferință de presă, primul-ministru confirmă această informație. În schimb, „Dimineața” și „Tineretul liber” din 13 iunie se încapăținează să susțină că „autorii tentativei de lovitură de stat de tip legionar” au intrat în clădirea respectivă. Vizionarea unei video-casete (care se bucură de o difuzare destul de largă cel puțin în București) filmată de un amator în după amiaza zilei de 13 iunie ne demonstrează că în Minister au fost lăsați să intre, de cei din interior, prin deschiderea porții, doar câteva persoane cu comportament absolut pașnic, printre care Mihai Lupoi.

Dezinformarea cea mai gravă privește numărul victimelor: comunicatul guvernului din 16 iunie menționează 3 morți, dintre care 3 prin împușcare, dar nimeni n-a fost ucis de către forțele de ordine, deoarece acestea nu aveau decât muniție de manevră.*) Lucrarea menționează o informație binecunoscută în lumea chirurgilor bucureșteni, după care cifra răniților înregistrați în zilele de 13-15 este de circa 60. Autorii comentează episoade dubioase desfășurate în acea perioadă la Crematoriul Uman, Institutul Medico-Legal și Cimitirul Străulești-II, cunoscute în parte cititorilor români prin intermediul anchetelor ziarului „România liberă”.

Lucrarea prezintă pozițiile nuanțate pe care mai multe persoane oficiale le-au luat în legătură cu acele tragice evenimente. În primul rând, atitudinea clinică, de permanentă sfidare a evidențelor, incitarea la violență și apologia violentei, de care s-a făcut vinovat Ion Iliescu. Apoi, atitudinea mai realistă a primului ministru, care și-a retractat primele declarații — cu totul stinjenitoare — și a adoptat ulterior un punct de vedere ceva mai rezonabil. În fine, atitudinea celor doi miniștri, Mihai Sora și Andrei Pleșu, care au condamnat cu fermă acțiunea minerilor.

Este, poate, interesant să cităm două declarații ale minerilor apărute în presa străină („Quotidien de Paris”, 27 august 1990): „S-au folosit de noi, e clar, s-au bazat pe simplitatea noastră, dar aici au făcut o greșală; nu te joci așa cu minerii. Minerul e un sclav cu suflet de copil. E periculos să îl minți”; „Am mai înțeles un lucru: Ceaușescu, cel puțin, era comunist pe față. Dar Iliescu e și comunist și mincinos...”

Destinată unui public lipsit de cunoștințe speciale despre țara noastră, cartea oferă o lectură de maximă utilitate și celor mai avizați cititori români. Ea reprezintă un ajutor moral de primă importanță în efortul României de a-și redescoperi propria identitate.

* Incidentul relatat la pag. 80 a Raportului GDS este bazat pe declarația unei persoane împușcate (foc deschis de armată) în noaptea de 13-14 iunie, în timp ce se întorcea acasă, sosind de la domiciliul unei rude vârstnice pe care o îngrijise. Informațiile medicale privind operarea răniți produse de glonț sînt conținute în registrul de gardă al Secției de Chirurgie a Spitalului Colțea și în foaia de observație aferentă. ■

VICTOR BARSAN

OAMENI ȘI CĂRȚI

Joi, 24 ianuarie, la sediul Grupului pentru Dialog Social, în cadrul uneia dintre obișnuitele „sedințe” bisăptămânale, a avut loc o întâlnire între membri ai Grupului, redactorii și revistei „22” și reprezentanții ai Ambasadei Franței la București. A fost prezent în-așa domnul ambasador Renaud Vignal, însoțit de consilierul cultural al ambasadei, doamna Chantal Collet-Dumond, și de alți funcționari ai serviciului cultural. Întâlnirea s-a desfășurat într-o atmosferă pe care am putea-o numi „de familie”, avînd în vedere că dl. ambasador și unele personalități din rândul membrilor GDS, precum Gabriel Liiceanu, Mircea Dinescu, Mihai Sora, Mariana Celac se cunosc personal. Ocazia acestei întâlniri o reprezintă, de fapt, chiar unul din roadele acestor legături „fără granițe”. Cităm, spre edificare, din scrisoarea Ambasadei Franței către GDS: „După mai multe întâlniri de la sfîrșitul anului 1990 cu diverse persoane din cadrul G.D.S. (d-na Celac, d-nii Kleininger, Andreescu, Tănase), serviciul cultural al Ambasadei Franței în România s-a decis să ofere Grupului pentru Dialog Social și revistei „22” o selecție de cărți (științe umane, științe sociale, drept, poliologie, filosofie) și de periodice (collecția pe 1990 a ziarului Le Monde și Liberation, revistele Le Débat, Esprit, Commentaire (...). Aceste lucrări și publicații înțeleg să vină în împlinirea dorinței Grupului de a crea o bibliotecă la sediul acestuia și constituie deci un prim transport”. În completarea acestei extrem de generoase și de necesare donații au fost oferite abonaamente pe anul în curs la un număr de cincisprezece periodice franceze de prim ordin.

În jurul mesei pline cu o parte din

„bunătățile” oferite în dar „foamelor” noastre de a fi în pas cu lumea în ceea ce privește informația și reflecția de cele mai diverse tipuri, între membri prezenți ai Grupului și dl. ambasador Renaud Vignal s-a purtat o discuție despre urgențele actuale ale acțiunii specifice intelectuale, dl. ambasador oferind, în replică, pline de tîlc paralele cu istoria mai nouă sau mai veche a Franței. Discuția a fost, prin urmare, importantă chiar în sine, căci dintotdeauna un „ochi străin” obligă la un spor de obiectivitate, la efortul de lesire din nuanță, din localism, de inseriere în general fie și pentru a te putea face înțeles, pentru a reuși efectiv să comunici.

La încheierea întîlnirii, aproape nimoni dintre membrii GDS nu s-a putut abține să nu „viziteze” măcar în parte titlurile donate. Repetînd că ele nu reprezintă decît nucleul viitoarei biblioteci a Grupului pentru Dialog Social, nu ne rămîine decît să cităm, cu titlu de exemplu, o parte dintre aceste titluri: Dictionnaire de la Constitution, Pierre Clastres — La Société contre l'Etat, F. Furet — Penser la Révolution française, Tulard — Histoire et dictionnaire de la Révolution française, mai multe volume ale unor autori precum Fr. Revel sau P. Chaunu, Du pouvoir de B. de Jouvenel, Amérique de J. Baudrillard, Staline de Boris Souvarine, un Vocabulaire économique et financier și multe, multe asemenea titluri, toate de interes major.

În preajma lor ne vom simți desigur, mai puțin singuri și, poate, mai puternici. Pentru cei care le știu rostul, cărțile înseamnă putere. Căci, să nu uităm, restaurația care s-a declanșat aproape în același timp cu revoluția română a ucis, defoc la întîmplare, și o bibliotecă. (BOGDAN GHU)

Fotografie de EMANUEL PĂRVU

Un virtual drept la replică

CELE TREI FELURI DE BUCURII

Prea Sfinția Sa Episcopul Andrei de Alba Iulia mi-a spus cu un zîmbet blînd: „există trei feluri de bucurii: bucurii păcătoase, cele ale trupului, bucurii curate cum sînt cele ale împlinirii profesionale și făcerii de bine, și bucurii sfînte care încep aici și se continuă dincolo”. Ascultîndu-l m-am simțit intruciva vinovată de mînișirea în care l-am adîncit prin cele afirmate în articolul din numărul trecut al revistei. M-am gîndit totodată că Prea Sfinția Sa a omis poate cu bună știință încă o bucurie, ce din nefericire este încercată destul de des de anumii oameni: bucuria răului. Probabil că unei asemenea bucurii s-a lăsat pradă dl. Stefan Novac (alias Diaconu Stefan cum semnează prin unele gazete) ziarist la o revistă din Alba Iulia; cînd a venit la redacție și a povestit cu aparentă sinceritate (ce mărturisesc, m-a îndus în eroare) împlîrîrile care s-au petrecut în Episcopia de Alba Iulia. Desigur, există și un anumit adevăr în cele relatate de dînsul, adevăr de care m-am convins cunoscîndu-l pe Prea Sfinția Sa Emilian Birdas (fost episcop de Alba Iulia), pe părintele Urda cit și pe Prea Sfinția Sa Episcopul Andrei. Este foarte adevărat că fostul episcop Emilian Birdas, în cei 14 ani cit a condus Episcopia de Alba Iulia, a ridicat un număr impresionant de biserici în cele trei județe Alba, Mureș și Harghita, a fost un preceptuos gospodar. Fîind însă o fire autoritară cu o mai mică știință a purtării frumose, mai ales cu colțuși preoți, și-a atras antipatia a numeroși colaboratori care i-au cerut re-

tragerea. Că la aceasta ar fi contribuit și părintele Urda, nu sînt încă pe deplin lămurită, deși după ce l-am cunoscut personal și după modul „agresiv” și „pitoresc” în care a vorbit, tind să cred că un orfecare amestec a avut și dînsul. Intortocheate sînt căile Domnului! Dincolo de toată această frîmîntare și urzală, de care din păcate nu este ferită nici Biserica, incontestabil rămîne faptul că Prea Sfinția Sa Episcopul Andrei este un bun păstor de suflete, cu mult har și dăruire pentru Biserica; care mi-a mărturisit „nu sînt un om grozav, dar mi-o dray de ce fac”. Măcar pentru aceste gînduri bune și curate la încenut de drum, chiar dacă în străfundul sufletului său, fostul episcop Emilian Birdas se simte nedreptățit și alungat de la locul ce i se cuvenea și în care a muncit atîția ani, ar trebui așa cum ar fi creștineste de altfel, să-l sprijine și să-l ajute pe noul episcop de Alba Iulia, renunțînd cu înțelepciune și toleranță (de care sînt convinsă că poate da dovadă) la a-i mai arunca acestuia invecivul de „uzurpator”. Ar trebui mai ales să încerce a opri campania în care cu atîta nechipzîntă s-a auzit „răspopitul ziarist” Stefan Novac, campanie care nu face decît să-l umbrească imaginea și să lovească indirect în Biserica. Căci vorba Prea Sfinției Sale Episcopul Andrei, „asemenea lucruri nu se rezolvă prin presă, iar faptele noastre Dumnezeu le va judeca cu dreptă măsură”.

ANDREEA PORĂ

Mihaela Berindei, Ariadna Combes
Anne Planche

Roumanie le livre blanc

La réalité
d'un pouvoir néo-communiste

La Découverte/essais

o analiză a situației ulterioare, încheiată cu relatarea întîlnirii de la Brașov din 7-8 septembrie și a înființării Alianței Civice.

Autorii prezintă în mod sistematic desfășurarea reală a evenimentelor în paralel cu modul în care acestea sunt descrise de comunicatele oficiale și de presa aservită puterii. Rezultă astfel, într-o manieră îndubitată, caracterul grosolan al înscenării care a înșingurat Capitala în acel funest mijloc de iunie al anului trecut. Cititorul român, înecat de cascadele de minciuni și calomnii emanate neobosit de presa bolșevico-ceaușistă, își amintește, probabil, cu greu de contradicțiile — descalificante pentru orice instituție cit de cit ono-

Cei care nu vor ca noi să ne unim

LA ANIVERSAREA LUI LENIN SE MAI ADUC FLORI

Din pragul ușii mele și până în Imperiul Sovietic sunt, în linie dreaptă, șaisprezece kilometri. Din centrul orașului sunt probabil șaisprezece, dar diferența nu cred că este semnificativă. Cu ani în urmă, când conduceam facultății m-a trimis să servesc drept translator rectorului Universității din Leeds, imi aduc aminte că l-am spus, ea să mai colorez puțin prezentața orașului, că URSS-ul este doar la șaisprezece km. A doua zi, omul mi-a mărturisit că nu putuse dormi toată noaptea și că vrea să se întoarcă acasă cât mai repede.

Prezența Imperiului se face simțită încă de la graniță. Grănicerul rus conștientă îndelung invitația de la Frontul Popular. De unde o ai, cine ți-a dat-o, la ce îți trebuie și așa mai departe. Pentru un român nu-i cine știe ce, noi suntem obișnuiți să atungem la mina vameșilor, darămite a grănicerilor. Sistem antrenat în sportul acesta. La întoarcere, în orice caz, am așteptat vreo oră ca grănicerul sovietic să vizeze cele două pașapoarte; stăteam chiar sub geamul lui, tremurând de frig. Omul mai arunca o privire afară înspre noi, apoi mai schimba o vorbă cu colegii. După un timp a scos capul pe ușă și ne-a spus să mergem în sală. Avea probabil nevoie de timp să studieze problema.

La centrul Chișinăului, lângă statuia lui Ștefan cel Mare, este un fel de Piață a Universității. Acolo se pun afișe zilnice și oamenii se adună și vorbește. Se află aici chiar și „refrenul” golanilor, doar că prima literă de la comuniste se alege și k. Dar deasupra tuturor acestora stă scris: „Cine este comunist este fie imperial, fie supus imperiului”. Ceva mai încolo, Vladimir Ilieci Lenin se apleacă primejdios înspre înainte. În spatele lui, pe pământul guvernamental flutură tricolorul. Pe soclul lui Lenin însă sînt flori proaspete. Din ziarul partidului comunist, Cuvîntul, aflăm că a fost o aniversare doar câteva zile mai înainte și comunistii au depus flori. Toate sînt la locul lor. Grupul radical din fața statuiei lui Ștefan, deși se adună zilnic doar la o sută de metri de acolo, nu a eliminat nici o floare.

Pe aceeași stradă principala se află și sediul P.C., o clădire impresionantă și cu decorații lipsite de gust. Se mai află și KGB-ul, atât de transparent că vede firma la poartă, nu ca SRI-ul de prin provincia noastră. „Structurile de ocupație sînt toate aici: partidul comunist, KGB-ul, armata sovietică. Noi nu-am declarat suveranitate fiind ocupați, deci Occidentul nu a recunoscut niciodată existența de față ocupată la Basarabia și Bucovina de Nord. La noi intervenția durează dincolo de două săptămâni” (Vasile Baharu, director general al Departamentului de Sinteza pentru Edituri și Publicații, membru în Comitetul Executiv al Frontului Popular din Moldova). „Embașasa scria că acesta este sloganul lui Lenin care nu el-a pierdut nici o clipă din viața sa. Chiar atunci când a plecat din țară, el era în înălțimi teritoriale. Dar acum este pe dură, nu mai are

multe zile. Datorită oricărui om onest față de un imperiu creat prin violență este să-l ajute să se destrame cât mai repede” (Valeriu Matei, poet, deputat al F.P.).

Ieșirea din impas, spun românii din Basarabia, nu poate fi decât ieșirea din imperiu. Ală căle nu există.

DENUMIREA „DE SALVARE NAȚIONALĂ” TRĂDEAZA SCENARIUL UNIC

Cu toate acestea, momentul este dificil. Părăsit de coloni, părăsit chiar și de istorie, anaeronic dar încă puternic, imperiul contraatacă. „Se încearcă reeditarea anului 1910, când Țările Baltice au fost silit să semneze un pact cu URSS. Scumpul nostru imperiu sovietic a pus la cale o nouă intervenție. Au apărut și comitete ale salvării naționale — se vede că ideea le-a dat-o dl. Iliescu. S-au declarat reprezentanți ai populației. Hatal reprezentanții, care nu-și dau nici numele, și care acționează prin intermediul armatei sovietice eliberatoare și a KGB-ului” (V. Baharu). „Ne putem aștepta la o situație similară și aici. Trupele de desant introduse prin hotărîrea lui Gorbaciov din 1 decembrie s-au dovedit a fi destinate nu favorizării recucerii, ci unor adevărate lovituri de stat împotriva instituțiilor democratice din republici” (V. Matei). „Se pare că pe 12 ianuarie s-a creat un Comitet al Salvării Naționale și în republica noastră, la Tiraspol, condus de generalul Morozov. Voiau să facă un miting pe 17 la Chișinău, la rețurca sesiunii parlamentare, dar situația s-a evitat” (V. Baharu).

NOBELUL PENTRU PACE ȘI BAIONETELE

Cînd vorbim de ceva atât de urias ca un imperiu, subiectul tinde să devină impersonal. Dar nu este. Cine mai reprezintă Centrul atotputernic, câtă vreme atîcea republicii lupă pentru realizarea sau măcar pentru suveranitate? Persoajă principală rămîne președintele Uniunii, laureatul Premiului Nobel pentru pace. Cum personalul a fost atîta vreme popular, se încearcă acreditarea ideii că Gorbaciov nu ar fi autorul singeroasei intervenții din Țările Baltice. „Dacă Gorbaciov ar fi obligat să acționeze așa cum vrea armata, așa cum lasă de fapt să se înțeleagă, ar trebui să aibă onestitatea să o spună pe față. Cîntă vreme nu o spune, el emite decrete pe baza cărora sînt întreprinse acțiunile, apoi mai ține și discursuri care le justifică, e de crezut că este vorba doar de o stratagemă pentru conservarea imaginii unui Gorbaciov democrat, imagine acedentată de naivitatea Occidentului” (V. Matei). „Adevărul e că Gorbaciov este în incurcătură. El nu are o doctrină, nu are o echipă, nu are un partid. Partidul comunist s-a scindat, el nu mai există ca atare. El este un soi de liberal-democrat lipsit însă de o conexiune generală din care ar izvorî politica de fiecare zi. Așa că este deviazat, pe la dreapta, bo la stînga, după centrul de putere.

re. Momentan armata a spus că ajunge cu reformele, părinții noștri au cucerit cu singele lor toate aceste teritorii și acești liberali democrați le recedează fără rezistență. Este o gândire normală pentru fiecare ofiter dintr-o armată politizată cum este a noastră. Acum Gorbaciov a înțeles foarte bine că toate republicile, și în primul rînd Rusia, care este inima imperiului, păsesc pe calea independenței și atunci el rămîne doar cu armata și securitatea. Militia începe deja să se supună parlamentelor locale, nu mai aparține centrului. Deci ca orice partidist fără doctrină, echipă sau partid, el merge mereu spre centrul de putere. Momentan, armata fiind mai tare, dl. Gorbaciov s-a așezat pe baionete. E o poziție însă tare primejdioasă, ba chiar dureroasă, așa zice” (N. Chirtoacă).

Momentan, președintele se identifică cu interesele Armatei Ruse. Armata este formată din tineri din toate republicile, mulți îndobitociți de propaganda centrală, dar și mulți care nu au nici un chef să asuprescă alte popoare pentru aspirații similare cu cele ale propriului lor popor. „In Armata Rusie este birocrație, la vîrf, ca în toate structurile totalitare. Și unde este birocrație, este și multă mediocritate. Mediocrității acestea ar fi o categorie dintr-o ofiterii Centrului.” În al doilea rînd vin ofiterii cu un stagiu de luptă în Afganistan. Ei au prins gustul comploturilor și al lovirilor de stat și știu foarte bine că poporul este o turmă, care poate fi manipulată doar de doi soldați cu mitraliere și minată acolo unde ai nevoie de ea. Pe urmă mai sînt războinicii puri, „les faucons”, care momentan se în în umbră. Dacă Iazov va cădea și locul lui va fi luat de un soim dintr-aceștia, Gorbaciov va fi înlăturat, deoarece el îl consideră un democrat care nu are ce căuta în fruntea imperiului. Doar atunci cînd acești ultrapatrioți vor ocupa poziții de prim-plan va apărea pericolul dictaturii militare. Dar să nu uităm de starea dezastruoasă a economiei, de complicata situație națională. Rusia nu este Polonia, și un al doilea Jaruzelski nu s-ar bucura de succes aici. În Polonia era o populație omogenă și generalul a oprit intrarea tancurilor sovietice, apărînd în fața poporului ca un patriot. La noi așa ceva este cu neputință. Militarii nu sînt alți de inapoiți ca să nu priceapă că imperiul s-a scindat și că războiul civil va deveni în asemenea caz inevitabil” (N. Chirtoacă). „Este important ca fiecare republică să-și facă o armată națională, și mai ales Rusia, așa cum a anunțat Eljîn. Armata nu poate rămîne a nimănui, căci atunci devine o armată de puștii. Se transformă în bande înarmate” (V. Matei). „Unul dintre motivele demisiei lui Sevardnadze a fost și acela că o parte din ofiterii de la centru nu vrut să intre în război de partea lui Saddam Hussein” (V. Baharu). „Saddam Hussein este comitetul socializantului dezvoltat sovietic. Înfrîngerea lui ar fi o înfrîngere a URSS” (V. Matei). „Saddam trace cu rachete sovietice, este înarmat de sovietici și a fost aliatul URSS pînă foarte recent. Să nu uităm asta” (V. Baharu).

De ce au dispărut dinozaurii

Dacă ai spirit practic, îți faci rost de o acreditare la Parlament. Astfel ai ocazia să bei un neos, un Pepsi, să mînuiești ceva. Te simți a-a-a, Ștefan cel Mare, tricolorul, stare multă, jos comunismul, salam, bien-ță, marșine goale, rămîn conștienți. Cu un salariu ce depășește cu puțin 100 de ruble îți poți cumpăra patru pachete de țigări sau două deodorante. Sau (de ce nu?) o rachete dintr-o scurtă de jeans, aproape nouă. Nu înțelegi a lavine și la Chișinău. Pe toată lumea. De pe soclul din fața clădirii Guvernului, un Lenin mohorît privește către afișele de pe ziduri: „dinozaurii au dispărut fiindcă n-au știut să scape de comunismul lor”. Comunistii de aici încă fac congrese și eșei la marșine. Iar cînd trec pe lângă panzarta înmăscă cu imnul „colunilor” își spun moldovenesc: „cîntă glanost”. În rest, lumea îl injură pe Gorbaciov, se teme de sindromul Vilnius și ne-ncreabă cum e pe-a-asă și dacă-i vrem. Unii pleacă spre Iași. La Albița dau de o uniformă. Are doar două puștii de funcționare: NIT și HARASO. Trecearea de la prima la a doua se face simplu, direct: 2000 de ruble aluneacă în buzunarul purtătorului de chișia. În autotur: 40 de eșafetri de uzură. Prima etapă a elaboreării economice dintre România și Republica Moldova a fost depășită. A durat doar trei zile. Vara e mai complicată: poți aștepta două săptămîni în fața barierelor. Cuvîntul Jurnalului se dovedește a fi magic. În mai puțin de cîinci ore plecăm spre punctul doi de frontieră. Dăm explicații: curăț „la negru”, prețuri. În-cercăm din nou cu „preț”. „22” ? N-am auzit. Ce partid ? „Nici unul. G.D.S.” Unul mai înalt se luminează: „am cîștit în România Mare; grupul pentru necrolog...” Astfel identificăți, liniștiți de-acum, trecem senin prin vamă în numai cîinci minute. „Tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles.”

OVIDIU BOGDAN

ITINERAR

Din cenușa in

DECL

Alianței Naționale pentru Independență în problema

Alianța Națională pentru Independență „16 Decembrie” consideră că referendumul propus de președintele U.R.S.S. și de Congresul deputaților poporului a U.R.S.S. în problema tratatului unional este nelegitim și nu poate avea loc pe teritoriul Republicii Moldova din următoarele motive:

1. Actualul teritoriu al Republicii Moldova a fost ocupat de U.R.S.S. în 1940 cu umăre a aplicării prevederilor protocolului adițional secret al pactului Molotov-Ribbentrop de la 23 august 1939, iar menținerea acestui teritoriu a structurilor puterii de ocupație — a mată, K.G.B., F.C.U.S. — face imposibilă exprimarea liberă a voinței cetățenilor în cadrul unui referendum.
2. Politică normală de drept internațional, referendumul organizat de o putere de ocupație pe teritoriul ocupat nu are nici o accepție legală și nici consecință juridică.
3. Actualul Centru imperiului nu are dreptul să propună un referendum în problema unui viitoare comuniuni.

Fotografiile-instantaneu realizate la Chișinău aparțin lui OVIDIU BOGDAN

o la vană

o în Parcom

DE IANUARIE ÎN BASARABIA Periului speranțele renasc

● O MINA DE MEMBRI FONDATORI

Să lupți cu ursul, mi-a spus un om din Chișinău, nu este ușor. Cum nu poți să fii mai tare decât el, nu-ți rămâne decât să fii mai stăruț. Poli să desfășori o tactică oneră răminând întransigent, e chiar recomandabil. Trebuie să știi mai cu seamă când să ataci și când nu. Acum momentul nu este favorabil. Gorbaciov proiță de criza din Golf și atunci trebuie desfășurată o politică mai prudentă. Și, în timpul acesta, te pregătești de atac, ca momentul favorabil să te găsească pregătit.

Organizațiile democratice din Moldova se pregătesc de mult. Recent au făcut un pas destul de însemnat: s-au unit în **Alianța 15 Decembrie**. Aceste organizații sînt: Frontul Popular din Moldova, Liga Democrat-Creștină a Femeilor, Organizația Tineretului Democrat din Moldova, Uniunea Scriitorilor din Moldova, Societatea „Dunărea și Marea”, Societatea „Limba noastră cea română”, Uniunea Tăranilor din Moldova, Asociația victimelor repressiunilor staliniste, Societatea Culturală „Mihai Eminescu” din Cernăuți, Societatea cultural-bisericească „Mitropolitul Varlaam”, Liga Medicilor din Moldova, Asociația „Pro Basarabia și Bucovina” — securala Chișinău, Liga culturală a românilor de pretutindeni — succursala Chișinău și Liga Studenților Basarabeni din România. Alianța este un organism conducător, nu are o conducere unică. Baza Alianței este, firește, **Frontul Popular**, organizată cea mai extinsă, cu cele mai multe filiale. **Frontul Popular** a devenit un fel de mit. Partid de diletanți, plecat de la o mină de membri fondatori, el a devenit pe parcurs o adevărată forță. A dat membri guvernului, parlamentului, și tot mai produse literare. La ultimul congres avea 40.000 de membri cu carnet, iar astăzi nimeni nu mai cunoaște evidența. Se eliberează legitimații noi. La Marea

Adunare Națională din 16 decembrie au fost vreo 150.000 de oameni și aceștia sînt cei pe care se bazează Frontul. Cum au murit? Rădăc din umeri cînd îi întrebi: s-au organizat. Nu au stat în sedii, ci au umblat pe teren. Fiecare om al lor a fost un om activ, un propagandist pentru cauză. Acum au 45 de secții, acoperă toată țara. Nevoia i-a învățat.

Politică Frontului? „Noi știm că nu tot ceea ce propunem poate să treacă. Dar o logică elementară, la nivelul broștei, spune că pentru a obține ceva ceva trebuie să cori maximul” (V. Baharu). Și ei au obținut cîte ceva: tricolorul, limba, suveranitatea. La 4 septembrie Parlamentul, în care Frontul părea că detine un fel de majoritate, a decretat că tinerii moldoveni nu sînt obligați să facă serviciul militar obligatoriu în Armata Roșie.

Sînt reprezentativi pentru țară? Ei sînt convinși că da. Reprezentanții adunați în Marea Adunare Națională de la 16 decembrie reprezintă poporul. „Au fost mult mai mulți ca la Alba Iulia, unde au fost reprezentate principalele toate”, afirmă V. Baharu. „Și nu reprezintă decît această palmă de pămînt.”

● UN PARLAMENT DE TRANZIȚIE

Necesitatea Alianței a apărut tuturor drept clară după ultimele decrete ale lui Gorbaciov și politica bruscă mai conciliantă a organelor reprezentative din Moldova. Parlamentul și-a anulat, pe data de 16 ianuarie, propria sa hotărîre din septembrie cu privire la serviciul militar. Mircea Druc a fost în Parlament și le-a solicitat aceasta. Speranța și de ceea ce se întimpla la acea oră în Țările Baltice, deputații nu revenit, provocînd indignarea străzii. S-au mai făcut și alte concesii. Cel mai criticat pentru acestea este președintele Republicii: „Mircea Snegur este un om al vechiului regim, spune Mihai Tască, tînarul secretar al Frontului Popular. A avut merite deosebite în proclamarea suveranității, dar în prezent și-a atins pur și simplu limitele. El este comunist, și mai mult de astă nu poate. Nu, nu-l pot acuză pe Snegur de trădare de neam. E adevărat că a fost activist de partid și că plătește tribut unei formații vechi. Dar de român este român. Face și greșeli, dar cine nu face? Doar bolșevicii l-au idolatrizat pe Lenin și au declarat că el nu a greșit niciodată. Și pînă la urmă s-a dovedit că Lenin a fost un bandit ordinar. Snegur, cu toate greșelile, este totuși un diplomat. El are merite deosebite în evitarea violenței”. Este contestat și Parlamentul, în care deputații cu interese în agricultură și-au găsit momentul potrivit să se grănească și să-l acere sovhoruzile lor. Controversele a clasei dominante din țară? Mihai Tască nu crede că acestul Parlament mai este utilizabil, membrii sînt — destul dintre ei — pur îmbrăcați, alinați. Așa cum nu revenit asupra chestiunii cu armata, vor mai face și alte cedări. Este convins că nu-ar să voteze nici o lege asupra cetățenilor, deci sînt zeii de mi de cerșii din România ale celor provenind din Basarabia. Valeriu Matei crede însă că acestu chestiune importante, de ordin național, există încă o majoritate parlamentară, două reconaște că Parlamentul este tot unul de tranziție. „20 de deputați în o populație de 5 milioane și cîră e un lux pe care nu

ni-l putem permite, dar legea electorală fusese votată de adunarea legislativă precedentă.” „Dacă forțele de opoziție s-ar retrage, actualele soviete ar deveni ele însele nelegitime, chiar sovietul suprem al Republicii (Parlamentul) unde în majoritate sînt oamenii noștri, spune V. Baharu, ar trebui făcute noi alegeri.” Politicianul cel mai popular rămîne primul-ministru Mircea Druc, al cărui profesionalism este unanim recunoscut.

● SOLDAȚILOR MOLDOVENI LI SE FURĂ BANII ȘI MINCAREA

La ordinea zilei este problema armatei republicane și a recrutărilor în Armata Roșie. În urma decretului din decembrie, dat de Gorbaciov, președintele și Parlamentul au desființat detașamentele de voluntari — embrionul armatei republicane a Moldovei — și au trimis pe oameni înapoi la casele lor, de unde pot fi totuși „adunați în jumătate de zi”, apreciază locotenent-colonelul N. Chirtoacă. „Îi putem rechema oricînd, nu aceasta este problema. Presupunînd că ne atacă U.R.S.S., ar fi vorba de o rezistență pur simbolică. Lupta cu o armată monopolistă ar fi curată sinucidere.” Parlamentul a făcut o gafă cînd a renunțat la hotărîrea din 4 septembrie”, spune V. Baharu, iar N. Chirtoacă e de părere că această hotărîre este „temporară”. „În felul acesta s-a cistigat timp, putem trata cu celelalte republici. Față de problema armatei sînt trei atitudini la noi în clipa de față. Prima este reacția demonstranților de la statuia lui Ștefan cel Mare, care striga: „Nu nu dăm copiii să fie carne de tun la alții”. În principiu au dreptate, dar aceasta este exact atitudinea tipică pe care o așteaptă Armata Roșie pentru a avea pretextul unei intervenții. A doua atitudine oroleste esențialul, și se referă strict la aspectele concrete, rezolvabile, cum ar fi repartizarea celor înrolați în Armata Roșie. Și a treia este să profităm de răgazul creat pentru a trata cu celelalte republici un tratat de reformă militară.”

Voluntarii au fost trimisi acasă. Pentru înrolarea tinerilor în Armata Roșie s-au pus cîteva condiții. Să fie repartizați doar în Moldova și Ucraina, să nu fie utilizați în conflicte interne și politice. Să nu fie repartizați sub 20-30 de tineri într-o unitate, deoarece atunci cînd sînt mai puțini, soldații de anul doi îi bat, le fură banii și mîncarea și îi tratează drept naționaliști, înacși și legionari. Departamentul pentru probleme militare a creat o comisie mixtă care lucrează cu comisariatele pentru recrutare. Nu că politica centrului n-ar fi fost eficientă. Prin amenințări, sanțaje, pînăleli, cu toată hotărîrea Parlamentului din Chișinău, Armata Roșie își făcuse 60% din planul de recrutări pînă la sfîrșitul lui decembrie. Multă tineri au fost luați cu sîc, cu ajutorul miliției. Militia a fost între ciocan și nicovală în această afacere, în care problema era a unui conflict între Constituția U.R.S.S. și legile republicane. În unele cazuri s-a echivalt. Altciori, tinerii au fost speriați cu spectrul a cîinci ani de pușcărie, nu pînă la pușcărie și simplu. La Vasca, un băiat subțirel și brunet care privește fix masa la control de recrutare, au venit acasă cînd el lăsa și nu s-a părintilor să-i spună să vină fără grijă, că face armata în Moldova. De fapt ordiul lui era pentru Vitebsk. Acum comisia caută să-l ajute cumva. S-a întors și un singur caz de arestare, un băiat care în închisoare la Tiraspol, „dar îl scoatem noi de acolo”, spun cei de la Departamentul Militar, care dar cele mai abile persoane pe care le-am văzut de mult timp încaș. Sînt probleme și cu evadările: tocmai a venit un băiat din Rusia, care a rezistat la șase luni de bătai. Cînd însă au vrut să-l ia verighele, și a mai primit și ștreca că nevasta îl născuse al doilea copil, a fugit. Un caz de acolo l-a ajutat, i-a dat haine. Conform regulamentului, față de doi copii nu mai trebuie să continue serviciul militar. Comisia se străduie să obțină actele lui din Rusia ca să-l elibereze. Verighele este nu că a dezertat, ci că a venit în concediu. „Dacă mai stăteam o noapte, mă omorau”, spune băiatul, „că le mureșem că verighele n-or să mi-o ia decît moart. Și bani nu mai avem de unde să le dau.”

Armata republicană sînt pe cale să devină o realitate? Cel mai mult se pare că derinde de Rusia. Toată lumea este însă de acord că un stat suveran nu poate exista fără o armată corespunzătoare. „Nu ne trebuie mult. Doar să să ne apărăm sîrăcia și nevoile”, spune V. Baharu. „Armenii, spre exemplu, s-au înarmat de mult. Moldova, sîrăca, oclicăză între ghandimol din Țările Baltice și formarea unei trupe paramilitare ca ale caucazienilor. Temperamental înclinăm sîră pe una variantă” (N. Chirtoacă).

Proiectul de reformă militară pe care-l pregătim împreună cu alte republici are calitate că va corespunde peilor vremuri, uniunii de republici suverane care va fi U.R.S.S. În acest caz nu avem nevoie de un minister al Abărării Naționale, nu avem nevoie de un centru, avem nevoie de un pact politico-militar între republici. Unica năclărire a structurilor verticale este în domeniul armamentului nuclear strategic ca să nu mai aibă lumea

coșmurii cu fiecare republică spășind pe butonul nuclear. Și concordanța strategiei noastre în cazul în care ne-am confrunța cu un dușman unitar. Cu alte cuvinte propunem o nouă doctrină militară și o nouă atitudine, pornind de la realitatea că statul totalitar s-a prăbușit, este în agonie, și se năste o nouă confederație de state suverane. Este esențial ca noi, republicile, să venim cu o alternativă, deoarece cele două variante care există — care aparțin centrului — reflectă mai mult situația de azi decît cea de mîine. Noi vrem să fim mai construcțivi, cum spun americanii. Cînd strigăm Jos!, venim imediat în loc cu o alternativă. Aceasta este alternativa noastră, arma republicane separate, unite prin pactul politico-militar, sector strategic nuclear ierarhizat unic” (N. Chirtoacă).

● SCOPUL FINAL ESTE A TREIA UNIRE

Ce așteaptă cei de dincolo de la noi, cei de aici? Timpul efuziunilor a trecut. „Că ne iubim, se înțelege de la sine, spune Valeriu Matei, e cazul să trecem acum la un stadiu mai realist.” Mai mult de 30% dintre cetățenii Moldovei se pronunță pentru unirea cu țara mamă, de la 7% acum doi ani. „Pentru mine scopul final este a treia unire. Momentan însă colaborarea culturală trece pe primul plan. Cu cîinci generații de studenți de-ai noștri pregătiți în România nu vom mai avea probleme, nici cu părinții lor, fie ei și mankurți” (V. Baharu). „România este acum la fel de izolată ca și în 1940. E nevoie de luciditate, avem nevoie de solidaritatea voastră, dar pașul ferm, hotărît, de la noi trebuie să vină. E ușor să ceri să se treacă Prutul, greu este să manevrezi o situație alt de complicată” (V. Matei). „Noi avem și problema Sudului de rezolvat și problema Bucovinei de Nord. Problema Bucovinei de Nord este tot în sarcina noastră. Noi trebuie să-l ajutăm pe fratii noștri de acolo, pentru că altfel România nu va mai cere Bucovina de Nord” (Victor Nedrețiu). „Noi înțelegem poziția guvernului român care depinde de materiile prime din U.R.S.S. În caz de invazie ar trebui să protesteze energic. Opoziția însă ar trebui să strîngă rîndurile de pe acum și să facă o politică mai hotărîtă în problema noastră” (N. Chirtoacă). „România ar trebui să denunțe tratatul din 1947, în care ultimatumul este numit eufemistic acord între cele două părți. Partea română ar trebui să denunțe hotărît Tratatul Ribbentrop-Molotov” (V. Baharu). „Logica face ca un popor scindat în două, să findă să se reunească pînă la urmă” (N. Chirtoacă). Ce poște face guvernul de la București? „Să ne trimită ajutor dacă ne invadează armata ca în Lituania” (un manifestant în fața Parlamentului). „Să fie mai atenți la durerile noastre. Să stabilim un contact mai bun. Ulte, eu am fost la Timisoara și nu știam nimic ce se întimplă aici. Nici românii nu prea știu, televiziunile ar trebui să schimbe informații mai eficiente. În caz de criză, să protesteze energic” (o manifestantă). „Să înăntitudine. Dar nu cred că vor intra rusii, pînă la urmă răzbiim noi cumva” (un polișu).

Pînă la venirea voluntarilor, Chișinău ar țea în stradă. „O să fim cu toții la înălțime, ca în Țările Baltice”, spun oamenii, chiar și femeile. Radioul și televiziunea sînt cu ei. „Băieții noștri” de la emisiunea informativă Messenger, ne vor spune să șrim dacă e pericol”. Emisiunea Messenger, ceva mai bună decît Actualitățile noastre, și sigur mai obiectivă, are propriile ei dificultăți. Se luptă cu televiziunea centrală, a cărei propagandă trebuie să o contracțeze permanent. Se luptă și cu directorul lor, care este rămas de pe timpurile nomenclaturii și care a rezistat cu un singur vot atacului comisiei parlamentare pentru mass-media. Dar Messengerul nu e cenzurat. Face și el ca și revistele studentesti din România de dinainte, nu se prezintă la vizionare cu emisiunea, ci cu sunarul. Sînt conștienți că oamenii îl idolatrizează și știu că asta e din cauză că au spus tot adevărul. Nu există adevăr care să trebalasez a fi trecut sub tăcere, spune V. Saharmocanu, redactor-sef în televiziune. Tot adevărul trebuie spus oamenilor, mai ales după atîta minciună. Privesc cu nesat programele informative de la C.N.N. primite prin satelit, și învidiază operatorii și tehnicienii de la București, care sînt mult mai buni ca ei lor.

Părășim Chișinău cu senzația stranie că ai noștri sînt în putere, în ciuda amenințării sovietice. Nu am mai avut această senzație de acum doi ani, din decembrie 1989 cînd, din un interviu al postului B.B.C., apunam raportierului că guvernul din București este sigur al nostru, ministrii culturii și învățămîntului așteau aceasta. Raportierul nu m-a contrazis, desl văzuse mai multe ca mine în viață, mi-a urât „good luck” la plecare și mi-a fîșat în urele să mai dărez cîteva zile, pînă în seara în care l-am auzit pe primul-ministru al României vorbind perfect în limba imperiului sovietic. De atunci știu că Basarabia nu este singurul teritoriu pe care trebuie să-l eliberăm.

Pegînă realizată de ALINA MUNGIU

ARATIA

„16 Decembrie” cu privire la referendumul tratatului unional

stare, al cărui subiect juridic el nu este.

4. Referendumul propus conțineva Declarația de suveranitate a Republicii Moldova, conform căreia numai organul suprem al puterii de stat este în drept să propună o atare măsură.

5. Dreptul de a soluționa problema autodeterminării românilor din teritoriile ocupate nu aparține populației din cadrul actualului R.S.S.M., ci înțreagii națiuni române, ca subiect unic de drept internațional.

Alianța Națională pentru independență, 15 Decembrie” face egal cîră populația republicii să respingă referendumul propus de conducerea U.R.S.S., și să ceară Parlamentului Moldovei să ia o decizie în acest sens. În caz că o asemenea decizie nu va fi adoptată iar Centrul imperial va recurge la forță pentru a impune acest referendum, Alianța cheamă pe toți cetățenii să recurgă la neastuparea civică și să-l boicoteze.

CONTINUTUL 30 IANUARIE 1991

— vorbește ministrul finanțelor ● Inscripții în Capitala moldovăziană

■ Fiecare încearcă să-și fure căciula și mai ales să fure căciula celuilalt

G.A.: Îți propun să începem discuția nu cu literatura, ci cu economia românească.
D.T.: Nu trebuie să fii economist ca să înțelegi că economia românească de acum este la fel de inexistentă ca și acum doi ani: anchiloza s-a păstrat, toată lumea critică ce se întâmplă, dar foarte puțini chiar știu ce se poate face. Cățiva economiști care au trecut prin Washington, foarte critici la adresa felului cum noua conducere nu reușește să urnească din loc economia, au avut decența să spună: „Este foarte greu să știți cum s-o facei, pentru că nimeni n-a mai văzut la altcineva cum se trece de la o economie paranoic centralizată, la principiile pieței libere”. S-au iluzionat oci cu calea a treia (hal să luăm ce a fost bun în economia socialistă și ce este bun în economia de piață); rezultatul a fost o căsătorie morgantanică. Pentru că atunci când două instituții care țin de același minister, una funcționând pe principiile pieței libere, cealaltă păstrând vechea structură economică, vor să coopereze, una dintre ele (nu spun care) nu poate fi parte reală în cooperare, pentru că structura ei nu-i dă dreptul. Deci, din punct de vedere economic mi se pare că România se află ruptă între speranțele absolut nejustificate (iraționale, așa spune, venind dintr-o lipsă de educație politică și economică funciară) ale unei populații supuse ani și ani lipsurilor și cinismului unei conduceri care nu vrea să recunoască deloc că este ce este. Deci, toată lumea încearcă să-și fure căciula, și mai ales să fure căciula celuilalt.

■ Nu cumva sintem cu toții niște analfabeți economici ?

D.T.: Nu cred că România se poate urni atât vrane cit cel ce critică nu vin cu un program alternativ; deși s-ar putea să existe astfel de programe economice, venind din partea opoziției, care să nu fi convins până acum pe nimeni. Și întrebarea subliminară ar fi: dacă milne ar apărea un program economic mai bun decât cel oferit de guvern, de ce unele dispune un român mediu din România de astăzi ca să înțeleagă diferența dintre un program economic mai bun și unul mai prost ?

G.A.: În societatea americană oamenii înțeleg mai bine cum funcționează sistemul economic ?

D.T.: Într-adevăr, poate că procentajul oamenilor care chiar înțeleg cum funcționează un sistem economic nu este neapărat mult mai mare decât în România, numai că aici ei au o șansă imensă: dacă azi lucrurile devin mai scumpe și mai proaste, dacă măcar pentru câteva ore începe să lipsească ceva, ei înțeleg că strategia economică scrijele. Cred că pentru oameni ca noi, lipsiți de pregătirea economică, este singura șansă ca să simțim dacă programul este bun sau rău. Pe când în România, unde există aceleași lipsuri, omul n-a avut un termen de comparație. Iar eroarea guvernului Roman a constatat în faptul că a operat doar cu o parte a termenului: a scumpit, fără să aducă compensațiile prin care omul de rând să poată supraviețui real.

■ Cei ce ne propun aceste sacrificii știu ce fac ? Se gîndesc la noi ?

G.A.: S-a procedat altfel în Polonia, la al cărei „model” ne-am referit ?

D.T.: Când s-au luat măsurile radicale în Polonia, s-a făcut în același timp efortul să se ofere la salarii, cit de cit, compensații, pentru ca omul să înțeleagă: da, mai este de strîns curcaua, dar n-o să rămîn chiar cu totul în aer. Eu cred că în România va reuși doar acel program economic care nu va desconsidera aspectul psihologic al trimiterii spre societate. Adică va lăsa omul să înțeleagă și să simtă că nu putem ieși din această mare nenorocire economică fără sacrificii, dar cei ce ni le propun știu ce fac și se gîndesc la noi.

G.A.: Se aduce actuală puteri reproșul justificat că în foarte multe posturi de conducere din România se află tot cei care au condus înainte. Cit de convingător îi se pare argumentul experienței lor administrative ?

■ A fi opozant sau disident nu înseamnă că ești și bun administrator

D.T.: Am fost printre cei care au acceptat acest punct de vedere: că măcar într-o perioadă de tranziție vor trebui să conducă oameni care au condus și în vechea structură, pentru că nu poți crea

peste noapte profesioniști cu experiență în administrație. M-a neliniștit însă de atunci (și s-a arătat că avea de ce să mă neliniștească) crearea acestui mit: al lor știu cum să facă, deși sînt niște porci, ai noștri, săracii, nu, pentru că n-au avut niciodată posibilitatea. Mihai Botex (un om care din multe puncte de vedere imi este foarte apropiat) avea ideea că a fi opozant sau disident nu înseamnă că ești și mai bun administrator decât cel pe care îl critici. O idee cu care am fost de acord. Dar cînd am văzut cum se face alegerea între oameni, mi-am spus că nu este bine. Și uite, am să-ți dau un exemplu: eu n-am înțeles de ce între Radu Filășescu și Gabriel Andreescu, pe de o parte (tehnocrați, cum ne place să spunem, oameni de știință pozitive, ingineri, fizicieni) și pe de altă parte Petre Roman, inginer și el, neapărat Petre Roman ne-ar fi dat nouă asigurări că s-ar pricepe la administrație mai bine decât ceilalți doi.

■ Nu este un tehnocrat, ci un ideolog

D.T.: În ceea ce privește știința de a conduce ceva, nu cred că între cineva care a fost ministru 20 de ani sub Ceaușescu și cineva care „doar” a fost bătut peste gură și peate mină există o diferență în favoarea ministrului. Fiindcă întreb: cit de mult a putut practica administrația un ministru sub Ceaușescu (în sensul de a lua hotărîri, decizii și a le aplica) de vreme ce el depindea de hotărîrile cabinetelor 1 și 2, de instrucțiuni secrete, circulare cu statut intern, telefoane etc. ? Despre dl. Ion Iliescu multă lume ne-a spus: dom’le, totuși este un tehnocrat ! În primul rînd, domnul Iliescu nu este un tehnocrat, este un ideolog. Domnul Iliescu a terminat o facultate, este inginer de meserie, dar în afară de 2-3 ani (nu știu exact) cit va fi practicat meseria de inginer, în rest s-a ocupat de probleme ideologice: a fost prim-secretar de județ, a fost ministru al tineretului, Domnia sa, care conform acestei teorii ar fi trebuit să aibă o mare experiență în a conduce, s-a dovedit un bluf. Nu cred că dl. Iliescu dovedește că poate conduce ceea ce are de condus mai bine decît cineva care pînă acum n-a condus decît o bicicletă. Deci, dacă a fi fost disident nu te face automat un candidat real și justificat la o funcție de conducere, faptul că ai fost înainte într-o structură de conducere nu garantează că tu chiar te pricepi să conduci. Fiindcă dictatura și-a luat și tie (ca om care chipurile conduceai ceva) orice șansă de a practica într-adevăr conducerea. Iar experi-

ența în practică este la fel de mică cu a celui care n-a fost niciodată înz-; asemenea situație.

■ Un guvern nu se face consultîndu-ți agenda de telefon

G.A.: Există însă experiența unui anume tip de comportament. O anume aroganță specifică.

D.T.: Oamenii care conduc astăzi nu mai multă experiență în aroganță. Este aroganța copiilor, nepoților, verșilor vechii nomenclaturii care sînt convinși că știu mai multe decît noi, pentru că l-au auzit pe tata vorbind cu mama despre lucruri care nu se vorbesc în oraș. Și cealaltă aroganță, provenind din faptul că „au fost ceva” înainte, au condus ceva (o fabrică, o secție, un minister), fără să-și pună însă întrebarea: dar cum am condus ? Fehul cum se comportă ei azi dovedește că sînt captivi pentru eternitate ai sistemului care l-a creat. Sigur, zimbetul dl. Iliescu este mult mai încurajator decît rinjetul lui Constantin Dăscălescu; dar produsul unui sistem nu poate fi mai bun decît sistemul care l-a produs. Eu am însă noțiunea fondului de expertiză (ceea ce în alte țări se cheamă consilieri) și cred că pentru o perioadă de tranziție anumiți oameni trebuie păstrați în fondul de expertiză. Fiindcă un conducător (de stat sau de întreprindere) este atît de bun sau atît de rău în funcție de cit de bun sau de rău sînt cei care îl sfătuiesc. Dl. Iliescu nu trebuie să se priceapă la economie, dar dacă se înconjoară doar de oameni care se pricep numai la economia pe care volens-nolens au distrus-o timp de patru decenii, nu poate să schimbe nimic. Dacă domnul Petre Roman consideră că un guvern este un mic club, format prin consultarea agendei de telefon, nu are șanse prea mari să conducă un guvern cu adevărat productiv. Cred că unii dintre prietenii domnului Roman sînt oameni foarte cumsecade (mai cumsecade decît el), problema este dacă își justifică și prezența într-un guvern.

■ În mormintul săpat de sociologul Măgureanu și de astrologul Voican trebuia îngropată și structura

D.T.: Eu cred că cea mai mare eroare a dl. Iliescu a fost să rateze șansa de

a face ca un sceptic să devină optimist. Cînd un om ca Ciocan (care a lansat cu decenii în urmă întrebarea persană: „ce înseamnă să fi român”, care n-a vorbit despre România) imediat după debarcarea lui Ceaușescu scrie într-o gazetă că Iliescu este omul potrivit și că el îi acordă simpatia lui, dl. Iliescu să nu înțeleagă ce șansă are ! Fiindcă fără să fie Havel, fără să fie Walesa, fără să fi făcut ce făcuseră ei, Iliescu a pornit la drum cu șanse egale. Dacă ar fi pornit la drum cu mai puține șanse și cu mai mult sprijin moral, poate ar fi greșit mai puțin; așa, el a început probabil să creadă (ceea ce încă mulți români cred) că este singurul care ar putea face această tranziție.

G.A.: Plecarea dl. Iliescu din scenă ar putea oare îndreptăți speranțele într-o schimbare benefică a situației ?

D.T.: Nu cred că o plecare a dl. Iliescu de pe scena politică (dacă ar fi convins să renunțe la putere, ceea ce este greu să mai fie convins acum) ar rezolva ceva, dacă pleacă, domnia sa nu ar lua cu sine și structurile pe care le-a promovat (sau acceptat). (Așa cum simpla moarte a lui Ceaușescu n-a rezolvat nimic, fiindcă în mormintul acela săpat la 100 de metri de sociologul Măgureanu și de astrologul Voican n-a fost îngropată și structura.)

G.A.: Ce alternative vezi totuși în cazul unei asemenea plecări ?

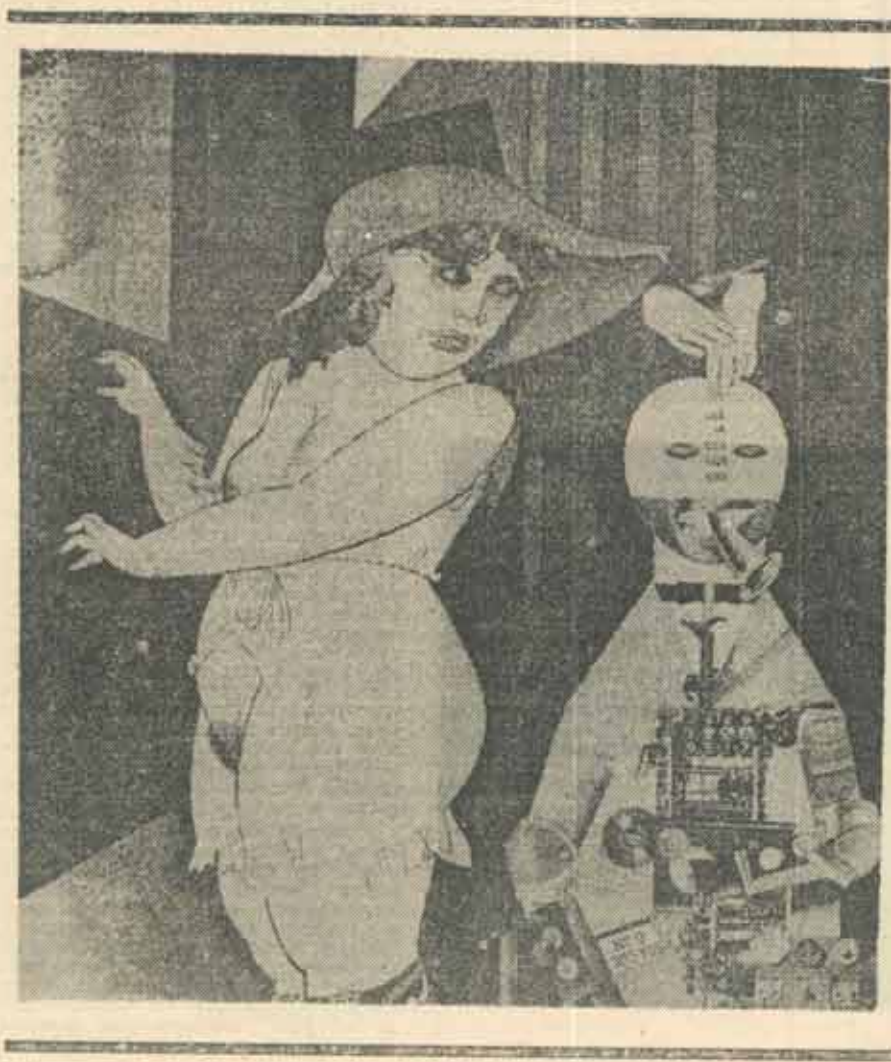
D.T.: Prima: domnul Iliescu ar pleca, lăsînd loc altui om politic, venind din aceeași organizație. În acest scenariu, șansele s-ar îndrepta spre dl. Petre Roman. Dacă nu există decît această opțiune, între Iliescu și Roman, eu personal, vă place, nu vă place, sînt eu Iliescu. A doua: dacă dl. Iliescu pleacă cu dl. Roman, atunci, da, s-ar putea produce o schimbare. Dar care sînt oamenii politici pe care opoziția va reuși să-i facă plauzibili pînă acum ? Probabil că est, trăind la o distanță mai mare de viața politică românească, nu realizez că vor fi apăruți.

■ Să fi apărut la televiziune și să spună: domnilor, chiar imi pare rău !

D.T.: Revin la domnul Iliescu care a mai avut o a doua șansă, imediat după episodul cu minorii, din Iunie. Uite, eu pot să accept că în dl. Iliescu s-au livrat în acele ore kilometri de informații care să-l facă să creadă că el, personal, este ținta unei încercări de a fi îndepărtat violent. Și că a avut o reacție omenescă și și-a spus: dacă lucrurile stau așa, de ce nu m-aș apăra ? Dar, după ce s-a dovedit că n-a fost așa, putea să facă un lucru foarte simplu: să apară la televiziune și să spună: „Doamnelor, domnilor, chiar imi pare rău !”. Dacă atunci ar fi avut acest reflex, românul (care nu este chiar cel mai neiertător om din lume), ar fi spus: „om e și așa, a greșit, dom’le, dar uite, a venit și a recunoscut”. Dar după toate acele scenarii care se contraziceau din jumătate în jumătate de oră, după acele povești înscrise de dl. Petre Roman, și după ce mai citește într-un interviu al dl. Iliescu dat Televiziunii italiene că minerii au venit să planteze flori în fața Teatrului Național, mi-am dat seama că nu are stofă de om politic. Și chiar și în august sau septembrie mai avea șansa să spună: uite, imi dau domnia. Atunci lumea ar fi spus: e un om care a ajuns în fruntea țării și chiar dacă nu a spus că-i pare rău, a avut puterea să demisioneze, recunoscînd implicit că a greșit. Uite, dom’le, un om în care totuși se poate avea încredere. Dar să-l vezi nerecunoscînd deloc în țară că a greșit, și doar cînd ajunge la New York și se adresează Națiunilor Unite, schițînd primul gest de a spune că-i pare rău, înseamnă că ne-a adus din nou la vechiul model. Adică:

■ Una facem și într-un fel ne comportăm pe piața internă, într-alt fel pe piața externă, cînd avem nevoie de ajutor

D.T.: Deci, așa spune că dl. Iliescu, din nefericire, în momentul inițial a răpit toate șansele altor candidați, focalizîndu-le spre domnia sa, pentru a le rata apoi, una după alta, în mod înimaginabil. N-am nici un fel de aversiune personală față de dl. Iliescu, ba chiar am crezut că ar fi putut fi o soluție de tranziție. A revenit însă și în cazul domniei sale acea formă de crampone de putere pe care a moștenit-o de la sistemul politic, care, de fapt, nu s-a schimbat.

OPȚIUNILE NOASTRE

G.A.: Care sînt șansele de „filtrare” a examenilor într-un sistem democratic, astfel încît cei „nepotrivii” să nu ajungă la putere?

D.T.: Un congressman, un senator, un guvernator, un primar își poate permite și în America luxul să fie corupt și să mintă cu și în România, dar la rîndul ei, presa își poate permite să-l arate cu degetul, pînă îl găurește. În acest moment este celebru un scandal în lumea finanțelor. Un mare om din acest domeniu care s-a dovedit a fi un mare găinar, a tras după el cinci oameni politici, congresmeni și senatori. Faptele lor sînt analizate de o comisie specială a Congresului și Senatului. Ei, oamenii politici de primă mărime, sînt obligați să răspundă pentru acuzațiile care li se aduc: pentru a fi primit bani, a fi încercat să-l sprînjine pe acest om de finanțe, a fi făcut trafic de influență. În momentul cînd presa acuză cu dovezi un om politic american, oricît de supărat ar fi, el nu poate face nimic. Pe cînd în România, reacția d-lor Iliescu și Petru Roman este să se supere pe presă. Problema nu este să te supere pe presă, ci să dovedești că îți se aduc acuzații false: asta ar lua mai puțin timp și ar face viața mai ușor suportabilă pentru toată lumea. În România, presa este ruptă în două: există presa care apără guvernul la putere și presa care îl acuză degeaba, pentru că nu poate obține nimic. Există presa pro-guvernamentală care acuză oameni nevinovați și presa care își pierde paginile apărîndu-i, cînd n-ar avea de ce.

■ Un sistem juridic care să stabilească amenzi pentru un prim-ministru care minte

D.T.: Nu e o intimplare, ci este o strategie în felul cum se risipește astfel, inutil, forțele celui de bine. Deci, pentru a îmbunătăți raportul dintre responsabilitatea omului politic față de societate, ar trebui ajutat statutul normal al presei: nu printr-o lege a presei, care ar fi o formă de cenzură, ci prin adoptarea unui sistem juridic care să apere omul nevinovat și să-l condamne pe cel vinovat. Pentru că așa vrea să întreb despre ce fel de sistem

din persoanele cele mai vinovate ale Poloniei, Jerzy Urban, fostul purtător de cuvînt al guvernului polonez comunist, cu banii pe care i-a strîns (pentru că el putea să-i strîngă) duce astăzi campanii de denigrare în Polonia de calibrul celor pe care le duc Democrația sau România Mare. Deci, iată că nu sistemul chiar deosebit. Sigur că există la noi o doză de patologie în plus, care se datorează și genului de procese care s-au ținut în România și altor alte lucruri care și astăzi fac ca societatea românească să se ducă în jos. Pe de altă parte, îl este chiar atât de străin Eugen Barbu d-lui Petru Roman? Este oare o intimplare că după excluderea din Uniunea Scriitorilor a lui Eugen Barbu, acesta apare după două zile într-un prezidiu la o sărbătorire, sălătură de alte oficialități române? Nu. Se transmite un mesaj foarte exact, așa cum îl transmitea și Ceaușescu. Adică, vâ place, nu vâ place, Eugen Barbu e omul nostru! Am scris nu de mult în rubrica pe care o țin în România Literară că, de la un moment încolo, întrebările în legătură cu România Mare și cu tot ce se întîmplă acolo nu mai trebuie adresate nimănui decît directorului S.R.I., Virgil Măgureanu, și președintelui Ion Iliescu. Deci, evident nu s-a produs în România nici un fel de proces al structurii, dimpotrivă, vechea structură îl acuză pe cel care nu acuză-o cu un an înainte. Repet, dacă pot să înțeleg că nu se poate foarte repede produce un proces de denazificare, nu pot accepta ca structura nazistă după căderea de la putere a nazismului, să acuze pe acei care nu au fost de partea nazismului. Este ceea ce se întîmplă în România. Nu putem depăși pe cei vinovați, bun, poate că nu s-a creat cadrul necesar.

■ De două ori doi fac totdeauna patru. Foamea pentru scandal, nu pentru informații

D.T.: Sînt și alte fenomene în presa românească de azi. De pildă, eu îl cunosc pe Ion Cristoiu de pe vremea cînd începusem să fiu scriitor interzis. Și mi-amințese că anunțindu-mă că nu-mi va publica

dacă tot ne dăm seama că această presă este odioasă, cum se explică faptul că este totuși vîndută în tiraje uriașe? Ajungem la rezultatul, care nu vîd de ce ne-ar înveseli, că există un gust pentru gunoi, o foină pentru scandal, nu pentru informații. Și acești manipulatori de opinie publică, aceste scule mai rafinate sau mai puțin rafinate de calomnie și dezinformare lucrează pe un material care există. Asta ne dă măsura tragediei în care ne aflăm, fiindcă, dacă sînt totuși altele sute de mii și mii de oameni care umblă după această presă, înseamnă că morala societății românești este aceea pe care o dovedește simplul gest de a cumpăra o revistă despre care, după ce o citești, sput totuși că este absolut odioasă. Sîntem ce sînt opțiunile noastre. Dacă eu optez să mă abonez la România Mare, eu aparțin acelei categorii de murdărie, dacă optez să mă amuz cîntînd în Azi neadevăruri despre oameni cărora ar trebui să le mulțumim, nu să ne batem joc de ei, sînt parte a acestei moralități fără morală. Simplul fapt de a cumpăra o astfel de publicație spune cine ești și ce îți place și este un gest politic. Înci să te mai miri de ce votul din România a fost cum a fost este absolut inutil, putea fi chiar mai prost.

■ Și afară și acasă ne purtăm ca niște mici tirani

D.T.: După ce a dispărut dictatura pe care am urit-o cu toții, am descoperit că mulți dintre noi ne purtăm ca niște tirani de buzunar. Respingem cu aceeași vehemență dreptul celorlalți de a avea altă părere, catalogăm oamenii și-i trimitem în niște categorii foarte de disprețuit numai pentru că nu votează cum votăm noi.

Noi nu mai știm să respectăm dreptul de a greși, cînd cel care greșește este sincer. Hai să luăm alegerile: pentru mine nu e o problemă că cineva a votat prost, este că societatea românească să fie astfel structurată încît cel care a votat prost să-și dea singur seama (nu pentru că li spun eu: „Mă, tu ai votat prost”). Fîndcă dacă îl ții pe individ în tensiune și doar îl acuzi, el nu mai are timp să și realizeze că a votat prost. Și data viitoare va vota la fel. Din această cauză apare și dificultatea creării unei structuri (fie ea organizație, fie grup de presiune asupra puterii) de arbitru. Adică de a crea un cadru în care să se poată apela la un arbitru (nu în sensul unui arbitru de fotbal care scoate de pe teren pe cineva care faultează). Ar fi acea structură care (măcar în momentele de aberație, în momentele ce ating monstruosul) să lase să se aprindă la marile intersecții ale orașelor un bec roșu care să zbrînce, cum sînt aici avertizoarele de fum. O societate trebuie să aibă niște avertizoare: în momentul în care e prea mult fum, să ne facă să înțelegem că se apropie focul, prin semnale luminoase sau sonore. Or, societatea românească nu le are.

■ Mitul literaturii de sertar în țările din Est a fost doar un mit

G.A.: Cum îți se pare anul literar românesc 1990?

D.T.: M-a amuzat decepția celor gata să precizeze că există sute de cărți extraordinare prin sertarele scriitorilor din țară. Chiar dacă sînt cîteva, ele nu au făcut din anul literar 1990 un an cu totul diferit de 1987. Din păcate, acasă, sub cenzură, noi am fost „omul sub vremuri”, fiecare a scris, mai bine sau mai prost. Ne-am iluzionat că dacă am fi fost liberi, am fi scris cu totul altă literatură. Iar acum trebuie să avem tăria să spunem: am scris doar literatura pe care am scris-o, de care nu trebuie să ne fie rușine, măcar unora dintre noi. Nici în alte locuri, mai avansate în privința societății civile (Polonia, de pildă) literatura nu s-a îmbogățit cu cărți extraordinare. Nu neg posibilitatea ca mine, poimîine să apară o carte despre care noi nu știm, dar cred că în toate aceste țări dictatura a lucrat asupra scriitorului într-un mod atât de desăvîșit, încît a anulat șansa pe care ne-ar fi dat-o literatura de sertar. Eu n-aș înlocui o carte extraordinară cum este Levantul a lui Mircea Cărtărescu în literatura de sertar (deși nu ar fi putut spăra sub Ceaușescu) pentru că nu-i cartea unui alt poet decît a fost Mircea Cărtărescu pînă acum.

G.A.: Si anul tău literar cum arată?
D.T.: De vreo 8-9 ani eu n-am mai avut ani literari. De ce n-au mai fost literari ultimii 3-4 ani ai mei de viață din România, nu are rost să vorbim. De ce ultimii 5 ani trecuți în Statele Unite n-au mai fost literari, iarăși este destul de simplu. Eu n-am plecat (ca ațiia alții) cu iluzia că dacă, la un moment dat, dictatura mi-a dat peste mină și poate gură, asta m-a făcut un scriitor foarte vandabil pe piața internațională. Sînt foarte mulți oameni care au jucat această carte, puțini au cîștigat și puțini dintre cei care au cîștigat au fost scriitori mai buni decît cei care au stat acasă, neavînd o astfel de structură încît să se lupte deschis cu o dictatură. Deci, eu mi-am făcut o socoteală foarte crudă cu mine, spunîndu-mi: pînă la vîrsta asta ai scris 12 cărți. Și cînd n-o să mai poți fără să scrii, o să te apuci să scrii. Dacă a existat o nuanță literară în aceora de a ajuta literatură română de acasă: să nu se simtă uitată. Și de a-i face pe scriitorii români din afară să nu se creadă nici mai buni, dar nici mai proști decît cei de acasă. Adică revista (Agora) în care am încercat să trezesc apetitul altora de a scrie literatură, oriunde s-a afla. Acum mă aflu în aceeași situație și în fața aceluiași întrebări cu voi, cei de acasă, deși am în plus cînd ai voi, de lipsă de cenzură. Fiecare dintre noi avem o-acasă spaimă, că probabil nu mai putem scrie la fel.

■ „Uită-te cum umblă literatura pe străzi”

G.A.: Anul 1990 este un an în care s-a scris puțină literatură, au apărut în schimb „noi direcții”: literatura-document, eseul biografic, eseul moral. Ai cumva și tu o astfel de carte?

D.T.: Cartea aceea am scris-o cu viața mea, trăind-o, acum trebuie s-o copiez, s-o bat în mașină. Din cînd în cînd, cînd vîd lucruri extraordinare spun cîte unui prieten: „Uită-te și tu cum umblă literatura pe străzi și noi ne chinăm să...”. Este absolut normal ca, într-o perioadă în care toată lumea trece prin niște modificări pe care nu le bănuia în urmă cu un an, că evenimentul taie calea literaturii — așa cum fusese ea gîndită pînă atunci. Și atunci, sigur că o primă tranziție va fi cea a unui drum între literatura de ficțiune și literatura documentară. Și șansa cea mai mare (firește, în funcție de talent) va fi nu neapărat renunțarea la ficțiune și căderea în relatarea de contabil a realității fascinante, ci în puterea ca în momentul în care redai un eveniment trăit (sau care a trecut pe lingă tine) să poți oferi cititorului prilejul de a trage o morală la sfîrșitul fiecărui fapt. Nu mă gîndesc la o literatură școlărească, ci la o memorialistică ușor zîmbitoare, fiindcă știu ce se întîmplă? Dacă în literatura-document ră-mii încrunțat, sfîrșești prin a plictici pe toată lumea. Mi-ar place să scriu o astfel de carte cu un ton care să lase să se spună: „Ce să faci, dom'le, asta a fost viața. Dacă am mai trăi o dată, uite ce ar trebui să se țină minte”. Mi-e teamă de genul de memorialistică post-eveniment, foarte crîncenă și care s-ar duce spre ce? Iarăși spre dosare, spre așa care au fost, care n-au fost turnători. As vrea o literatură în care să simt un fel de interlecție... Eu însumi, scriînd o astfel de carte, să spun: „Dom'le, parcă n-am trăit degeaba. Poate chiar am înțeles ceva. Așa a fost să fie. Mie mi-a fost dat să plătesc prețul asta”. Problema este nu că l-am plătit, ci că, plătindu-l, eu m-am simțit, cum să spun, curat față de mine. Începe să mă plictisească genul de vîncăreală a omului care și-a pierdut țara și spune: „Dom'le, eu am făcut atîtea și acolo oamenii m-au și uitat. Poate nici n-a meritat să fac asta”. Ar însemna că n-ai făcut-o pentru ce ai crezut, ci ai făcut-o cu gîndul că cineva îți va fi recunoscător. Există această nostalgie la oamenii care, de exemplu, și-au pierdut țara, că ei ar fi trebuit recuperajul mult mai repede și mult mai să-gîm în brațe. Eu am fost absolut sigur de la început că o cantitate de uitare va interveni, în mod natural.

■ A uita e omenește, a uita cu un plan e diabolic

G.A.: Cantitatea de uitare a depășit (după părerea mea) așteptarea unui sceptic.

D.T.: Pe mine nu m-a deranjat uitarea manifestată ici și colo, ci uitarea cu program: cei care te uită vor să-ți facă și pe alții să te uite, pentru că lor le e rușine să se întreb: „Oare eu de ce n-am făcut ce trebuia să fac?”. A uita e omenește, a uita cu un plan e diabolic. Înțelegi? Deci cum asta ar fi literatura pe care mi-ar plăcea s-o citeș și chiar să o scriu. Adică sînt foarte curios cum ne-am vedea noi viața după ce constatăm că nu mai sîntem tineri și că ceea ce era mai important din noi a rămas în urmă, nu în față.

Washington, decembrie 1990

juridic vorbim în România, atît timp cît un om care trece la stop pe roșu poate fi amendat, dar primul-ministru nu plătește nimic pentru faptul că minte de dimineață pînă seara, ceea ce este mult mai grav decît să treci pe roșu. Sigur, nu plodez pentru un sistem juridic care să dea amenzi unui prim-ministru care minte, ci pentru un sistem juridic care să dea presei ce este al presei în toată lumea, adică s-o facă una din marile puteri în stat și să nu crezeze prin intermediul ei șanse în plus pentru, care și așa are toate pirghiile în mîna ei.

G.A.: Numai că presa din România are deja niște excrescențe monstruoase — România Mare și Democrația — ziare conduse de colaboratori apropiați ai regimului Ceaușescu și al Securității. Situația presei din România este deosebită față de celelalte țări din Est?

D.T.: Nu-l chiar atît de deosebită. Una

un articol, mi-a spus: „Tovarășul Tudoran, dacă dumneata nu înțelegi că nu totdeauna doi ori doi fac patru, ai venit aici degeaba”. Mesajul meu pentru Ion Cristoiu, fie că era tovarăș înainte, fie că e dăna acum este că, totuși, doi ori doi fac patru.

Totuși, ca să fiu drept, nu pot pune Zig-Zag-ul alături de România Mare, cu toate indoliile mele în legătură cu Ion Cristoiu și cu toate semnele de întrebare pe care mi le pun cu așa-zisii patroni ai revistei. Și așa ajungem la un lucru extrem de dureros. Ne-am imaginat cu toții că, după ce vom scăpa de dictatură, vom dovedi cît de curșii și de deștepți sîntem. Din păcate, dovedim cît de mult a lucrat dictatura pe noi, cît de mult sîntem, la rîndul nostru, produsul acelei dictaturi, așa cum sînt și domniul Roman și Iliescu și metafizicul Volcan. Și întrebarea este:

G.D.S. DESPRE G.D.S.

● Continuăm publicarea răspunsurilor membrilor G.D.S. la chestionarul – alcătuit de Alina Mungiu – publicat în nr. 2/1991 ●

GABRIELA ADAMEȘTEANU

**O anumită
formă
emulativă**

Incercând să răspund la prima întrebare, descopăr (emoția neplăcută când observi că trebuie să dai o erată) că în formularea iminent multora dintre membrii G.D.S. (între care și eu) întrebarea are o primă variantă: a reușit G.D.S. să devină un fel de opinie în societatea românească? (Varianta publicată: A reușit G.D.S. în anul precedent să influențeze opinia în Societatea românească?) Astfel formulată, ea îmi evocă modul în care G.D.S. este privit din exterior, după un tir neîntrecut și neelegat al publicațiilor ostile și primul răspuns ce-mi vine în minte este tot o întrebare: Dar asta a vrut G.D.S. într-adevăr să facă? Nu am fost la sedința de constituire a G.D.S. din 31 decembrie 1990, nici la întâlnirile prealabile ale membrilor fondatori: am fost invitată să fac parte din G.D.S. în ianuarie, așa că mă voi referi în primul rând nu la amintiri, ci la Declarația de constituire a G.D.S. din primul număr al revistei „22”. Pentru că atunci când privești în urmă trebuie să măsoară ceea ce ai vrut să faci cu ceea ce ai reușit din ceea ce ai vrut. Dacă eu vreau să studiez doctrina zen, nu mi se pare firesc că după un interval de timp să mă întreb dacă mi-am dat doctoratul și sint numită șef de catedră la orientalistică. Deci ce a intenționat G.D.S. să facă, după propria sa declarație de constituire? „G.D.S. este o instanță de reflexie critică asupra problemelor fundamentale care frământă societatea civilă română, asupra inserării ei în contextul european, civilizație-cultură-politică-societate-civilă-ecologie. El este un grup de dezbateri între intelectuali de diferite profesii care își propune să prospecteze căile de evoluție și organizare ale acestei societăți, o evoluție bazată pe valorile umane și pe drepturile omului. G.D.S. își propune să fie un laborator în care economiști, sociologi, politologi, filozofi, urbanisti, scriitori, teologi etc. să găsească (și cauze) împreună strategiile și soluțiile de care societatea românească va avea nevoie în viitorul apropiat. Vrem să contribuim la ieșirea din dezastru și la regenerare.” A fost G.D.S. o astfel de instanță de reflexie critică asupra derapajelor democrației (neimaginandu-se nici o clipă, inițial, la cîte derapaje de acest fel va asista într-un an?) în anul ce a trecut? La această întrebare mai adecvată, cred, realității decât cea din chestionar eu răspund: da. Și continui cu un nou citat din aceeași Declarație de constituire din 31 decembrie, specificând că voi răspunde în acest mod și întrebării nr. 3 (cînd, cu cine și în ce împrejurări anume a făcut G.D.S. dialog social?), G.D.S. „va organiza dezbateri deschise în rîndul diferitelor categorii sociale: studenți, muncitori, militari, intelectuali, asupra cărora vechiul regim a lăsat să cadă cortina ideologică. Temele de dezbateri: pluralism sindical liber, parlament, partide politice, libertăți civile, drepturile omului, separarea puterilor în stat, cultura și valorile ecologice, urbanism. Da, este răspunsul meu, la sediul din Calea Victoriei 120, au avut loc, de-a lungul anului, neamărate întâlniri ale G.D.S. cu grupuri sociale, instituții, personalități politice etc. dintre care voi enumera din cauza lipsei de spațiu, doar câteva: G.I.D., C.A.D.A., sindicatele, Televiziunea independentă, P.N.L. (ambele arhip), P.N.T.e.d., F.S.N., Silviu Brucan, Mihai Chițac, Virgil Măgureanu etc. Una dintre cele mai intense activități ale grupului s-a desfășurat în cadrul Asociației pentru Drepturile Omului, care a intermediat contacte cu diferite asociații străine care ajută România (din Norvegia, Suedia, Anglia, Elveția, Statele Unite, Franța, Portugalia, etc.) și a primit declarațiile unui număr mare de victime ale evenimentelor din 13-15 iunie pe baza cărora s-a redactat Raportul apărut fragmentat în revista „22” și în forma completă în volum, la 21 decembrie 1990. Activitatea G.D.S. a fost mult mai extinsă decât pot enumera eu acum: chiar stînd de dimineață pînă seara în clădirea din Calea Victoriei 120, nu înregistrezi toată această lume care vine aici cu probleme concrete, urgente, cum se vine la un ziar cu acțiuni coordonate de susținere a societății civile care, să recunoaștem, există astăzi într-o măsură mult mai mare decât exista acum un an. Ajutînd efectiv la constituirea societății civile, G.D.S. nu și-a inventariat acțiunile, nu le-a făcut suficient cunoscute (uneori nici măcar tuturor membrilor săi). Și în felul acesta, ajung la întrebarea nr. 2: care a fost nereușita fundamentală a G.D.S.-ului? Nu știu exact care a fost nereușita fundamentală, dar știu ceea ce nu a reușit: să-și coordoneze toate eforturile și acțiunile, să informeze și mai ales să-și organizeze ca o instituție modernă activitatea. Au existat distincții de organizare datorită lipsei de antrenament practic a membrilor G.D.S.-ului precum și datorită supraîncălzirii fiecăruia dintre cei ce fac parte din grup și care, pînă la un nivel înimaginabil „din exterior”, și-au sacrificat uneori timpul și chiar profesia. Da, ca membru al G.D.S. eu sint multumită de această activitate: desigur, în mod teoretic ea ar fi putut fi mai bine coordonată, mai bine supravegheată etc. În același timp, influența G.D.S. există în societatea românească actuală — ei a reprezentat, dacă nu totdeauna un mo-

del, măcar o formă emulativă pentru alte asociații care s-au constituit între timp. Dar colegii mei au invocat suficient atmosfera nejustificat ostilă în care s-a desfășurat activitatea G.D.S.: alina doar că nu numai ostilă. Sint de asemenea mulțumită pentru felul cum G.D.S. a reacționat ca un organism sănătos la fenomenele negative din afara și dinăuntru său, la modul cum nu a acceptat demagogia, lipsa de onestitate etc. și cum s-a străduit (se străduiește) să fie cât mai aproape de așteptările societății românești. Situația actuală a G.D.S. îmi pare staționară, cu două precizări: 1. G.D.S. ar trebui să se redefiniască mai bine în raport cu celelalte instituții ale societății civile (inclusiv Alianța Civică), dar și în raport cu realitatea societății românești care este cu totul alta decît în aprilie, ori iulie, ori chiar septembrie 1990. G.D.S. poate fi azi mai aproape de intențiile sale inițiale. 2. G.D.S. ar trebui (după opinia mea) să se exprime mai mult (cum o făcea acum cîteva luni) atunci cînd se produc evenimente „negative”. Aș aduce doar ultimul exemplu — agresarea jurnaliștilor. Nu știu să fac preziceri pentru că, din păcate, societatea românească trăiește de multă vreme într-un nesănătos prozorat, iar evenimentele lunii ianuarie nu exclud din proiectul nostru de viitor nici răul, nici binele. Chiar în cea mai rea variantă a viitorului însă, membrii adevărați ai G.D.S. vor fi, sint sigură, și peste 3 ani oameni uniți între ei printr-un sentiment de stimă reciprocă, iar unii dintre ei chiar de prietenie în sensul cel mai bun al acestui cuvînt. De altminteri și stima reciprocă și prietenia au jucat un rol în constituirea G.D.S. (deși unii dintre membrii săi s-au cunoscut pe Calea Victoriei 120).

RADU POPA

**O sută
de mii
de „relee“
speranță**

1. Noțiunea „lider de opinie” mă pune în incurcătură. Dar dacă aveți în vedere într-un sens mai larg, influența exercitată în societatea românească de după decembrie 1989, atunci răspunsul meu este afirmativ. GDS a devenit și rămîne unul dintre factorii importanți ce contribuie la vindecarea acestei societăți și care, sper, grăbește procesul. O dovedesc, printre altele, cele peste 30.000 voturi obținute la București pe acea — discutabilă ca oportunitate — listă electorală, voturi corespunzînd aproximativ numărului de exemplare din revista noastră vîndute în capitală. Cu alte cuvînte, la nivelul țării pot vorbi de 100.000 participanți, pe această cale, la dialogul pe care-l întretinem. Dar cum aceștia sint în cea mai mare parte intelectuali, fiecare dintre ei exercitînd influență asupra cercului mai larg sau mai redus din jurul lui, suta de mii trebuie multiplicată. De mărimea factorului de multiplicare depinde în ultima instanță eficiența prezentă și mai ales viitoare a grupului.

2. Nu cred că a existat o reușită anume care s-ar cuveni subliniată. Ansamblul rezultatelor, vîrșuit de toate planurile noastre pe care nu le-am realizat, poate fi un loc de răspuns la întrebare. Dacă luăm în considerare momentele de mare tensiune ivite pe parcursul anului trecut presiunile exercitate din exterior și mai ales cultivarea în interiorul grupului a pluralității de opinii ca izvor al dialogului, atunci probabil că supraviețuirea și evitarea tentațiilor destrămării sînt principalele reușite. Poate că drept ar trebui considerat și faptul — în fond cu totul logic — că împreună am devenit mult mai mult decît simpla însumare a membrilor grupului, iar printre nereușite așa pune la loc de frunte caracterul limitat al contactelor și dialogului cu și în general, cu tinereții deoarece ei sint marea speranță a viitorului și — bină la urmă — în beneficiul lor încercăm accelerarea revenirii la normal după o jumătate de secol de degradare.

3. Inventarul selectiv pe care mi-ai promis că îl publicai cu prilejul acestui bilanț mă dispensează de răspuns. Desigur că se putea face încă mai mult, dar pe durata întregului an a existat o permanentă solicitare care, datorită păstrării de către membrii grupului a preocupărilor profesionale, ne-a debordat adesea, mai ales în momentele de creștere a tensiunilor din interiorul societății românești. Au existat între noi aprecieri diferite în ceea ce privește datoria de a merge mai des și mai metode spre partenerii posibili de dialog. Cît mai privește, am încredere și în lei leg speranțele de suta de mii de „relee” pe care mi-o adevărată circulația revistei noastre.

4. Chiar dacă prezenta GDS în societatea românească n-a însemnat o continuă ascensiune, fiind condiționată de contextul social și politic în permanență modificare, sint optimist în această privință. Pe ansamblu este vorba de o creștere determinată de tendința generală stimulată de măsurile economice care, oricît de „imperfecte” și frînate ar fi, largesc aria influenței noastre și a celorlalte foruri asemănătoare grupului nostru. Iar dacă ar fi să judec după staturile la care ne supune de o vreme, încoace o anumită presă, desprinzînd direct din organele de propagandă ale

muribundeii orînduirii, se pare că situația noastră actuală este cît se poate de încurajatoare.

5. Perspectivele sint imprevizibile, fiind condiționate de direcțiile și ritmurile evoluțiilor viitoare. Din păcate nu numai de a celor interne, ci și de contextul internațional care acționează asupra noastră într-o măsură mult mai mare decît sintem dispuși să credem. Nu pot decît să sper că vom reuși să fim cu un pas înaintea acestor evoluții și să exercităm o anumită influență asupra lor, în sensul adevărilor și ideilor care au prezidat la constituirea grupului nostru.

IHOR LEMNIJ

**Chiar și o
sumă poate
fi un sistem**

Acestul mic grup de oameni care și-a zis Grupul pentru Dialog Social i se atribuie unele merite, (de pildă, calitatea publicației „22”) dar mai ales fel de fel de cuipe. Nu insistăm asupra absurdităților proferate de presa abia menționabilă. Sint interesante pentru discuție și reproșurile prietenilor, ale foștilor membri, ale partidelor de opoziție. Aceștia din urmă ar fi rețutate în câteva fraze: G.D.S. nu s-a implicat în activitatea politică, intelectualitatea se ține de o parte de lupta politică (ca și cum G.D.S. ar fi egal cu intelectualitatea). Toți acești critici nu înțeleg că datoria primă a intelectualului nu este lupta pe baricade (deși istoricii literaturii pot menționa imediat cîteva nume de poeți care în prima lor linerețe au făcut acest lucru). Nu este de datoria intelectualului nici măcar de a avea o atitudine partizană, fără a mai vorbi de faptul că nu este obligat moral să facă parte dintr-un partid politic sau dintr-o organizație obștească în general. Există trei rosturi fundamentale ale intelectualului: acela de a căuta „adevărul”, de a crea „frumosul” și de a inventa procedee prin care să ne cîștigăm plînea cu mai puțină sudoare a frunții.

Politica trebuie să o facă oamenii politici, pentru că acesta este modul lor de a-și cîștiga existența. Într-o societate democratică, politica este o profesie care necesită cunoștințe specifice și constința că politica nu înseamnă minciună strunată, înșelarea oamenilor, alțarea unor dorințe oarecîte.

Apoi, de unde ideea că singura organizație posibilă prin care intelectualul se poate manifesta în societate este partidul politic sau o altă organizație mare, care se impune prin prezența ei masivă sau prin manifestări spectaculoase?

Sintem nevoiți să amintim încă un lucru, evident pentru toată lumea, că, desi oamenii se nasc egali, influența fiecăruia în societate și puterea lui (ca și a grupului din care face parte) nu sint egale și depind de felurile înmănușurii de factori. Un meci de fotbal între o echipă profesionistă și o echipă formată din filosofi sau protestanți de sisteme ar amuza pe cei care s-ar osteni s-o privească.

Evoluția societății a creat o situație în care informația este bunul cel mai de preț. În nebunia lor colectivă comunistii au ignorat acest bun, ceea ce le-a fost fatal. Ca stare, într-o societate liberă, bazată pe competiția valorilor, cel mai puternic va fi cel care deține cea mai mare cantitate de informație, cel care este în stare să genereze cea mai mare cantitate de informație și nu de prejudecăți. Cu alte cuvînte, informația, ca să-și merite numele, trebuie să aibă valoare de adevăr. Potopul de cuvînte cu care ne inundă o anumită presă constituie un zgomet, deosebit de primordios, deoarece poate să conducă la acțiuni sociale neconștate, criminale, cum au fost cele pe care le-am cunoscut în vara anului trecut. Atunci cînd crimele informaționale vor fi specificate în codurile penale ale lumii, membrii acestor servicii vor fi pasibili de pedepșă cu multă ani închisoare.

O condiție ca un bun creator de informație să-și poată duce activitatea bine spre folosul concetățenilor săi, este ca el să fie liber, în cel mai larg sens al cuvîntului, să nu aibă șefi, să nu dea socoteală nimănui. Micul grup de oameni care se numește Grupul pentru Dialog Social are, cel puțin parțial, aceste calități pe care poate nici membrii lui nu le apreciază în sens tehnic. Nu există o structură ierarhică, nu există o „omogenitate” de vreun fel, nu există o împlicare în vreo alianță cu vreun partid politic. Cît de mult le-ar plăcea unor șefi de partide să poată să aibă ca secretari pe cîte un membru al grupului, să-și pună să-și scrie birurile; dar nu-si dă seama că în momentul în care un intelectual se subordonează unui șef politic el își pierde calitatea de generator de informație nouă, rămînd cel mult propagandist al unor idei fatalmente în permanent curs de învechire.

Structura laxă a G.D.S., numărul redus al membrilor nu fost deci părțile lui tari. Fînd cuvîntul de strajă democrației, el a stăvilit unele abuzuri ale puterii, a făcut să regrete alții, obligă și va obliga puterea la un minim de simț autocritic, o va convinge că premianții ei, chiar strălucii fiind, nu sint chiar unice. Și chiar dacă poate cîndă ani pe peretele imobilului din Calea Victoriei nr. 120 va fi doar o placă comemorativă, această placă va fi din marmoră.

HALÁSZ ANNA

Prejudecăți, concesi, popularitate

DOMNUL PRIM-MINISTRU,

Nu pot să vă scriu așa: „stimate”, deoarece de la conferința dvs. Internațională de presă de la mijlocul lunii iunie, dezmințită în 25 de ore de două persoane — unul, purtător de cuvânt al UDMR, iar celălalt, decan al Universității București —, nu mai am posibilitatea să vă stimez. Pe tatăl dvs. însă, l-am stimat și l-am respectat, ba chiar eram mândră de el, ca de un concetățean al meu orădean, pentru că lmi mai aduceam aminte cum floarea tinereții a plecat în războiul civil din Spania, ca să lupte împotriva generalilor furibunzi: era doar în-deobște cunoscut că în spatele generalilor sta armata hitleristă și că agresiunea împotriva populației civile spaniole, cit și bombardamentul care a șters de pe fața pământului orașul străvechi al bascilor, Guernica, a fost, de fapt, repetiția generală pentru cel de-al doilea război mondial, repetiție generală necesită de un militarism antiomniene, ce se pregătea pentru supraștia asupra lumii. Ulterior, tatăl dvs. a surprins la Ceaușescu același spirit de discriminare de tip fascist, aceeași monomanie orgolioasă cu care Hitler a dus odată la pieire lumea, ba chiar și Patria slăvită, în numele căreia a declarat inferiori și a condamnat la moarte zeci de milioane de oameni, popoare întregi. Am sentimentul cert că tatăl dvs., dacă ar trăi, v-ar atenționa, cu duritate chiar, vrind să vă ferească de anumite gafe politice, care vă fac mai mult dvs. rău decât acelora cu care vă războiți prin incitare și calomnie.

DOMNUL PRIM-MINISTRU,

Știu că pășesc pe un teren alunecos, primejdios, îndrăznind să vorbesc despre origine și singe. Dar originea, apartenența, singele, amestecul său, căsătoria mixtă și dragostea mixtă există, au existat dintotdeauna; rasișmul nu este identic cu luarea în seamă a faptului. Rasișmul începe cu ridicarea la rang de politică discriminativă a exclusivismului pe baza purității de rasă, a „superiorității” sau „inferiorității” de singe pentru ură, pentru suspectarea și jefuirea, izgonirea și exterminarea celor „de altă rasă”.

Cu ceva timp în urmă, dvs. ați făcut un discurs aplaudat în Parlament, a cărui țintă, neexprimată direct, dar clar subînțeleasă era că țărani maghiari din Ardeal să nu mai poată primi proprietatea de pământ avută înainte de colectivizare: foarte puțină primit la reforma agrară din moștele latifundiarilor, sau moșioara măruntă, de 10—15 pogoane, moștenită de la strămoși pișgari, harnici și pricepuți. Și ați argumentat nerecunoașterea reformei agrare din 1945 cu următoarele: că în 1940 țărani români s-ar fi refugiat în masă, iar pământul lor ar fi fost repartizat altora de către autoritățile horthyste, și că administrația de stat ungurească ar mai fi dominat și activat în Ardealul de Nord până la sfârșitul anului 1945. Drept dovadă ați citat refugierea strămoșilor învățatori și soției dvs. și netrădarea lor în satul strămoșesc — lucru inexplicabil pentru mine. Aș dori să vă atrag atenția că la orice fel de schimbare de regim — și secolul acesta a văzut destule — nu lăcărimea este cea care se refugiază, ci funcționăria intelectuală, dependentă prin slujbă, interese și năzuințe de regimul demis; regimul horthyst, profund conservator, cu o atitudine crucială de dominanță, atestat, temător până la isterie de seica de pământ a însuși țaranului maghiar, se ferea ca de dracu' de orice fel de atribuire de pământ în teritoriile noi, ca să nu creeze un precedent. Și, în sfârșit, hai să fie spus odată asta de către o persoană care făcea liceul în anii aceluia — româna erg materie obligatorie, cu două ace pe săptămână, iar discriminarea școlară se referea numai la evrei, care erau primiți doar într-un procentaj de 6 la sută în școli — cum un elev pe clasă. Pentru rest, a creat școli Comunitatea evreiască. La Tirgu-Mureș, liceul Populiarian a rămas neatințat liceu românesc, și la Cluj exista liceul unde studia Doina Cornea, și la Oradea funcționa mai departe cu umidău secțiile, română și maghiară, ca și înainte, liceul cel mare de pe malul Crișului, numit alternativ cind Sfântul Lazăr, cind Gojdu.

Precum văd, deputații UDMR-ului din Parlament n-au făcut crize de interie în

urma spuselor dvs. ci, într-un jurnal parlamentar ulterior, au explicat pe micul ecran, cu argumente calme, de ce propun ca bază a noii legi funciare situația din 1947. Dacă eu simt nevoia să mă adresez dvs., o fac pentru că vă văd vinând efecte și popularitate în mod huzardat și neuzat, atrăgându-vă cu mina dvs. pericolul care vă poate ajunge mai curind decât ați putea bănuși.

Domnule Prim-ministru! Revenind asupra problemei rasiște — cuvântul *neam*, care, de la Ceaușescu încoaace, se folosește în loc de popor sau națiune, trimite la legătura de singe, sint nevoiți să repet lucrul comun (v. *Charia drepturilor omului*) că nu e nici rușine, nici delict ca într-un stat național să fie altceva, diferit de majoritate, dar profund atașat și credincios pământului său natal. Nu e deloc rușinos să fii evreu, ci împotriva: nici să nu fii român în România, nu constituie un delict decât în ochii unei anume minorități extremiste și intolerante, care de trei secole de an încoaace se îndelenește cu instigare, reprezentând un pericol public, iar dvs. sînteți dispus să combatăți împreună cu lupii aceștia. N-ați îndrăznit să faceți așa dacă ar mai trăi tatăl dvs.; și s-ar face rușine. Dar el, din păcate, nu mai poate să vă atragă atenția și să vă ferească... Pentru că el s-a întâlnit deja ca student cu acest soi de urlete de lup: la Berlin, cind o minoritate cu gura mare, cu cămași brune, cizme, diagonale și bite, începeu asaltul către supremația totalitară, cu grupuri de scandalagii și devastatori ai ordinii publice, purtați de colo-colo, peste tot, cu camioanele (încă nu existau autobuze pentru acest scop), cu lozinci instigatoare, discriminative, cu spargerea de vitrine și de capete — drept care, el ar identifica infailibil și aici, acum, pericolul care amenință, nu atât minoritățile, cit mai degrabă onoarea națională a românilor.

Domnule Prim-ministru! Dacă eu vă atrag atenția asupra originii dvs. asta nu înseamnă discriminare și nu ascunde nici un fel de proces de intenție parșivă, eu însămi fiind în această situație; nemal-vorbind de faptul că, la ceea ce mă refer este secretul lui Polichinelle. Dvs. sînteți pe jumătate evreu maghiar de la Oradea și pe jumătate spaniol. O componență strălucită, de mare clasă. Localizez originea paternă, pentru că Oradea nu-i un țir amar: între 1908 și 1940, Robschitz s-a insurat de două ori în acest oraș. Vă probez și cu exemplul de un grotesc trist al propriei mele familii: un străbunic de-al meu, fiul unui englez stabilit în Ungaria, în regiunea sa de vest, „Dincolo de Dunăre”, venind în Ardeal la mijlocul secolului trecut, s-a convertit la religia mozaică, de dragul unei fete, pe care apoi a lăsat-o văduvă foarte tânără, cu cinci copii. În 1944, cel aproximativ 30 de nepoți ai lor au fost deportați împreună cu familia la Auschwitz. Au rămas în viață doar trei nepoți și sase strănepoți. Iar eu un an și jumătate mai târziu, la sfârșitul anului 1945, descendenții fraților străbunicului meu nu fost expulzați ca germani din Ungaria — ca și din Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia, conform dispoziției Comisiei Aliate de Control — cu întreaga familie: bătrîn, femei, copii, ca și noi, înghesuși în vagoane de marfă, ca și noi, frustrați de bumurile lor, ca și noi, sub escortă, ca și noi. Ei, atunci?

Apartenența națională depinde nu sînt de singe, cit de sentimente, de educație, de cultură — de destin. Nu sînt eu nici pe departe dușmanul asimilației de bună voie — mai precis, a *alegerii națiunii*, că doar și eu mi-am ales maghiarii, așa cum marile și mai micile familii grecești, poreclite pînă astăzi fanariote, au ales românii. De exoroplu, Cantacuzinii, dătători de savanți și filantropi, familia Caragea și Calimachi au introdus dreptul modern, european în Tara Românească de la înălțimea tronului, sau familia Caragiale, care a dat pe cel mai european scriitor român și mulți alții. Ei știu tot așa de bine, ca și mine, ca și armenii, sau evreii de pretutindeni, că atunci cind cineva își alege o națiune și acea națiune îl acceptă, dacă vrea să combată eventualele prejudecăți față de „neamul” său, atunci este mai bine să-și ofere valorile interioare, calitățile sale cele mai nobile și mai productive, și să se integreze în elita omenească a națiunii alege — nu în gloria eare, sub pretextul exclusivității rasiște, strigă: „Răstignește-l pe venicli”, mai ales atunci cind persoana sau comunitatea respectivă se dovedește utilă, eficiență prin concurență.

Adepții exclusivității rasiște, de obicei, nu sînt oameni talentați: cei capabili nu au nevoie de așa ceva. Sentimentul frustrării produse de insignifianța lor îi modelează pe cei ce urlă în grupuri, și pe inițiatorii isteriilor. Un om ca dvs., domnule Prim-ministru, ar trebui să se ferească de el, fiindcă orice grup gălăgios, discriminativ, intolerant, în-țeste la supremație, la exclusivitatea puterii. Dumneavoastră vi se pare că diversitatea atmosferei de isterie antimaghiară v-a fost utilă pentru victoria în alegeri și pentru ținerea la respect — să mă exprim gingaș — a opoziției mai largi decât UDMR-ul — mai ales a opoziției extra-parlamentare. Dar cine a uzat odată de bită, fără să fie tras la răspundere, acela succesul i se urcă la cap.

Nu v-a pus pe gânduri, domnule Prim-ministru, că o reprezentanță parlamentară, ridicol de puțină, care a profanat cu huiiduchile ei sərbarea de la Alba-Iulia — și pe care dvs. ați salutat-o de la tribună, fără reținere și fără de bun gust — îndrăznește să solicite cu insolentă, de la tribuna Senatului, portofoliile de apărare națională, de interne, de învățămînt și de cultură, iar partidul dvs. aplaudă solicitarea, care deja se îndreaptă împotriva lui? Nu vă dați seama că dacă un general belicos poate amenința fără urmări penale că va trage în mulțime, iar pe acești autentici destabilizatori îi lasă să-și facă liniștii de cap, atunci un guvern civil stă fără acoperire în fața amenințării dictaturii militare? Pînă și acel guvern civil, căruia îi place ca — împotriva criticii — să se adreseze unor grupuri de comando și forțelor de ordine organizate... Nu vă dați seama, că încercind să introduceți — nu într-un decret ocazional, ci de-a dreptul în Constituție — că guvernarea poate folosi armamentul de război împotriva populației, atunci forțele armate se pot simți impunitice, investite, să nu se mai supună nici unui fel de guvern civil?

Guvernele de tip fascist de acum 50—60 de ani au suspendat cel puțin, fără nici o fătărnicie, Constituțiile mai mult sau mai puțin liberale de pînă atunci — dar să asigurăm prin Constituție dreptul la dictatură militară? Să oferim pe tavă unor eventuali generali autocandidați posibilitatea să măture la o parte guvernământul civil care le face concosi? Dar, domnule Prim-ministru, concesiile nu fac decât să încurajeze pe militaristi și pe organizatorii de pogromuri care nu dezarmază niciodată! Gîndiți-vă la Chamberlain în tratativele de la München, și la tot ce a urmat! Gîndiți-vă la celelalte ramolit, Hindenburg care a cedat cancelariatul lui Hitler! Gîndiți-vă la al treilea ramolit, Horthy, care considera drept o datorie de onoare să-l anuște pe Hitler că vrea să iasă din „Axă”, drept care i-au kidnapat fiul, și pe urmă l-au luat și pe el la „arest de protecție” în Germania, iar în țara lui s-a declanșat infernul „crucilor cu săgeată” — omologii maghiari ai legionarilor.

Tatăl dvs. v-ar putea spune toate acestea mult mai documentat decît mine, dacă ar mai trăi. Încă de la începutul anului trecut au apărut în Capitală inscripții pe pereți, care v-au atras atenția atât dvs., cit și d-lui Silviu Brucan, că „asta nu e țara dvs.”. Credeți că cei care au formulat acea poziționare în două rinduri, melodioasă și antisemită, vă vor uita, sau vă vor lerta, dacă vă alăturăți lor în campania antimaghiară? Gîndiți-vă la Walther Rathenau, democrat consecvent, ministru al reconstrucției în Republica de la Weimar, care a introdus reforme utile, eficiente, și totuși l-au împușcat primul, înainte de a porni ofensiva pentru puterea hitleristă!

Nu de mult am auzit de la cineva din generația mea un lucru povestit de răposatul său tată, căruia un țaran moldovean i-a relatat cum l-au omorît ei în bătăi, acum cincizeci de ani, pe singurul evreu din sat, care n-a făcut decît bine tuturor: iar el, povestitorul, care l-a lubit, îl lovea primul — din milă — și a lovit decisiv, cîcă „să nu suferă”. Tatăl

cunoștinței mele, întrebînd de ce l-au omorît pe acel evreu dacă nu a făcut decît bine, a primit un răspuns straniu: „Pentru că l-a venit sorocul”.

Cunoștința mea — devotată maiuă, necîntită FSN-ului și dvs. (nu-i spun pe nume, nevrînd să-i provoc un șoc dureros) mi-a relatat toate acestea, ca să mă facă să înțeleg că dvs. și dl. președinte Iliescu, sărmanii, nu puteți înota împotriva curentului, dacă vreți să rămîneți la suprafață.

Cu toate acestea, nu cred că această poveste groznică să-i caracterizeze pe români. Pentru mine, simbolul și esența poporului român modern se intruchipează în acei tineri intelectuali cu privirea limpede, studenți sau tîrași, care argumentează cu alita consecvență și „fără violență” pentru demolarea structurilor vechi, pentru instaurarea fără echivoc a democrației, pentru încetarea minciunilor. Ce-i drept, primitivismul manipulat este, deocamdată, în majoritate, pentru că a fost intens promovată de dictatură, care se teme de tineri și de toți cei ce gîndesc — dar esența, viitorul se prezintă în luciditatea acestor tineri intelectuali. Încă nu am uitat că acum un an plîngeam laolaltă și ne bucuram laolaltă, iar tinerii noștri au riscat și au căzut laolaltă. Dar nu uit nici aceea că, gafelor de la început, omiterea ganselor de a vă baza din capul locului pe tineri, precum și greșelile politice fatale din 12 și 28 ianuarie urmate de pierderea creditului, i-a urmat marile de la Tirgu-Mureș, în sfîrșit, acel singeros iunie. Cu toate acestea, d-le Prim-ministru, părerea mea este că trebuie să fii bun, săritor și generos, din autoapărare, chiar dacă trupește nu te poți salva — dar măcar nu trebuie să-ți fie rușine. Față de pornirile barbare ancestrale nu folosește decît educația, reținerea, surdina, un „no” hotărît. Nu vă puteți asigura intangibilitatea intrînd în rîndul urlătorilor. Un singur lucru ajută: refuzul conservent al pornirilor barbare.

Dar dl. Silviu Brucan s-a angajat să-i numească sînvu străn pe Tôkes László, dezmințindu-se acest fapt în 24 de ore, ca și dvs. în iunie. Iar acum, dvs. roșitiți noi invinuirii generalizatoare de la tribuna Parlamentului, ca țărnul maghiar să nu poată primi pămînt în România. Mă gîndesc că bunicul dvs. de la Oradea, n-are în cuptoarele de la Auschwitz, dacă n-are avut norocul să moară pagnic înainte, trebuie să fi trăit în prealabil experiența, cum i se „dezjidovește” prăvălia, dacă a avut noroc, iar dacă a fost intelectual să l se interzică practicarea medicinii sau a avocatului.

Domnule Prim-ministru! Încercați acum să vă recîștigați, prin instigare împotriva maghiarilor, popularitatea în ochii așa numitelor „mase populare”, pe care ați pierdut-o din cauza reformei economice nefondate îndeajuns și a prăturilor lăstate razna; dar să nu credeți că ei îndopați cu xenofobie de-a lungul unei istorii întregi, vor uita pentru atita lucru, că cel care îi împinge în mizerie — pentru că deocamdată la atita se restrînge reforma dvs. făcută cu neîndemănare — acela nu este român de singe. Nu-l vor lăsa pe dl. ministru Vătășescu, ci numai pe dvs. Foamea nu se stinge cu setea naționalistă. Dar foamea — printr-o manipulare corespunzătoare — poate stîrni această sete de singe. (Și nu este vorba de nici o figură de stil: la Tirgu-Mureș s-a strigat: „Vrem să bem singe ungure!” sub ochii și în auxul forțelor de ordine placide și imperturbabile, drept care, s-a scos ochiul unui scriitor, care — vreți-nu vreți — este o mindrie a Europei.) Va să zică, foamea și manipulare pot stîrni setea de singe. De orice fel de „singe străin”. Și atunci, după noi urmați dvs.

Mi-ar părea însă tare rău de nepoții tălăi dvs. Trebuie să fie niște copii reușiți. ■

București,

21 decembrie 1990/21 ianuarie 1991

„Măi crăion” de la Voia (Copăcioro din The Times)

TIPOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Spaime românești

(Urmare din numărul trecut)

● Un tap ispășitor pentru spaima noastră

Spaima și violența, frica și agresivitatea nu sînt decît cele două fețe ale aceleiași medalii. Sentimentul de insecuritate — „complexul lui Damocles”, cum îl numesc unii psihanalizii — duce direct la agresivitate; frica te face, inevitabil, fie să ataci, fie să fugi — cu un „agresor” pe urmele tale.

Această înghimăre dintre spaimă și violență permite însă și drumul invers, de la violență la spaimă. Astfel, starea de spaimă colectivă duce la o stare de violență colectivă, iar spectacolul acestei violențe declanșate, turburi și nefinalizate, produce la rîndul ei spaimă. Este un ciclu de autointreinere și amplificare a

Un tip de vreo treizeci de ani, purtînd însemnele Partidului Național Tărănesc (prea) la vedere, interpelează un țigan în autobuz: „Gata, s-au întors gârziile de fier. Și de data asta cu voi or să înceapă țiganii blestemai”. Țiganul își rotește privirile în toate părțile, nestînd dacă s-a rîdă sau să se înspăimînte. Era în luna aprilie...

spaimelor. Pentru a completa și a duce spre limită procesul de producere a spaimelor era nevoie așadar de realizarea unor violențe exemplare și oferirea acestui spectacol populației deja înspăimîntate. Acest rol a fost jucat la scenă deschisă, cu eficacitate și lipsă de imaginație, de „un grup de cîteva sute de elemente extremistice” pe care îl găsim la originea tuturor evenimentelor acestui an. Amplificarea spaimelor prin violență și a violenței prin spaimă a intrat astfel într-un ciclu de autoreproducere.

Un ciclu care putea fi însă și de autodistrugere. Așa cum spaima fără chip, generică și fără obiect precis trebuie să se fixeze într-o frică de ceva anume pentru a nu duce la o metastază psihică, tot astfel violența generică și generalizată care nu se descarcă asupra unui obiect precis riscă să se întoarcă asupra autorului ei, distrugîndu-l.

Așa a apărut în populație nevoia imperioasă de tap ispășitor, ca singura soluție posibilă de a lesa din ciclul autodistrucției spaimă — violență — spaimă. Nu se mai putea scăpa de autodistrugere decît distrugînd pe alții.

● Străinul este originea tuturor relelor

Pentru a nu lăsa poporul pradă spaimelor și violenței sale, după ce a „fabricat” spaimele, puterea trebuia să „fabrica” și remedii: să identifice pe cel vinovat de toate relele și să ajute la sacrificarea mai mult sau mai puțin rituală a sa. Iar din acest punct de vedere întreaga istorie a umanității îl venea în ajutor: vînoavatul, tapul ispășitor este întotdeauna și pretutindeni „străinul”.

Singura problemă era de opțiune: cine să fie „străinul”? Cu ajutorul involuntar al Opoziției, lista a fost ușor de întocmit.

1. „Străinul” din străinătate. Cu un orgoliu de o naivitate turburătoare, dl Rațiu s-a prezentat drept candidatul numărul unu, dar nu pentru funcția de președinte, ci pentru aceea de „străin” și, în consecință, de „tap ispășitor”. Cu paponul său celebru care excludea posibilitatea de a fi confundat cu un autohton,

Pe bulevardul Magheru, patru mineri duceau un tînar suspendat de mîini și de picioare. Capul îi fusese zdrobit și nu mai era decît o masă înșingărată. O mulțime isterică — inclusiv un înalt funcționar al Puterii — îl însoțea zicînd: „Asta l-a jignit pe mineri!”. La trecerea lor, lumea țipa: „Foarte bine, așa le trebuie, să ne liniștim și noi în sfîrșit!”. Cineva, consternat, întreabă — mai mult pentru el însuși: „Cum e posibil să aplauzi cînd un om este ucis?”. Este imediat imobilizat și bătut; alții fug, înspăimîntați.

el a cîștigat degajat cursa, urmat la distanță de plutonul celorlalți conducători ai partidelor „istorice”, bătrini, veniți din străinătate sau eliberați din închisori, decît tot dintr-o „altă lume”.

2. Unelele „străinului”. „Străinul”, ca și Diavolul, nu acționează singur și în general nu în mod direct; el se folosește de servitorii săi, de agenții săi. Dar și aceștia au fost identificați: erau cei care „și-au vîndut țara”. Orice contact cu străinii, călătoriile (exceptînd pe cele ale mișcilor speculanți), posesiunea de mărfuri occidentale etc., toate acestea redeveneau, după o scurtă legalitate, cel puțin suspecte. Dar suspecti deveneau în primul rînd cei care îndrăzneau să se opună puterii și care nu puteau fi altceva decît

„vînduți” — ceea ce nu făcea decît să contribuie la justificarea lașității sau a oboselei celorlalți, îmbrăcați în haina incoercibilității sau a tăriei de caracter.

3. „Străinul din interior”. Există și aici, în „interior”, un model deja alcătuit: o minoritate națională este totdeauna un „străin” — deci posibil tap ispășitor — pentru naționalitatea majoritară. Etrudile de predilecție: evreii și țiganii. Iar în cazul României trebuie să nu-l uităm pe acest „dușman” tradițional care este un-gurul, ușor de identificat și ușor de urit, cu atât mai mult cu cît a intrat ferm în joc după manifestațiile mari din 15 martie 1990 și apelul iredentist pentru o „Un-garie Mare”.

Să ne oprim puțin la situația țiganilor, deveniți obiectul unei explozii rasiste.

Țiganii au participat în număr destul de mare și cu un soi de mîndrie „etnică” la revoluție, dar asupra acestui aspect s-a așternut tăcerea. Odată cu încetarea luptelor, ei vor reveni la indeletnicirile co-

tidiene (știut fiind că în ultimii ani deveniseră regii „burselor negre”). Și sînt lăsați să o facă, ba chiar mai mult decît atât, sînt „puși în vitrină” în centrul orașului, la Gara de Nord, prin cartiere... Comerțul lor este ilegal și din ce în ce mai „negru”, dar poliției nu îi pasă. Doar că din cînd în cînd camerele televiziunii (atît române, cît și străine) selecționează, ca din întâmplare, dintre mîile de manifestanți, tocmai astfel de fizionomii inconfundabile și de preferință cît se poate de degradate. Și acesta nu este decît începutul. Apoi, cînd manifestațiile au început să devină violente, a fost de ajuns o scînteie pentru a-i împinge în avanscenă: de la „un grup extremist printre care erau și țigani” s-a ajuns la „țigani” pur și simplu. Partidul romilor protestează discret, dar televiziunea este incoercibilă și repetă pentru toată lumea că țiganii sînt principalii autori ai violențelor din 13 iunie. Evident, invitați să reacționeze, românii nu stau mult pe gînduri, iar minerii sînt cei care dau semnalul răzburării expiatoare. Multimea îi urmează și îi scoate pe țigani din casele lor, bătîndu-i pe străzi. Așa începe pogromul, despre care vom mai vorbi în lunile următoare...

4. Străinul ca străin. Tot ceea ce este diferit este și suspect. „Celălalt” este întotdeauna un dușman potențial. Or, intelectualul român a rămas aproape în tot acest timp și aproape în întregime „diferit”, „celălalt” rațional al unei mulțimi sortite a fi pradă spaimelor și violenței. Discursul său iluminist nu se adresa decît celor care împărtășeau aceleași idei și cărora le plăcea să se convingă că au dreptate. Numai că acest discurs plutea pe undeva, pe deasupra capetelor unei mulțimi care nu auzea decît limbajul primar al spaimelor. Ca și dl Rațiu, dar din motive diferite, intelectualitatea a intrat fără nici o șansă de izbîndă în lupta pentru putere. Pentru români, identitatea de limbaj a fost mereu punctul forte al identității pur și simplu, iar de această dată identitatea de limbaj s-a situat, în mare măsură, altundeva...

5. Următorul... a fost deja anunțat de mineri (deși existau indicații formale care interziceau acest fapt): țărănul. Este explicabil: într-o economie debilă, acesta este singurul producător real. Pentru a-și asigura viitorul, dată fiind rata în-

flașiei, el va vinde foarte scump produsele de care populația are nevoie. Un nou dușman a apărut la orizont...

● Vinătoarea de vrăjitoare

Odată creată nevoia de tapi ispășitori și stabilită lista candidaților, s-a declanșat ura populară (și speranța de izbăvire) printr-un grandios ritual de sacrificare. Pîntecul pămîntului s-a deschis lăsînd să iasă din măruntaiele lui macii prooți — autohtonismului — minerii. Au devastat, au schingiuit și au capturat toate listele cu numele „ereticii” (mem-

bri ai partidelor de opoziție, jurnaliști, semnatari ai Proclamației de la Timișoara etc.). Apoi minerii s-au întors de unde veniseră, cu mulțumiri din partea puterii și cu promisiunea că vor veni de cîte ori va fi nevoie. Se instituiseră o formă de închiziție.

Ar fi cel puțin naiv să izolăm „evenimentul” 13-15 iunie 1990 sau să dăm toată vina pe mineri, transformîndu-i, la rîndul lor, într-un soi de contra-tapi ispășitori. Vinătoarea de vrăjitoare este mult

duce, practic, la instalarea unei stări de război civil. Fără a o recunoaște, este o stare cunoscută din republicile orientale ale Uniunii Sovietice și pînă în Iugoslavia, ba chiar, incipient, în Cehoslovacia. Greu de înghițit o astfel de constatare, dar România nu este o excepție. Doar că noi am mers ceva mai departe și mai repede pe această cale.

Neputincioasă și oboșită, o altă parte a populației canalizează aceeași spaimă spre o agresivitate autopunitivă:

Un venerabil fizician, prins și el în fureșul bătăilor din lunie, se trezește la spital într-un salon alături de... doi mineri. După primul șoc îl întreabă cum au ajuns acolo. „Nu am vrut să batem pe cine ne-au spus și atunci...”

mai răspîndită. Ea se îndreaptă de predilecție împotriva unguirilor și țiganilor, adică într-acolo unde există un fond de animozitate cu rădăcini profunde.

Nestăvilirea acestei vinători are ca efect secundar apariția unor, uneori puternice, coeziuni sociale de grup: grupul vinătorilor de unguri, al vinătorilor de țigani etc. Iar aceste mini-consensuri sociale nu sînt deloc lipsite de importanță politică.

● Unde sînt barbarii de altădată? Societatea civilă în stare de război

Motto: „Străinul sînt eu!”

Este de învidiat avantajul popoarelor arhaice: barbarii erau, prin definiție, „extra muros”. Puteai arunca sorții de „tap ispășitor” asupra capetelor lor fără a distruge propria comunitate. Astăzi, însă, orice proces de victimizare ispășitoare devine, într-un fel sau altul, război fratricid, căci „străinul” este un vecin, un membru al familiei etc. Iar poporul român descoperă acum cu oroare și neputință că „străinul” este printre noi, că tapul ispășitor sîntem chiar noi, că vom sfîrși prin a ne măcelări unii pe alții.

Mecanismul proiectiv al tapului ispășitor face parte din însăși natura umană. Ritualizat într-o manieră sau alta, el a servit la eliberarea printr-o violență strict limitată a civilizațiilor aflate în stare de criză. Acum nu mai servește însă la nimic. A murit „de jure”, pus sub interdicție prin „drepturile omului” și toată legislația și ideologia aferente; și a murit „de facto” pentru că în statele-națiuni și dat fiind gradul actual de „planizare”, atunci cînd vrei să arunci asupra altuia propriile păcate sfîrșești întotdeauna prin a-ți distruge propria casă. Tapul ispășitor, ca fenomen social de masă, nu mai poate exercita funcția sa reparatoare, celălalt devenind mult prea

„Asta este, sîntem un popor de țigani! Ne merităm soarta!”.

Românii nu au ideea de națiune, ci mai degrabă sentimentul de familie. Solidaritatea noastră nu este atît abstractă și strategică, cît mai curînd emoțională și pragmatică. Și ambivalență, ca orice relație afectivă. În consecință, a spune de exemplu că „țiganii sînt vînoavați” și că „sîntem un popor de țigani” nu reprezintă decît fața și reversul aceleiași spaimă. Simetria celor două expresii grăiește de altminteri de la sine.

● Cercul Puterii

Tapul ispășitor urmează și întărește totdeauna o topografie socială profundă, care desparte ceea ce este la fel de ceea ce este altfel, pe „noi” de „ei”, interiorul cetății de exteriorul ei. Prin ritualul tapului ispășitor, noi — cei din cetate — ne eliberăm de păcatele și spaimile noastre transferîndu-le asupra altuia diferit de noi, care este sau pe care îl scoatem noi în afara cetății și pe care, în consecință, îl putem omori pentru a trăi noi mai liniștiți, mai puri, mai uniți.

În acest scenariu vechi de cînd lumea, cineva a inversat însă pe ascuns rolurile și cel din cetate s-a trezit, cu tapi ispășitori, în afara zidurilor. Societatea civilă românească (sau o bună parte a ei), devenită propriul său tap ispășitor, a ajuns, fără a-și da seama, să-și piardă legitimitatea „celor dinăuntru”, dreptul de locuitor al cetății. I s-a luat identitatea, ca nu mai este ce este, ci altceva — dușmanul, străinul etc. — și ca atare alungată din propriul ei lăcaș.

Dar atunci cine a rămas în cetate? „Puterea”, pur și simplu. Societatea civilă tînde să devină tapul ispășitor al Puterii; iar prin această Puterea își capătă în plus o identitate ocultă de grup, identitate care îi lipsește. „Ei”, „Puterea” devin noi, oamenii cetății, cei adevărați,

„Lîngă „Hanul lui Manuc”, în fața unui bar situat alături de o mare parcare de mașini, am văzut personal, la ora 12,45, cum un copil de aproximativ șapte ani, care aruncase o piatră în direcția unui grup de mineri bălăuși, a fost prins și adus în dreptul unui stilp de beton și întrebat: „Cu ce mină ai aruncat piatra?”. „Cu asta”, a răspuns copilul, și mina pe care singur și-o indicase l-a fost îndepărtată de corp, sprînjită de stilpului de beton. Un bărbat l-a lovit cu un drug de fier mai jos cu 10-15 cm. de cot cu atîta putere, încît bara a străbătut practic mina copilului, ciocnindu-se surd, tan-gențial, de cimentul stilpului...”

aproplat de sine, străinul fiind pretutindeni, chiar și în noi: la urma urmei, sacrificatorul și sacrificatul tind să devină una și aceeași persoană.

Dar, ca toate marile personaje mitologice, tapul ispășitor nu a murit decît pentru a învia: salvatorul înșingurat al comunităților aflate în criză s-a transformat însă în agent singeros al crizei comunităților. Tapul ispășitor al teroarei oamenilor s-a prefăcut în berbocele terifiant al celei mai eficace propagande împotriva omului. Mecanismele psihologice au rămas aceleași, profunde și generale, de unde și eficacitatea lor; doar destinația a fost deviată.

Agresivitatea pe care fiecare o poartă în sine, pe care orice mulțime o amplifică — și care le este, pe de altă parte, foarte necesară — a fost orientată prin ciclul spaimă — violență — tap ispășitor — spaimă asupra propriei ființe. Răul fiind inoculat în interior, ajunge să fie, într-o oarecare măsură, propriul tău dușman. Și aici apare marea noutate: dușmanul nu se mai află în fața noastră ca să îl poți vedea și să lupți cu el — ca în războaiele oneste de altădată —, ci chiar în noi; noi înșine sîntem sursa distrugerii.

Este, dacă vreiți, SIDA socială, slăbirea organismului social prin distrugerea mecanismelor sale „imunitare”. Iar pericolul este cu atît mai mare cu cît răul nu poate fi sesizat prin simptomele izolate pe care le observi și încerci să le combați. Și te limitezi astfel la a urmări evenimentele cu o perseverență vecină cu nebunia, evenimentele care îți ascund faptele, vînoași care îți ascund răul, remedii care îți ascund cauzele.

Am numit toate acestea „strategia tapului ispășitor”, strategie a unui război ciudat despre care nu se poate spune în nici un caz că ar fi „convențional”.

Acest gen de război, practicat în România, generează în rîndul populației două atitudini opuse, dar avînd aceeași origine: 1) autodistrugerea și 2) autocalpabilizarea.

1) Procesul aproape automat spaimă — violență — tap ispășitor — violență, odată declanșat și orientat împotriva celorlalți,

autenticii „autohtonii”, iar noi, societatea civilă — celălalt, încercat de păcate, dușmanul aflat de partea coală a zidurilor. Cercul Puterii se circumscrie astfel prin departajare și respingere a societății civile. Păcătoasă emanatie!

Această topografie socială trucață în care noi sîntem ei și ei sînt noi duce la paroxismul crizei de identitate pe care oricum o generează o schimbare socială de asemenea proporții. Cine sînt eu? Cine este el? Eu sînt „noi” sau „ei”? Această nouă linie de demarcație între identic și opus, între la fel și altfel traversează orașe și cămine, despărțind prietenii de prietenii, părinții de copii, neveste de soți. Pe individ de sine.

Ei, Puterea, sînt pe cale de a-și forma o identitate ocultă ca simplă apartenență la Cercul Puterii; noi, însă, ne-am pierdut-o pe a noastră...

● Morala fabulei

Motto: „Divide et impera”

Poate fi oferită o explicație foarte simplă pentru tot ce s-a petrecut în România după decembrie 1990: lipsa de experiență democratică sau chiar atavismul nostru cultural etc. Pentru cine cunoaște însă puțin, nu neapărat istoria țării, dar măcar starea ei în perioada interbelică, de pildă, toate aceste „explicații” nu sînt decît culpabilizări și autocalpabilizări ușor ridicole. Ele îmi aduc aminte, irezistibil, de explicația similară a poliției în fața manifestațiilor bătăuți măr: „sînt niște autoflagelatori cunoscuți!”.

Mai este și acest mic detaliu: oricît de „atavic” ar fi acest ciclu spaimă — violență și retur, el este foarte greu de acceptat — așa cum se desfășoară de luni de zile în țara noastră — doar ca un fenomen „spontan și firesc”. Ar însemna să fii orb să nu vezi aici și o strategie cu atît mai eficace tocmai pentru că e bazată pe un mecanism „atavic”. Iar această „orbire” se cheamă de-a dreptul complicitate! ■

VINTILĂ MIHĂILESCU

RĂZBOIUL DIN GOLF ȘI SUCURSALELE LUI

Vineri, 25 ianuarie, în afara cadrului emisiunii de „Actualități” între ediția de seară și cea de noapte a acestora, când ne așteptăm mai puțin, pe o ușă secretă aflată la capătul unui coridor misterios ce se deschide printr-o trapă chiar sub picioarele noastre, Televiziunea română ne-a introdus brusc, în miezul tainic al războiului din Golf. Dacă săptămîna trecută aflam că, datorită Moscovei, sistemul mai aproape de Golf decât am vrea să credem, iată că, în ciuda oricărui fel de evidentă cartografică, ne aflăm de-a binelea în război, țară ca și beligerantă. Cui datorăm această revelație (e drept, implicită)? Lui Silviu Brucan, profesorul. Cui trebuie să mulțumim pentru această teribilă realitate? Evident, lui Nicolae Ceaușescu. Tot săptămîna trecută, îmi imaginam ce ne-ar fi pus să facem penultimul nostru dictator cu ocazia evenimentelor din Orientul Apropiat. Acum îmi dau seama că de sărac mi-a fost gîndul. Ceva mă face să cred, acum, că respectivul nu s-ar fi rezumat la mitinguri, declarații, proteste, propuneri etc. Cred că ar fi fost în stare de mult mai mult. În virtutea ocultelor și pînă azi occultatelor alianțe prin care ne legase cu forța nebunilor destinul de unele țări arabe, ar fi fost în stare să intervină, să participe cumva. Nu știu cum. Nu am de unde să știu care urma să-i fie rolul. Cert e că poezia Brucan-Iulian Vlad („Berla al nostru”, cum îl numește profesorul) nu a explodat tocmai acum, în toată războiului din Golf și mai precis al atacării Israelului, din simplă întâmplare. Hotărît lucru, interviul luat lui Silviu Brucan e în măsură să producă senzație. Exact cînd vocea opoziției de toate feburile oboșiseră tot repetind obsesele întrebări cu privire la teroristi, profesorul vine cu niște dezvăluiri uluitoare, despre care doar foarte eufemistic s-ar putea spune că „destabilizează”. Ne șoptește ceva despre un avion libian care a adus ajutoare umanitare și i-a luat pe teroristii arabi, apoi, întrebă, concret, despre ce țări arabe este vorba, zimbînd enigmatic, ne spune că deocamdată nu poate spune mai mult. Vom mai avea, deci, parte de interviuri cu domnia sa, căci „rachetarea” de către Irak a Israelului nu dă semne să înceteze, ba, mai mult, încălzirea chimică nu a fost încă fozcoasă. Dacă va fi să fie — Doamne ferice! —, cred că exact în seara următoare profesorul Brucan ne va produce noi revelații. Oare nu a precizat Israelul că, deși locul politice o împiedică pentru moment să răspundă atacurilor irakiene, își rezervă dreptul de a contra-ataca eînd și cum va crede de cuvință? Și uite-așa, evoluția războiului din Golf ne va duce, poate, la aflarea unor adevăruri pînă acum bine ascunse ale revoluției române. Deh, era nevoie de ditamai războiul. Evenimentele, indiferent de scară și distanță, se luminează între ele. Nu pot să nu mă gîndesc în aceste clipe la domnul Ion Iliescu, președintele României, care pare supus, dinăuntru și din afară, unui fel de foc încrucișat. Situația e gravă, îmi spun, explozivă, poate, dacă aceste dezvăluiri ale lui Silviu Bru-

can, atît de distonante față de politica națională a „liniștii”, au fost posibile. Trebuie să existe ceva mult mai important decît păstrarea tăcerii ceea ce l-a făcut să vorbească. Plutim în plin mister. Sint semne că jocul în care sîntem virți e mult mai vast și mai ramificat decît și-ar putea imagina frica noastră. Că miza e, poate, enormă. Oricum, sîntem în război, în acest război. Luăm parte la el. Un indiciu în plus: manifestările antisemite semnalate de „România liberă” (sîmbătă, 25 ianuarie) la Brașov. Da, pu mai e nici o îndoială: războiul din Golf se poartă și în România. Prin vase capturate, sîntem în legătură directă. Nu atît ca parte beligerantă cît ca teatru de operațiune. Între revoluția de aici și războiul de acolo, legăturile încep să iasă la lumină. Cum spunem, războiul din Golf are rolul unui revelator pentru evenimentele din România. Nu ne rămîne decît să „cîntăm” în continuare acest serial pasionant care, din păcate, uite că nu ne poate lăsa deloc indiferenți.

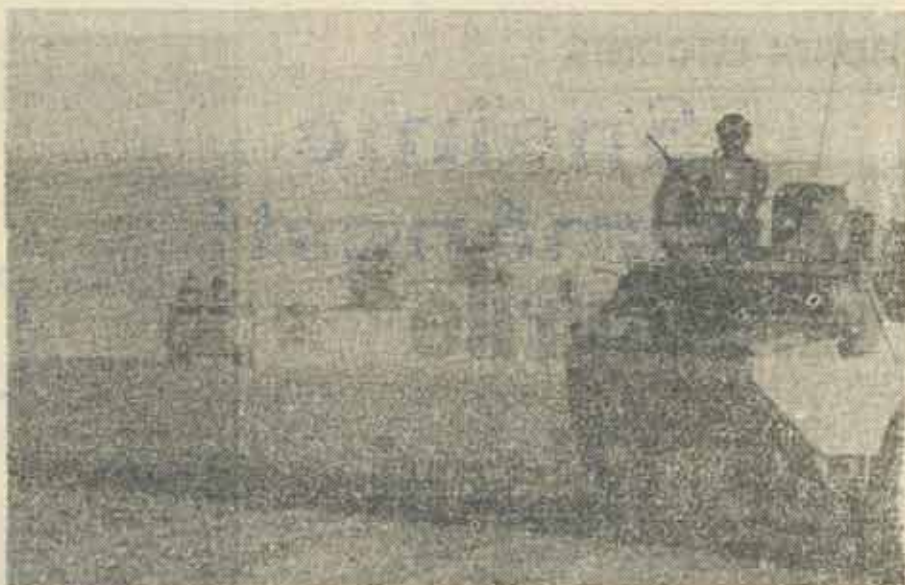
Rămîne însă o întrebare: cum va reacționa Moscova? Se poate întimpla ca lucrurile să stea exact invers de cum încercasem eu să aproximez. Nu la București să se ajungă din Golf prin Moscova, ci Bucureștii să fie calea de leștură între Orientul Apropiat și Kremlin. Deci: cum va reacționa Moscova? Cum va reacționa — dacă n-o fi reacționat deja — președintele Iliescu la dezvăluirile lui Silviu Brucan?

Încolo americanii și irakienii par în continuare a se adînci în două războaie diferite. Unii doresc limitarea și stingerea conflictului, ceilalți urmăresc prin orice mijloace extinderea și mondializarea lui, chemînd la declanșarea djihadului. Deversarea petrolului în apice mării pare un gest dement, izvorît din disperare. Cred că nu e decît o provocare în plus, dar și o dovadă a „monumentalității” ambiției, a dimensiunilor bolii. Continuarea e monotonă. Războiul pare a intra în obștință, în cotidian. Ne vom interesa de știrile de pe front tot așa cum urmărim buletinul meteo? Va deveni, altfel spus, războiul un fenomen „natural”? Dar, în paranteză, trîim oare noi mult altfel aici, în Est?

Campania aeriană pare deja epuizată. Irakul nici nu (prea) se apără, nici nu atacă. Rezistă. Amină. Evită să ia inițiativă, și în nici un caz nu se gîndește la una frontală. Tot încercînd să-și prindă dușmanul la mijloc, atacînd prin învăluire, nu va reuși el pînă la urmă să atragă întreaga lume în conflict? Deocamdată, deci, Irakul se păstrează în stadiu de virtualitate, amenință doar, participă ca iminentă. Lasă să fie atacat, iar atacurile se epuizează, par a cădea în gol. Incepe jocul cheituielilor. Ca la șah, situație momentană de pat.

Războiul din Golf a intrat în etapa invizibilă, subterană, neprevăzută. Ce (ni) se va mai întimpla?

BOGDAN GHIU

A cui e politica noastră externă?

Încă de la sfîrșitul lui decembrie 1989 am fost instigată că România, indiferent de schimbarea de regim, își menține aceeași politică externă. Mai semnificative decît declarațiile de bune intenții ale d-lui Celac au fost telefonul istoric la Ambasada sovietică și, puțin mai tîrziu, convorbirea cu Kremlinul. Noroc bun! a zis Mihail Sergheevici și nouă ni s-a luat o piatră de pe inimă. Deci, nu s-a supărat că l-am împuscat pe un deținător al ordinului „Lenin”, fără a mai vorbi de cite alte decorații avea răposatul de la Brejnev. Nu, nu s-a supărat, a confirmat și Eduard Șevardnadze, a cărui vizită a fost cea dintîi pe care a primit-o conducerea noastră revoluționară.

Plînt eu Franța a fost ușor umbrît de un cuvînt rostît de președintele Mitterrand la Budapesta, la care gazetarii noștri au sîrit ca arși. Idila cu Spania n-a fost, în schimb, tulburată nici măcar de reaua credință brutală cu care a fost tratat Regele Mihai, văr primar, cum se știe, al Reginei Sofia. Alți amigosi sînt, mușii, în America de Sud, unde turneul d-lui Roman a recoltat aplauze.

Deși începute sub semnul transparenței și al colaborării cordiale, relațiile cu vecinii au fost mai puțin norocoase. În orice caz, de la evenimentele din martie de la Iași, Mureș, o anumită încordare s-a manifestat în raporturile romîno-ungare, ajungînd pînă la un duel între cele două Miniștrere de Externe prin comunicate foarte inamicele.

De la jumătatea lui Iunie, ea reacție față de „dramele Bucureștilor”, Consiliul European a recurs la o adevărată blocadă, situație care s-a modificat numai datorită răspunsului diplomației romînești la ocuparea Kuveitului. S-ar putea spune chiar că a fost un fel de a cumpăra bunăvîința marilor puteri occidentale. Acestea s-au înduplecat să uite că, dacă România era creditorul Irakului, era fiindcă i se cudevina contravaloarea în petrol a trenurilor de armament care, timp de ani de zile, au plecat de aici, contribuînd într-o măsură deloc neglijabilă la construirea forței militare care domină Golful.

De cînd s-a declanșat „furiuna în deșert”, pe care n-au fost în stare s-o împiedice nici rugăciunile Prea Fericitului Teoctist, nici călătoriile d-lui Năstase în chip de porumbel al păcii, amintind suferințele de vremea cînd aveam rolul de mist în aceeași regiune, România se află în vecinătatea zonei de operații. Turcia s-a implicat în conflict și Turcia este un stat sud-est european. Pe de altă parte, ceea ce s-a întimplat deunăzi în țările baltice, unde tancurile tovarășului Nobel și-au făcut apariția, nu e decît consecința aceluiași echilibru care, acum 35 de ani, punea în balanță Ungaria și Canalul de Suez.

Istoricul știe că noi n-am făcut parte din imperiul „interior” al osmanlıilor, el din cel „exterior”, avînd asadar puțința de a ne păstra formal autonomia. Identică a fost poziția noastră la hotarul Rusiei, apoi al Uniunii Sovietice. În ajunul războiului Crimeii, țarul Nicolae I formula astfel un principiu statornic al politicii imperiale: „Principatele Moldava și Valahia pot rămîne ceea ce sînt de fapt, un stat independent sub protecția Rusiei, Serbiei și s-ar putea da aceeași formă de guvernare și nimic nu s-ar opune ca și Bulgaria să devină la fel independentă”. Să fie oare criza internă destul de gravă încît să-l silosească pe actualul conducător al Uniunii să se ocupe doar de „imperiu interior”? Totuși, noi avem și acolo interese morale și culturale.

Intrarea Ungariei și a Cehoslovaciei în comunitatea europeană, către care tindem și alții, arată că vechile linii de demarcație nu s-au șters de pe hîrțile diplomatice. Dar numai din cauza represaliilor care, în Lituania sau Letonia, ca și la București, au discreditat asigurările că Europa va fi, de la Atlantic la Urali, unită și democratică.

„Originalitatea” democrației noastre este că, în căutarea unei căi de mijloc, a găsit-o în Asia. Vom deveni oare clienții Imperiului Ceres? E bine să practicăm politica mîinii întinse, dar nu cu palma făcută cașu.

ANDREI PIPPIDI

REFLECȚIUNI HIBERNALE LA GENEVA

Apele verzii ale lacului Lemana strălucesc pal sub razele soarelui matinal filtrat de plafonul de nori. Șiruri de autoturisme se scurg ordonat pe asfaltul neted al autostrăzii. Mă îndrept spre Geneva pe care n-am mai văzut-o de mai bine de trei ani. Cu cîțiva kilometri înainte se face o deviație spre dreapta. Pe poartă apare numele unei localități modeste, Versoix. La vedere, el mă cuprinde o undă de melancolie căci Versoix este azi domiciliul suveranului de drept al romînilor, Regele Mihai I, supt chiar în aceste zile la un tratament umilitor din partea autorităților din țară. Ajungi să te întrebî la o adică oare de ce aceste autorități se încăpățînează a-și etala lipsa de maniere mai față de fiecare român din diasporă aflat în vizită în patrie.

Cu ochii minții văd călătoria pe care am întreprins-o la București în urmă cu șase luni. Era o zi caldă de 2 iunie 1990 cînd avionul de la Copenhaga m-a depus pe peronul aeroportului bucureștean. O ușoară ameteală mă învăluie la auzul comenzilor date militarilor, din paza aeroportului, rostite în limba mea maternă. Ajuns în fața ghișeiului de verificare a identității ochii mi se opresc asupra bărbatului brunet într-o uniformă de model nou și total necunoscută mie pînă atunci. Salut și întind pașaportul meu purtînd cele trei coroane ale Regatului Suediei pe copertă.

„Venii din Elveția?” — mă întrebă omul.

„Din Suedia” — răspund scurt.

„Văd că n-aveți viză”.

„Nu. Știam că se poate lua direct de la frontieră”.

Omul se uită lung la mine. „Da, se poate. Cîți bani aveți la dvs?”.

Îl scrutez și eu lung la rîndul meu și îi explic calm că am suficienți ca să-mi pot achita viza și să-mi asigur întregul necesar timp de două săptămîni cît am intenția de a sta în țară. Omul în uniformă rămîne cam nedumerit. După un moment de ezitare îl revine graul.

„Cu ce fel de valută vă plăuiți viza?” — mă interoghează scurt.

„Cu coroane suedeze”.

„Cîte coroane fac un dolar?” — se interesează individual.

„În jur de șase coroane” — replic eu.

Omul meditează un moment, după care mi se adresează cu voce cam legnănată: „Îmi arătați și mie vreo douăzeci de coroane?”

Scot portmoneul și îi întind două bancnote verzi afișînd profilul defunctului rege al Suediei.

„Asta costă viza pentru două săptămîni?” — mă interesez eu candid. În iarnă, cînd fusesem cu ajutoare medicale după revoluție, achitasem doar peste 100 coroane pentru 14 zile de ședere.

„A, nu” — mormăie omul — „am vrut doar să văd cum arată banii suedezi”. Mă simt profund flutat și-mi pare rău că Banca Suediei nu a avut fantezia a decora bancnotele de zece coroane cu ceva mai impunător.

Dar omul din fața mea pare a fi ajuns prada unor reflecțiuni de natură mai pragmatică.

După citeva clipe de reverie, cu ochii întredeschisi adaugă: „Mai puneti dva zece coroane și vă dau viză pentru două luni”.

Îi întind încă o bancnotă și ajung posesorul fericit al vizoi. Îmi amintesc brusc că în limba română veche „scirba” însemna ceea ce numim azi trîsete.

Dar asta s-a întimplat acum șase luni, atunci cînd la finele sejurului meu din România, am avut ideea neinspirată de a immortaliza pe pelicula fotografică inscripția „Monarhie pentru moarte”, migălită pe fațada unui bloc de pe Bulevardul Dimitrov, motiv pentru care am fost agresat fizic și jefuit de minerii lui Iliescu care terorizau în acele zile capitala română.

Revin la meridianul Genevei. Orașul, odată centru al dogmatismului calvin, se atropie vertiginos. Și aici, odată, cînd clopotul cel mare al istoriei a bătut de schimbare la față, Dumnezeuul cuvîntului scria a pașit înainte lăsînd în umbra icoana veche a chipului ciorlit. Protestantismul leșea triumfător, păstrînd însă nonnul îngust de libertate restrînsă a condiției umane. Reforma catolicismului se năstăe incompletă.

Paralelismul situațiilor mă face să

surid. Oare de ce reformatorii comunismului românesc nu s-au putut elibera încă de intoleranța și îngustimea socialității pe care au pretins că o schimbă? În definitiv, de ce este acuzat Regele că ar fi pătruns fraudulos în țară, cînd eu însumi, prin intermediul camerelor de televiziune elvețiene am văzut viza română aplicată pe pașaportul său? Ce vor să spună autoritățile române? Că viza română nu se acordă la frontieră ușor? Doar experiența mea din vară demonstrează cu totul contrariul. Și, în definitiv, în virtutea căruia drept recunoscut de societatea internațională, ale cărei norme Guvernul Iliescu pretinde că le acceptă și că le respectă, i se interzice Regelui dreptul de a pătrunde în țara pe care a fost obligat să o părăsească în urma unui act de violare a drepturilor poporului român? Or, nici chiar acum nu e momentul să se uite că tocmai această violare a fost împusă monarhului român sub efectul prestației conjurate dintre forțele din exterior și a trădării din interior.

Dacă Guvernul Iliescu sau orice alt guvern român dorește sincer să se elibereze de avănturile moștenirii apropiatei domnii comuniste, atunci nu există cale mai dreaptă decît de a repune pe Rege în drepturile sale uzurpate de trădători.

Regole constituie cea mai bună garanție a ireversibilității dispariției comunismului, fie el și cu față umană, din România.

Dr. MIHAI R. POPESCU

ADAM MICHNIK

Ghetourile vor înlocui națiunile?

Un prieten englez, excelentul scriitor și eseist Timothy Garton Ash, într-un memorabil eseu asupra anului 1989, compară toamna comunismului cu Primăvara Popoarelor din secolul al XIX-lea. Recurgând la această metaforă istorică, el critică cu violență interpretarea mișcărilor de eliberare națională ca o explozie de naționalism. T.G. Ash are dreptate. Este imposibil să fie calificate drept șovine tendințele spre autonomie care se observă în Europa centrală și orientală. Aspirările oahilor, maghiarilor, lituanienilor și polonezilor de a-și descoperi identitatea și suveranitatea națională nu sînt de șovinism ci de realizarea naturală a drepturilor fundamentale ale oamenilor și popoarelor. Să ne reamintim cele trei etape succesive ale Primăverii Popoarelor așa cum le observa Grillparzer: mai întâi umanism, apoi naționalism și, în sfîșit, reducerea omului la starea de animal. Un avertisment pentru fiecare din țările și popoarele noastre.

În aceste țări, revoluția este în curs de desfășurare. Fără vărsare de sînge, pașnică, dar totuși o revoluție. Orice revoluție își are fazele ei proprii. După lupta pentru libertate împotriva Vechiului Regim, urmează lupta pentru putere în tabăra învingătorilor, însoțită de lupta pentru revanșă dusă contra învingătorilor. În prima fază, ideologia care unește opoziția se exprimă prin sloganul: libertate, jos dictatura! În lupta pentru libertate în sine, pentru popor și pentru mișcarea sa politică se lansează sloganuri care cer libertate generală, toleranță pentru cei care gîndesc altfel și drepturi pentru minorități. Apoi, după ce survin fracționările interne, își face apariția un limbaj politic care exprimă divergențele ideologice.

Comunismul se vrea o viziune asupra unei lumi desăvîșite. El a lăsat în urma sa un vid ideologic. În plus, sfîrșitul său a coincis cu deschiderea cutiei Pandorei din care au scăpat demonii unei epoci revolte: șovinismul împreună cu xenofobia, populismul și intoleranța.

Cuvîntul „naționalism” este corupt prin polisemie. Destul de recent, comentînd „criza lituaniană”, ațit un eminent intelectual al stîngii franceze, citînd și un eminent ideolog al dreptei americane au acuzat organizația lituaniană „Sajudis” că are aspirații naționaliste. În timp ce pentru francezi mișcarea „Sajudis” este reacționară, conservatoare și clericală, implicînd politica de reforme a lui Mihail Gorbaciov, pentru americani ar fi vorba de o mișcare progresistă, naționalistă și revoluționară care tulbură stabilitatea mondială și creează probleme președintelui Statelor Unite. La urma urmei, de ce să ceară președintele Bush lui Gorbaciov acordarea suveranității Lituaniei, de vreme ce nici unul din președinții americani n-au avut asemenea cereri necrealiste față de Hrușciov sau de Brejnev?

În opinia noastră, nu poate fi calificată drept naționalistă aspirația către redescoperirea memoriei naționale, către apărarea identității culturale mergînd pînă la a redeveni stat independent. Naționalism nu înseamnă a lupta pentru propriile drepturi naționale, ci a dreptul dreptul altora la demnitate națională și umană. Naționalismul este acea viziune a lumii în care popoarele sînt condamnate la o luptă feroce pentru a se elimina unele pe altele. El este o formă degenerată a nevoii naturale de a trăi în demnitate națională și într-un stat independent; este desigur o formă de intoleranță și-l respinge pe celălalt pentru că este diferit.

Naționalismul va fi ultimul slogan al comunismului, ultima sa tentativă de a găsi dictaturii un sprijin în societate. Exemple bune sînt Kim Ir Sen, Castro și Miloșević.

În același timp, opoziția anti-comunistă se poate structura pe naționalism, acolo unde comunismul călca în picioare demnitatea națională, distruge tradițiile și violență suveranitatea națională. Naționalismul devine în acest caz o autoapărare națională cu altă mal deformată cu cit opresiunea este mai puternică.

Autoapărarea națională, o repetăm, nu este același lucru cu naționalismul. Acesta din urmă nu apare decît atunci cînd o națiune este convinsă de propria sa superioritate față de alte popoare. Există, deci, două forme de naționalism. Avea dreptate Lenin să distingă între naționalismul unei națiuni învinse și cel al unei națiuni ocupante. Intotdeauna naționalismul colonizatorilor este mai odios și mai condamnat. Criticînd naționalismul panslavist, scriitorii ucrainieni, lituanieni, estonieni și georgieni vor evoca, o dată mai mult, „psihologia imperialistă” a rușilor. Problema naționa-

lismului rus nu este, totuși, simplă. Naționalistul rus va zice că nici un popor n-a suferit din cauza comunismului atîta cruzime: demolarea culturii, persecuția religioasă, masacrarea elitelor intelectuale, burheze și rurale la care se adaugă foamea, violența și disperarea. Naționalistul rus își va victimiza, în teorie, poporul. Nu se poate vorbi, se va spune, despre responsabilitatea rușilor legată de bolșevism (căci marxismul este o invenție a Occidentului); în ceea ce privește revoluțiile, acestea ar fi opera unor străini: evrei, polonezi sau letoni. Comunismul nu este greșeala noastră, ci nenorocirea noastră, va răspunde el acuzațiilor. Acest răspuns nu este deloc absurd. El nu face decît să eludeze întrebarea care se pune în legătură cu responsabilitatea poporului rus atît față de propria sa nenorocire, cit și a altora. Intelectualii acceptă atît de des acest subterfugiu pentru că, trăind în comunism, izolați de propriul lor popor, au un complex de culpabilitate și neputință. Naționalismul este o iluzie, o tentativă pentru a sparge zidul izolării și a regăsi valorile emoționale și istorice comune. Deformînd valorile autentice, naționalismul se referă, în aparență, la valori nobile. Grija manifestată față de cultura națională și redescoperirea memoriei istorice este un semn al unei atitudini responsabile. Identitatea și responsabilitatea națională dau dreptul de a fi mîndru față de propriul tău popor atunci cînd o meriți și, în caz contrar, să accepți rușinea atunci cînd acest lucru se impune. Atît una cit și cealaltă sînt indisolubile. Un german poate fi mîndru pentru Goethe, Heine și Thomas Mann, dar trebuie să-și fie rușine pentru Hitler și Goebbels. Tocmai în aceasta constă responsabilitatea. Naționalismul este o tehnică clasică de a fugi dinaintea responsabilității față de trecut. Nu eu sînt vinovat, ci alții: aceasta este convingerea naționalismului.

Naționalismul este, de asemenea, o tehnică folosită pentru a construi o imagine a propriului popor în cadrul căruia nu au loc alte rase. Gîndirea politică naționalistă permite să se repropoze oamenilor originea lor iudaică sau să se depisteze cosmopolitismul în cultură lansîndu-se sloganuri ca: Rusia — rușilor, Polonia — polonezilor, Bulgaria — bulgarilor. Tot după ea se cere izgonirea străinilor, așa cum rezultă din sloganul scris pe zidurile Leipzigului: „Polen raus!”. În sfîșit, ea permite organizarea unor pogromuri ca acela împotriva maghiarilor din Transilvania (sic!).

În spatele acestor emoții se află dilema privind calea de urmat. Unii spun: să revenim în Europa. Alții: să ne regăsim rădăcinile. Aceste propuneri nu sînt în mod necesar contradictorii, dar devin astfel atunci cînd conflictul se acute. Societățile înapoate și cele care au sentimentul degenerescenței lor sînt în următoarea alternativă clasică: ori să se lunge Europa prosperă și liberală, ori să se caute o cale de dezvoltare originală, fie ea și antieuropeană. Naționalismul este bagajul ideologic al opțiunii antieuropene.

Naționalismul rus poate lua forma unei ispășiri imperialiste și totodată a unui izolaționism care acceptă să lase Lituania lituanienilor pentru a cere, pe de altă parte drepturi exclusive în Rusia fără evrei, armeni și, pe plan cultural sau politic, fără cosmopoliti și fără francmasoni. Chiar dacă nu se știe prea bine ce este francmasoneria, se știe ceva despre raporturile ei cu Europa și cu evreii. În acesta din urmă el vede principalul său inamic. Exemplul naționalismului rus demonstrează că, în lupta împotriva acestui inamic se pot încheia cele mai stranie alianțe. În coloanele ziarului „Nas Sovremennik” coabitează în perfectă armonie Igor Safarevici (adept al mișcării pentru ortodoxie și vechi colaborator al lui Soljenitîn) și J. Bondariev, adept al lui Stalin și vechi colaborator al K.G.B.-ului.

Se spune adesea că în Rusia de azi a reînceput cearta dintre occidentalii și slavofili. Eu nu cred asta. Ceea ce vîd acolo este, mai ales, o dispută între democrație — al cărei părinte spiritual era Andrei Saharov — și o „sotnie neagră” anticomunistă. În fond, disputa este de o simplitate infantilă: pentru ce să respingem comunismul? Pentru că el violează drepturile fundamentale ale omului, drepturile tuturor oamenilor? Sau, mai degrabă, pentru că este ceva importat, străin, german, iudeu, francmason, cosmopolit?

În ce constă structura gîndirii de extremă dreapta? Natalia Ivanova, excelent critic literar din perioada perestroikăi, spune că aceasta este rezultatul transformării imaginii inamicului: „din inamic al poporului s-a ajuns la inamic al națiunii”. Pentru a lupta împo-

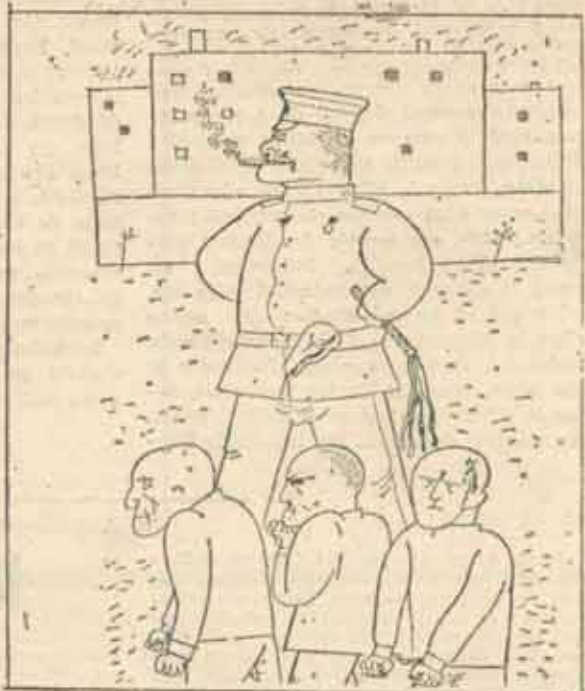
triva acestui inamic trebuie depistați mai întîi străinii, apoi celelalte rase și minoritățile naționale și, în sfîșit, indivizii care se disting prin criterii rasiale sau culturale (iudei, cosmopoliti). Adeptul extremei drepte dorește o Rusie sau o Polonia pură dar se încrează în absurditatea refuzînd unora dreptul de a fi rus (evreilor, de exemplu) și altora dreptul de a nu fi (de exemplu ucrainenilor) din moment ce repune în discuție identitatea națională și particularismele lor.

Fiecare dintre țările postcomuniste își are „sotnia” sa neagră. Și, într-un mod particular, chiar cele care declară că nu sînt contaminate de această maladie. Viziunea despre lume a extremei drepte este simplă, tot ațit de simplă ca viziunea comunistă. Acesta este și motivul pentru care ea a pătruns ușor tocmai în acele categorii de oameni tulburati de prăbușirea dogmelor comuniste considerate inviolabile și veșnice timp de zeci de ani.

Polonia are o situație aparte ca țară masiv uninațională în cadrul frontierelor impuse de către Stalin. O țară care, după falimentul comunismului, trece printr-o perioadă de euforie pe fondul unei grave crise economice. Programul „sotniei negre” poloneze este clar: este vorba (în lipsa combaterii minorităților naționale) de însăși forma în care este concepută Polonia, națiunea poloneză, cultura, statul și principiile sale directoare. Nu este pusă în discuție disputa între dreapta și stînga sau între creștin-democrați și social-democrați; aceste opoziții nu au în Polonia de astăzi o mare importanță. Ceea ce contează este alegerea între două moduri de a concepe națiunea și statul: pe de o parte o națiune deschisă și o societate civilă, pe de alta „statul catolic al națiunii poloneze”. Cei care optează pentru prima cer o dezbateră democratică, ceilalți recurg la însușiri și îndeamnă la ură. Pentru unii națiunea este o comunitate culturală, pentru alții — o comunitate de sînge.

Problema recrudescenței naționalismului nu este o exclusivitate a Europei de est postcomuniste. Harlem Désir, lider al „SOS Racisme”, are dreptate să remarce a propos de Le Pen: „Atașamentul față de națiune nu implică xenofobia pentru că acesta nu este contrar universalismului. În Franța, mai mult decît oriunde, statul național constituie o bază care a permis, nu fără luptă, dezvoltarea și menținerea unui regim democratic. Acest lucru îl exprimă și denumirea de Republică Franceză. Substanța sa este definită prin naționalitate și nu prin obsesia unei identități etnice al cărei primat ar conduce la o repeliere asupra sieși și la provincialism. Republica Franceză este deci un spațiu în care integrarea este posibilă. Oștilitatea față de acest mod de a gîndi este caracteristică pentru mișcările regrupate în jurul ideologiilor rasiste, antisemite și autoritare care constituie o amenințare pentru democrație. Xenofobia este o reacție maladivă față de diferență, și nu un semn al apărării propriei identități naționale. Un bun exemplu al acestui fenomen îl furnizează antisemitismul din țările fără evrei și, în legătură cu aceasta, ne putem pune întrebarea cum se justifică apariția adeptilor polonezi ai lui Le Pen.

Iesirea din comunism, ca orice mare transformare socială, trezește mari speranțe dar, totodată, și mari temeri. Este ceva asemănător unui val seismic care scufundă sau ridică pe creasta sa ceea ce întîlneste în cale. Nu există o mare schimbare care să permită satisfacerea egală a tuturor necesităților și speranțelor sociale. Orice cotitură majoră în istorie duce la frustrarea unor grupuri sociale.

Să vorbim, mai întîi, de cei care prin lupta lor pînă la victorie se consideră îndreptățiți să aspire la un statut social privilegiat: după ce, ani de zile, luptînd în ilegalitate, au fost bătuți, dați afară din serviciu, acum, după victorie, ei sînt cumva desprofesionalizați. Competențele dobîndite în activitatea clandestină (cum să scape de filă), cum să organizeze o tipografie ilegală, cum să conducă o grevă au devenit inutile odată cu încheierea acestei etape din viața lor. Eu, personal, nu subestimez deice importanța complexului luptătorului din ilegalitate în procesul de legitimare a noului clas politic conducător.

1) Franz Grillparzer (1791—1872).

2) Grup al extremei drepte ruse, organizat după modelul sotniei (centuriei) căzăcești.

Traducere din limba franceză
LAURENȚIU ENE

(Va urma)

„22” : Redactor șef : Victor Bărsan. Redactor șef adjunct : Gabriela Adameșteanu. Secretar general de redacție : Teodor Sugăr. Șef secție actualități : Rodica Palade. Șef secție cultură : Bogdan Ghiu. Șef secție social-politic : Dan Pavel. Redactori : Alina Mungiu, Andreea Pora, Horațiu Pepine, Sorin Faur, Nicolae Baltă. Corectura : Ileana Diaconescu, Mariana Dinu, Radu Dobândă, Mihai Gherman. Secretariat : C-tin Serafimovici, Anton Burtea. Fotoreporter : Emanuel Părvu, Ovidiu Bogdan. Comitet director G.D.S. : Gabriel Liiceanu, Anca Oroveanu, Andrei Pippidi, Radu Popa. Responsabil de număr : Teodor Sugăr. Adresa redacției : București, Calea Victoriei 120, telefon : 14 15 25, 14 17 76.